

รายงานฉบับสมบูรณ์

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศในโครงข่าย
การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย
ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

โดย นายพิทักษ์ สูดจันทร์ และคณะ

ธันวาคม 2557

รายงานฉบับสมบูรณ์

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศในโครงข่าย
การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย
ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

โดย นายพิทักษ์ สุธัจน์ทร และคณะ

สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลงได้ เนื่องจากความร่วมมือจากบุคคลและองค์กรจากหลายภาคส่วน คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธีรัตน์ จันทรเชื้อ พี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ให้คำชี้แนะในการวางแผนทางการวิจัย รวมทั้งคอยให้คำปรึกษาในระหว่างการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณนายสุริยา หาญไพบูลย์ นายอำเภอเนินมะปราง นายบุญชนะ คล่องภูเขียว นายองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู นายณรงค์ คำพิลาณนท์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู เกษตรจังหวัดพิษณุโลก เกษตรอำเภอเนินมะปราง เกษตรตำบลชมพู นายวันดี ภูวิชิต หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง นายประเสริฐ คีแก้ว ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง นายไพบูลย์ พวงเพชร หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยาน สล.12 (รักไทย) นายสมัญญา บัวครีမ် ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านรักไทย นายกร เลือקה ผู้อำนวยการโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ ร้อยตำรวจตรีสวิง พันธุ์ หัวหน้าสายตรวจบ้านรักไทย ที่ช่วยในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและร่วมวางแผนการวิจัย รวมทั้งคอยให้คำปรึกษาในระหว่างการดำเนินการวิจัย ขอขอบคุณราษฎรอาสาทุกท่าน ที่ได้คอยช่วยเหลือในการให้ข้อมูลและประสานงาน ทำให้การงานวิจัยสำเร็จลงไปด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่ในทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ช่วยทำหน้าที่ประสานงานในการดำเนินโครงการวิจัย ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์จากคณะกรรมการประเมินผล เป็นสิ่งที่คณะผู้วิจัยระลึกถึงความกรุณา ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นของชุมชนบ้านรักไทย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ท้ายสุดนี้ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

พิทักษ์ สุคจันทร์และคณะ

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย	3
วัตถุประสงค์	3
ขอบเขตการวิจัย	4
ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
การนำผลงานวิจัยไปใช้	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน	7
การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	11
แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	19
การมีส่วนร่วม	25
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	31
กรอบแนวคิดการวิจัย	31
วิธีการวิจัย	32
พื้นที่ดำเนินการวิจัย	37
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมงานวิจัย	37
ขั้นตอนการดำเนินงาน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	40
ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของชุมชน	40
ผลการวิจัยจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ	51
กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมงานวิจัย	51
กิจกรรมที่ 2 เวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง	53
กิจกรรมที่ 3 เข้ารับการอบรมการพัฒนาจิตความสามารถแกนนำชุมชน	56
ในการจัดการท่องเที่ยว	
กิจกรรมที่ 4 จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย	59
กิจกรรมที่ 5 อบรมทีมวิจัยเรื่องการสร้างเครื่องมือและแนวทางการ	62
เก็บข้อมูล	
กิจกรรมที่ 6 ลงพื้นที่ เก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม	65
ความเป็นอยู่ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และ	
สิ่งแวดล้อม	
กิจกรรมที่ 7 ประชุมสรุปรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ที่ได้	72
กิจกรรมที่ 8 เวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้อง ข้อมูลชุมชนครั้งที่ 1	75
กิจกรรมที่ 9 ประชุมทีมงานวิจัย	77
กิจกรรมที่ 10 ลงพื้นที่ศึกษาสำรวจชุมชน ครั้งที่ 2	79
กิจกรรมที่ 11 จัดทำรายงานความก้าวหน้างานวิจัย	123
บทที่ 5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ	124
สรุปผล	124
ข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	135
ภาคผนวก	136

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน	13
2	เส้นทางที่ 1 ประวัติศาสตร์บ้านรักไทย	108
3	เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทาง ชมหิ้งห้อยและพญาหิ้งห้อย	108
4	เส้นทางที่ 3 เส้นทางชม น้ำตกรักไทย	108
5	เส้นทางที่ 4 ชมการปลูกยางและการกรีดยาง	109
6	เส้นทางที่ 5 เส้นทางศึกษา เศรษฐกิจพอเพียง	110
7	เส้นทางที่ 6 เส้นทางเที่ยวป่าชุมชนและจุดชมวิว	110
8	เส้นทางที่ 7 เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ ฐานที่ตั้งบ้านเผ่าไทย	110
9	เส้นทางที่ 8 ไหว้พระสำนักสงฆ์บ้านชำด้อง	111
10	เส้นทางที่ 9 ชมสวนทุเรียนหลงรักไทยและผลไม้ตามฤดูกาล	111
11	เส้นทางที่ 10 ชมสวนผลไม้ ที่หลากหลาย ของคุณอนุกุล	112
12	เส้นทางที่ 11 เป็นเส้นทางเล่นน้ำตกกลางสวนผลไม้ น้ำตกสุเทพ 1 และน้ำตกสุเทพ 2	112
13	เส้นทางที่ 12 ชมน้ำตกถ้ำหมี และศึกษาธรรมชาติ	114
14	เส้นทางที่ 13 เป็นเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ฐานแตก	114
15	เส้นทางที่ 14 สร้างโปรงเกลือและปลูกพืชอาหารช้าง	114
16	เส้นทางที่ 15 เส้นทางชมปูแป้ง ปูชน ปูส้มและกบหงอน	115
17	เส้นทางที่ 16 เส้นทางเที่ยวบนทุ่ง โนนสน	115

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการทำวิจัย	31
2	ประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่	51
3	เวทีสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน	55
4	การจัดทำแผนที่ชุมชน	57
5	ขยายผลการจัดทำแผนที่ชุมชน	58
6	เวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR	58
7	จัดประชุมภาคีในพื้นที่	61
8	ข้อเสนอแนะและเสนอแนะ	61
9	เครื่องมือ	63
10	สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล	63
11	การสร้างแผนที่	64
12	การแบ่งหน้าที่	64
13	ขะริมทางเข้าหมู่บ้าน	71
14	เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มที่ 1	74
15	เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มที่ 3	75
16	รวบรวมงานวิจัยเสนอที่ปรึกษา	78
17	ราษฎรอาสา (รุ่นที่ 1)	81
18	รวมพลที่หน้าเสาธง	82
19	พล.อ.เสริม ณ นคร ผบ.ทบ.	82
20	ฝึกซ้อมที่ค่ายสฤษดิ์เสนา	83
21	รวมพลแยกหมวด	83
22	รับราษฎรอาสา รุ่นที่ 2	87
23	โรงเลื่อย	87
24	ครอบครัวราษฎรอาสา	88
25	แบบแปลนบ้าน	88
26	ใช้ช้างช่วยในการชักลาก	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
27	การสร้างบ้านตามแผนที่โครงการ	89
28	การจัดขวางของผู้ก่อการร้าย	90
29	ฐานถูกโจมตี	92
30	กองกำลังเสริมเข้าช่วยเหลือ	92
31	ทหารได้รับบาดเจ็บ	93
32	รถเฮลิคอปเตอร์รับทหารบาดเจ็บ	93
33	ผู้เสียชีวิตจากการถูกโจมตี	93
34	พิธีเปิด	94
35	อบรมราชฐานอาสา	94
36	แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่บ้านรักไทย (บ้าน 1) ต.วังนกแอ่น อ.วังทอง จ.พิษณุโลก	96
37	แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย)	97
38	แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่บ้านรักไทย 3 (บ้านร่มเกล้า)	98
39	สถานื่อนามัยรักไทย	100
40	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล บ้านรักไทย	100
41	โรงเรียนรักไทยอุบลรัตน์	101
42	โรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุบลรัตน์ สร้างโดยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์	101
43	ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราชฐานอาสา นายทองนาค เสวีสิทธิ์	102
44	ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับคณะครู โรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุบลรัตน์	102
45	มอบหนังสือและของที่ระลึก	105
46	มอบชุดนักเรียน	105
47	มอบหนังสือและของที่ระลึกแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก	106
48	มอบหนังสือของที่ระลึกแก่ผู้อำนวยการโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุบลรัตน์	106
49	ดร.ปรีชา เรืองจันทร์ ผู้ว่าราชการพิษณุโลก พร้อมสื่อมวลชนร่วมศึกษาชีวิตทั้งห้อย	116

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
50	นายอำเภอ ปลัด เนินมะปราง พร้อมสื่อมวลชนรายการ อนุวัฒน์จัดให้ “ชีวิตหึ่งห้อย”	117
51	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพูเปิดงาน	117
52	ต้นลำไยของเกษตรกร	118
53	ผู้ให้ข้อมูล (อดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรก)	118
54	ผู้ให้ข้อมูล (ราษฎรอาสา)	118
55	จุดอยู่เวรยามของทหารและราษฎรอาสา	119
56	ปรับปรุงจุดอยู่เวรยาม	119
57	ปูแป้ง	119
58	ปูส้ม	120
59	น้ำตกถ้ำหมี่	120
60	วัดชาด้อย (ภาพฝาผนังที่สวยงาม)	121
61	บริเวณวัดที่มีทิวป่าสนา บริเวณหน้าผา	121
62	พระอาทิตย์ขึ้นบนทุ่งโนนสน	121
63	ยามเช้าที่ชุมชนรักไทย	122
64	ดอกไม้บนทุ่งโนนสน	122
65	พื้นวิถีชุมชน รำวงย้อนยุค	123

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

- 1 แสดงความสูงจากระดับน้ำทะเลของเส้นทางเดินเท้าไปทุ่งโนนสน

74

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ บ้านรักไทย 1 (บ้านรักไทย) บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) บ้านรักไทย 3 (บ้านร่มเกล้า) และบ้านชาดอง เป็นพื้นที่ที่มีต้นป่าอุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้นานาชนิด เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า อยู่ติดอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีความสวยงามคือ ทุ่งโนนสนที่ประกอบด้วยทุ่งดอกไม้อัป้า ทุ่งหญ้าสะวันนา ป่าสนพันปี มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี ศักยภาพดังกล่าวสามารถสร้างประสบการณ์ใหม่และจิตสำนึกของการอนุรักษ์ รวมถึงแนวการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างยั่งยืนแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือนและแก่ชาวบ้านผู้ให้บริการ ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วง 4 เดือนของฤดูท่องเที่ยวคือ ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม และบ้านร่มเกล้ายังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกกรักไทย ป่าชุมชน น้ำตกถ้ำหมี น้ำตกห้วยใหญ่ 7 ชั้น จุดรอยต่อลงหน้าผาสูงประมาณ 50 เมตร ลักษณะเป็นหน้าผาที่มีความสูง สามารถพัฒนาเป็นที่ปีนเขาของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบปีนหน้าผา และจะเห็นทะเลหมอกที่สวยงามในหน้าฝนและหน้าหนาว ซึ่งธรรมชาติเหล่านี้มีความสมบูรณ์สวยงาม พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะบริเวณอ่างเก็บน้ำและปลั๊กปลาที่ประทับบ้านรักไทย 1 และบ้านรักไทย 2 สามารถพัฒนาให้เป็นสถานที่ฝึกอบรมและที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวได้ รวมถึงความสมบูรณ์ของทิวทัศน์ของเทือกเขาทุ่งแสลงหลวงและจุดชมวิวยอดที่บ้านรักไทยที่สวยงาม ในยามค่ำคืนจะมองเห็นแสงไฟระยิบระยับของอำเภอเนินมะปราง อำเภอสามโก้ จังหวัดพิจิตรได้ ซึ่งในเวลากลางวันจะมีผู้มาใช้พื้นที่เล่นเครื่องร่อน และในพื้นที่ของชุมชนบางส่วนเป็นป่าดงดิบซึ่งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และไม้วรรณคดีสำหรับศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ ด้วยลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบสูงเนินเขาเป็นหย่อม ๆ มีที่ราบบางส่วนซึ่งผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์และอากาศหนาวเย็นตลอดปี ส่งผลให้กลายเป็นแหล่งปลูกลำไย เงาะ ที่มีรสชาติดี รวมถึงทุเรียนพันธุ์ดี การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม อีกทั้งมีเห็ดและสะตอเป็นพืชหลักที่ทำรายได้หมุนเวียน 30 ล้านบาทต่อปี การเป็นชุมชนเกษตรกรที่ร่วมกันสร้างผลผลิตดังกล่าวจากทุนในพื้นที่ก่อให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนขึ้น ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกผลไม้ บ้านรักไทย 1 และบ้านรักไทย 2 บ้านรักไทย 3 และบ้านชาดอง ที่สร้างผลผลิตจากผลไม้ต่าง ๆ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าสีธรรมชาติบ้านเผ่าไทย

บ้านหนองหญ้าปล้อง และแหล่งท่องเที่ยวถ้ำค้างคาว ถ้ำหนองหญ้าไทร น้ำตกห้วยใหญ่ และงานประเพณีบุญบั้งไฟ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมการผลิตมะม่วงคุณภาพเพื่อการส่งออก รวมถึงเพาะชำกิ่งมะม่วง กิ่งมะปรางพันธุ์ดี และกลุ่มทอเสื่อกก ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เขตเทือกเขาบ้านมุงที่ได้ชื่อว่าเป็นคุณหมิงเมืองไทย และแหล่งท่องเที่ยวถ้ำลอด สระหลวง

อนึ่ง ในส่วนการเป็นอาสาสมัครเพื่อการท่องเที่ยว ให้บริการนักท่องเที่ยวทุ่งโนนสนร่วมกับอุทยานฯ มีชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน เข้าร่วมโครงการเป็นอาสาสมัครในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรว่างงาน หลังเก็บพืชผลทางการเกษตรแล้วในช่วง 10 ปีของการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาจนเกิดมรรคผลดังกล่าว และด้วยศักยภาพของพื้นที่ประวัติศาสตร์ของชุมชน ประกอบกับปรากฏการณ์ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งตั้งใจและโดยบังเอิญ ทำให้ทีมแกนนำชุมชนแต่ละหมู่บ้านเห็นว่าชุมชนมีศักยภาพที่เอื้อต่อการให้บริการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือน ดังนั้น ควรจะถึงเวลาแล้วที่ชุมชนควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจริงจังและเป็นระบบถูกต้องตามหลักของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และหวังว่าพื้นที่ตำบลชมพูจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของจังหวัดพิษณุโลกที่มีหน่วยงานในพื้นที่ เช่น เกษตรกรจังหวัด เกษตรกรตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลชมพู ร่วมพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มแกนนำแต่ละชุมชนในการหาแนวทาง วิธีการ กำหนดแผนปรับปรุงภูมิทัศน์บางส่วนเพื่อให้เกิดการดำเนินการจัดการที่เหมาะสมถูกต้องและยั่งยืน โดยเฉพาะระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวร่วมกับอุทยานในพื้นที่อนุรักษ์เขตทุ่งโนนสน โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและนันทนาการเพื่อศึกษาธรรมชาติ และสร้างประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว และเป็นการส่งเสริมอาชีพและการกระจายรายได้ให้กับราษฎรในท้องถิ่นไปพร้อมๆ กับการหวังผลในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งผลจากการประสานงาน เปิดเวทีพูดคุยกันระหว่างเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง กรมอุทยานได้พิจารณาเปิดเส้นทางตรวจการณ์ในเขตอุทยานแห่งชาติ จากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.12 (รักไทย) ถึงทุ่งโนนสน ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร เป็นเวลา 4 เดือน คือ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม - 31 มกราคม สามารถติดต่ออาสาสมัครเพื่อการท่องเที่ยว หรือมีคฤตศักร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับการจ้างเหมารถยนต์ การจ้างลูกหาบ แบกสัมภาระและการอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมและการเดินทางได้ที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.12 (รักไทย) ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยการทำงานดังกล่าวหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.12 (รักไทย) ทำงานให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ดีที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนดังกล่าวเป็นอย่างไร

ที่จะนำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนก็ไม่มีความรู้ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ร่วมกับอุทยานจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร

ด้วยเหตุดังกล่าว กลุ่มแกนนำของแต่ละชุมชนจึงสนใจที่จะใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการค้นหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาเครือข่ายการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตรกรรมในพื้นที่ชุมชนตำบลชมพูที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และประชาชนในเขตตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืนมั่นคง เพื่อตอบโจทย์ที่สงสัยข้างต้น เพราะเห็นว่า แนวทางดังกล่าว (CBR) จะนำไปสู่การสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีวิสัยทัศน์ที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่อย่างยั่งยืนบนฐานของการพัฒนาที่สอดคล้องกับทุกคนที่จะนำไปสู่การเกิดมรรคผลคุณูปการในด้านอื่น ๆ ที่เป็นผลพลอยได้ตามมา ซึ่งจะบริหารจัดการโดยเครือข่ายชุมชนตำบลชมพู โดยผ่านกระบวนการ CBR ของชุมชนที่มีพี่เลี้ยงจาก สกว. เป็นผู้หนุนสร้างทั้งกำลังใจและกำลังทางสติปัญญาแก่ชุมชน

คำถามวิจัย

แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรดำเนินการในรูปแบบใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางที่จะดำเนินธุรกิจชุมชนโดย

1.1 สำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2 ศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีชุมชนและพื้นที่ติดต่อใกล้เคียงเป็นฐาน รวมทั้งหาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นฐาน

ขอบเขตการวิจัย

1. มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มเครือข่ายบ้านรักไทย ตำบลหมาก อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก
 - 1.1 บ้านรักไทย 1
 - 1.2 บ้านรักไทย 2
 - 1.3 บ้านรักไทย 3
 - 1.4 บ้านชำดอง

ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบยอดเขา และมีพื้นที่ติดกับผืนป่าอนุรักษ์ทุ่งแสลงหลวง
2. มุ่งศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ
 - 2.1 ศักยภาพของพื้นที่ที่มีความหลากหลายในระบบนิเวศ
 - 2.2 ศักยภาพในการจัดการอย่างยั่งยืน
 - 2.3 ศักยภาพในการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
 - 2.4 ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

ชุมชน 4 กลุ่ม กลุ่ม รักไทย กลุ่มเผ่าไทย กลุ่มชำดอง กลุ่มร่มเกล้า และกลุ่มนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสำรวจศักยภาพพื้นที่เครือข่ายชุมชน 4 หมู่บ้าน เพื่อการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และแนวทางที่จะดำเนินธุรกิจชุมชน

1) สำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวิถีถิ่นภูมิปัญญาที่สำคัญที่มีศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

2) ศึกษาความต้องการและศักยภาพของชาวบ้านทั้ง 4 ชุมชน ในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาและพัฒนาารูปแบบการดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศของชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

1) เตรียมความพร้อมของเครือข่ายชุมชน โดยมีการจัดตั้งกรรมการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศเครือข่ายบ้านรักไทย และดำเนินการดังต่อไปนี้

2) ขั้นปฏิบัติการ โครงการนำร่องเพื่อให้กระดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อปรับปรุงนำไปสู่การดำเนินการที่ยั่งยืน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย และรู้ถึงความต้องการของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาอุปสรรคและความสัมพันธ์ของคนในแต่ละชุมชน
2. เครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยได้เรียนรู้ ได้บทเรียน ได้ประสบการณ์องค์ความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูกระกิจการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
3. ได้เรียนรู้การทำงานพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
4. ประชาชนใน 4 ชุมชน จะเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวิถีถิ่นของตน อันจะเกิดความรักและหวงแหน และร่วมแรงร่วมใจกันฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวิถีถิ่นของตนไว้
5. สาขาวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้หรือห้องเรียนธรรมชาติสำหรับนักศึกษาและบุคคลที่สนใจทั่วไป
6. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและภาคเอกชน สามารถใช้เครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยเป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และสามารถใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาเป็นบทเรียนในการสร้างจิตสำนึกและเข้าใจต่อความหมายของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศที่แท้จริงต่อไป
7. เครือข่ายชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานภายใต้การทำงานร่วมกัน และพัฒนาเป็นชุมชนที่แข็งแกร่ง ยั่งยืนอยู่บนความคิดและความสามารถของเครือข่ายชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
8. ทีมวิจัยชุมชนได้บทเรียน ประสบการณ์ และองค์ความรู้ การใช้กระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ธุรกิจการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งจะกลายเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ที่มีศักยภาพเอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น สภาพทางกายภาพเศรษฐกิจ สังคม และชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน

การนำผลงานวิจัยไปใช้

ชุมชน/ท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลไปพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และสามารถประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่กระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตชุมชนน้อยที่สุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการลดผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านรักไทย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย หัวข้อต่างๆ ต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนและให้ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการหรือการให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม รวมถึงการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคตด้วยรูปแบบที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ และมีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นประเภทต่างๆ ตั้งแต่ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาเป็นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงานการจัดการ ให้บริการ การประเมินผล และการสรุปผลการดำเนินงาน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชน 5 ด้าน คือการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม หากมีการจัดการที่ดีจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สินธุ์ สโรบล, 2545)

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน”

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

- ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วมมีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่น พบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชน รวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วิระพล ทองมา, 2547 : 17-22) ได้แก่

1. ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนาเกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้

ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2. ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลานั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกค้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษารักรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชน โดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

หลักการทางการเมืองการท้องถิ่นโดยชุมชน

จากแนวคิดการท้องถิ่นโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท้องถิ่นที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท้องถิ่นจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1. การท้องถิ่นโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท้องถิ่นอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ

การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความรู้ที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณา ร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์

ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยทั่วไป 3 ประการ คือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. การเดินทางต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ได้ที่มีใช่เป็นการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ได้มีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนเมื่อเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2533 ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ได้พูดถึงการพัฒนาแบบยั่งยืนที่โยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) จึงเป็นเหตุให้เกิดการประชุม Earth Summit เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นที่กรุงริโอเดอแรนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ผลการประชุมครั้งนี้ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นและได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องคุ้มครองและสงวนไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2542)

ภราเดช พัทธวิเชียร (2542) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจา เป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาสถิติทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ด้วย

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2542) กล่าวถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) นับเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงมีการบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความจา เป็นทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีค่าอย่างรอบคอบและชาญฉลาดก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ภราเดช พยัณวิเชียร (2542) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่ามี 10 หลักการที่สำคัญคือ

1. Using Resource Sustainably การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำ ธุรกิจในระยะยาว
2. Reducing Over-consumption and Waste การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสียจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
3. Maintaining Diversity การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
4. Integrating Tourism into Planning การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. Supporting Local Economy การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย
6. Involving Local Communities การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่น ในสาขาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยว
7. Consulting Stakeholders and the Public การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่าง
8. Training Staff การฝึกอบรมบุคลากรโดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว
9. Marketing Tourism Responsibly การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยว
10. Undertaking Research การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
1. การกำหนดขีดจำกัด และมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่สมเหตุสมผล	จำเป็นต้องมีการส่งเสริมค่านิยมที่สนับสนุนให้มีการบริโภคอย่างคำนึงถึงขีดจำกัดเชิงนิเวศวิทยา และตอบสนองความต้องการของทุกคนอย่างสมเหตุสมผล
2. การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากรใหม่	ความสำเร็จของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด ในที่ที่ยังไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ยังคงพึ่งพาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย
3. การควบคุมจำนวนประชากรแม้ว่าประเด็นสำคัญจะมีได้แค่เพียงขนาดของประชากร แต่ยักรวมถึงการกระจายทรัพยากรด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืน	จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ก็ต่อเมื่อความเจริญเติบโตด้านประชากรมีความสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน จะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ระบบธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต่อชีวิตบนโลก บรรยากาศ น้ำ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ
5. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น	ความเจริญเติบโต มิได้มีขีดเพดานสูงสุดด้านจำนวนประชากร หรือการใช้ทรัพยากร ซึ่งหากเกินขีดนี้แล้วจะนำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา แต่ขีดเพดานสูงสุดนี้ ทุกฝ่ายควรจะ สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค และเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อลดแรงกดดันนี้
6. วัดความสามารถในการรองรับ และ ผลลัพธ์แบบยั่งยืน	โดยส่วนใหญ่ทรัพยากรที่เกิดใหม่ทดแทนได้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกัน และผลลัพธ์แบบยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นสูงสุดจะต้องกำหนด โดยคำนึงถึงผลกระทบของการใช้ประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัวทั่วทั้งระบบ
7. การธำรงรักษาทรัพยากร การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า อัตราการเสื่อมสลายของทรัพยากรที่ไม่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ทดแทนได้	จะต้องทำ หลายทางเลือกในอนาคตให้น้อยที่สุด
8. ความหลากหลายทางชีวภาพ	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้มีการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์
9. ลดผลกระทบทางลบให้เหลือน้อยที่สุด	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่าผลกระทบทางลบที่มีต่อคุณภาพของอากาศ น้ำ และองค์ประกอบอื่น ๆ ทางธรรมชาติจะต้องมีน้อยที่สุดเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาเอาไว้

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
10. การควบคุมโดยชุมชน	ชุมชนจะต้องมีอำนาจควบคุมการตัดสินใจ เกี่ยวกับการพัฒนาใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น
11. กรอบความคิดเชิงนโยบายระดับชาติและนานาชาติ	โลกชีวภาพ (Biosphere) คือ บ้านของมวลมนุษยชาติ การมีการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับโลกชีวภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางการเมืองของโลก
12. ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ	ชุมชนจะต้องพัฒนาสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจของตนเอง ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่า นโยบายรัฐบาลอาจจำกัดขอบเขตของความเจริญเติบโตด้านวัตถุ
13. คุณภาพเชิงสิ่งแวดล้อม	นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ คือ ส่วนที่ต้องขยายเพิ่มเติมลงไปใน การลงไปใน การจัดการคุณภาพทั่วทั้งระบบ
14. การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อม	ระบบการตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ คือ หัวใจสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

3. แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดผลกระทบในทางลบน้อยที่สุด แนวคิดนี้ได้รับความสนใจจากประเทศต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา โดยได้รับความสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติและองค์การการท่องเที่ยวโลก ประเทศไทยก็ได้รับเอาแนวคิดนี้มาศึกษาและดำเนินการจนปรากฏผลเป็นรูปธรรมมากพอสมควร จากการศึกษาถึงผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า มีทั้งผลกระทบในทางบวก และผลกระทบในทางลบ

ผลกระทบในทางบวก คือ ทำให้เกิดรายได้จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะทำให้ประเทศไทยมีรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งนอกเหนือไปจากการส่งสินค้าออก นอกจากนี้ เงินที่นักท่องเที่ยวนำไปจับจ่ายใช้สอยย่อมกระจายไปสู่ท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ทำให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นดีขึ้น นอกจากผลดีทางด้านเศรษฐกิจแล้วยังก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น

ผลกระทบในทางลบ คือ อาจทำให้สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรมจากการไม่ระมัดระวังของนักท่องเที่ยวหรือจากการขาดการวางแผนที่ดีของหน่วยงานในท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างสิ้นเปลืองใน

ระยะเวลาสั้น ๆ นอกจากนี้ ชุมชนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่อาจไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ได้รับโอกาสเข้าร่วมในการจัดการและการให้บริการ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีเงินทุนมากและอยู่นอกแหล่งชุมชนนั้น ๆ ส่วนชุมชนในท้องถิ่นกลับต้องประสบกับปัญหาต่างๆที่นักท่องเที่ยวนำมาเข้ามา เช่น ปัญหาการส่งเสียงดังรบกวนของนักท่องเที่ยว ปัญหาการจราจรติดขัด และปัญหาค่าครองชีพในท้องถิ่นสูงขึ้น เพื่อลดผลกระทบในทางลบให้น้อยลง ได้เสนอให้มีทางเลือกใหม่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยอาศัยหลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ต้องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประการที่สองต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากหลักการ ทั้ง 2 ประการนี้จึงเป็นที่มาของการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อต้องตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ ธรรมชาติแวดล้อมเข้ากับการปรับตัวของชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ว่าจะมีสูตรสำเร็จรูปแบบที่ตายตัวหรือเป็นแบบใดก็ตาม ก็ควรคำนึงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีมาตรฐานแนวเดียวและใช้กับทุกแห่งในทางตรงกันข้าม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ได้มีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนเมื่อเดือนมีนาคม ปี พ.ศ.2533 ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ได้พูดถึงการพัฒนาแบบยั่งยืนที่โยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน Sustainable Tourism Development) จึงเป็นเหตุให้เกิดการประชุม Earth Summit เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ผลการประชุมครั้งนี้ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นและได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องคุ้มครองและสงวนไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2542)

กราดเศ พยัมวิเชียร (2542) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่น

ในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษากลไกทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ด้วยรำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2542) กล่าวถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) นับเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงมีการบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีค่าอย่างรอบคอบและชาญฉลาดก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ภราเดช พยัณวิเชียร (2542) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่ามี 10 หลักการที่สำคัญ คือ

1. Using Resource Sustainably การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว
2. Reducing Over-consumption and Waste การลดการบริโภคที่มากเกินไป เป็น และการลดของเสียจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
3. Maintaining Diversity การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
4. Integrating Tourism into Planning การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. Supporting Local Economy การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย
6. Involving Local Communities การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่น ในสาขาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยว
7. Consulting Stakeholders and the Public การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่าง

8. Training Staff การฝึกอบรมบุคลากรโดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. Marketing Tourism Responsibly การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูลจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยว

10. Undertaking Research การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การกำหนดขีดจำกัด และมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่สมเหตุสมผลจำเป็นต้องมีการส่งเสริมค่านิยมที่สนับสนุนให้มีการบริโภคอย่างคำนึงถึงขีดจำกัดเชิงนิเวศวิทยา และตอบสนองความต้องการของทุกคนอย่างสมเหตุสมผล

2. การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากรใหม่ความสำเร็จของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบรรลุดังศักยภาพสูงสุด ในที่ที่ยังไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ต้องพึ่งพาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย

3. การควบคุมจำนวนประชากร แม้ว่า ประเด็นสำคัญจะมีได้อยู่แค่เพียงขนาดของประชากร แต่ยักรวมถึงการกระจายทรัพยากรด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อความเจริญเติบโตด้านประชากรมีความสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ระบบธรรมชาติซึ่งจำเป็นต่อชีวิตบนโลก บรรยากาศ น้ำ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ

5. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นความเจริญเติบโต มิได้มีขีดเพดานสูงสุดด้านจำนวนประชากรหรือการใช้ทรัพยากร ซึ่งหากเกินขีดนี้แล้วจะนำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา แต่ขีดเพดานสูงสุดนี้ ทุกฝ่ายควรจะเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค และเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อลดแรงกดดันนี้

6. ขีดความสามารถในการรองรับ และผลลัพธ์แบบยั่งยืน โดยส่วนใหญ่ทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ทดแทนได้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกัน และผลลัพธ์แบบยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นสูงสุดจะต้องกำหนดโดยคำนึงถึงผลกระทบของการใช้ประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัวทั่วทั้งระบบ

7. การธำรงรักษาทรัพยากร การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า อัตราการเสื่อมสลายของทรัพยากรที่ไม่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ทดแทนได้ จะต้องทำ ลายทางเลือกในอนาคตให้น้อยที่สุด

8. ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้มีการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์

9. ลดผลกระทบทางลบให้เหลือน้อยที่สุดการพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่าผลกระทบทางลบที่มีต่อคุณภาพของอากาศ น้ำ และองค์ประกอบอื่น ๆ ทางธรรมชาติจะต้องมีน้อยที่สุดเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาเอาไว้

10. การควบคุมโดยชุมชน ชุมชนจะต้องมีอำนาจควบคุมการตัดสินใจ เกี่ยวกับการพัฒนาใด ๆ ที่จะมผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น

11. กรอบความคิดเชิงนโยบาย ระดับชาติและนานาชาติโลกชีวภาพ (Biosphere) คือ บ้านของมวลมนุษยชาติ การมีการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับโลกชีวภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางการเมืองของโลก

12. ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ชุมชนจะต้องพัฒนาสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจของตนเอง ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่า นโยบายรัฐบาลอาจจำกัดขอบเขตของความเจริญเติบโตด้านวัตถุ

13. คุณภาพเชิงสิ่งแวดล้อม นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ คือ ส่วนที่ต้องขยายเพิ่มเติมลงไปใน การลงไปใน การจัดการคุณภาพทั่วทั้งระบบ

14. การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อมระบบการตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ คือ หัวใจสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

การบริหารและการจัดการท่องเที่ยว (Tourism Management)

การบริหารและการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมาย ที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทางและประสบความสำเร็จความล้มเหลว (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543) องค์ประกอบหลักที่สำคัญในระบบการท่องเที่ยวจำแนกได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือน

2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยว ที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ เป็นการให้ความสะดวก ระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่ง ภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก

3. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดท่องเที่ยวหมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544.)

4. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สัตว์านที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำแนกตามประเภทของแหล่งธรรมชาติ ได้แก่

- 1) ชายหาด (Beach)
- 2) เกาะ (Island)
- 3) น้ำตก (Waterfall)
- 4) แหล่งน้ำ (Water Resource) หมายถึง พรุ หนอง บึง ทะเลสาบ คลอง ลาธารและแม่น้ำ
- 5) ถ้ำ (Cave)
- 6) ภูเขา (Mountain & Hill)
- 7) แก่ง (Rapid)
- 8) โป่งพุร้อน (Thermal Spring)
- 9) ซากดึกดาบรรพ์ (Fossil)
- 10) ธรณีสัณฐาน, ภูมิประเทศที่มีลักษณะพิเศษ (Special Geography and Topography)

11) ดินไม้และสัตว์ป่าที่มีลักษณะพิเศษ (Special Plant and Wildlife)

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำแนกตามการจัดการพื้นที่ ได้แก่

1) แหล่งธรรมชาติที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ (National Park) วนอุทยาน (Forest Park) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-Hunting Area) สวนพฤกษศาสตร์ (Botanical Garden) สวนรุกขชาติ (Arboretum) สวนป่าและพันธุ์ไม้ (Forestry Plantations)

2) แหล่งธรรมชาติที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ

3) แหล่งธรรมชาติที่เอกชนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ

ความสำคัญของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สัตว์พันธุ์หายากทางธรณีวิทยา และภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environment Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติมีลักษณะเฉพาะ คือ เมื่อถูกทำลายแล้วก็จะหมดสภาพไปไม่สามารถฟื้นฟูคืนสภาพเดิมได้โดยง่ายหรือต้องใช้เวลาอันยาวนานในการฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิม จึงต้องมีการดูแลทรัพยากรอย่างดี ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้มีได้เกิดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว แต่เป็นการนำการท่องเที่ยวเข้าไปผนวก กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก/แมลง ส่องสัตว์ เล่นน้ำตก เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อความปลอดภัยและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา มีระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในตัวเองด้วยปัจจัยต่าง ๆ กัน และองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจค่อยเป็นค่อยไปหรืออาจรวดเร็วมากจนเห็นได้ชัดเจนแล้วแต่กรณีไป ซึ่งผลจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์อาจทำให้เกิดการสูญเสียของแหล่งธรรมชาตินั้นได้ ถ้าปราศจากความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก

เกณฑ์มาตรฐานจากองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ด้าน สำหรับประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 : คุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย หมายถึง คุณค่าหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทน้ำตก ซึ่งเกิดขึ้นจากหลายองค์ประกอบทั้งในด้านความสำคัญของแหล่งธรรมชาติที่มีต่อระบบนิเวศ ความสำคัญต่อมนุษย์จากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ คุณค่าทางด้านการเรียนรู้ และคุณค่าทางด้านจิตใจรวมถึงความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากแหล่งธรรมชาติ คุณค่าทางด้านการเรียนรู้ และคุณค่าทางด้านจิตใจ รวมถึงความเสี่ยงต่อการถูกทำลายของแหล่งธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงภาวะของปัจจัยต่าง ๆ ที่ถูกรบกวน ๆ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติของน้ำตกที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้านใดด้านหนึ่ง ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาตินั้น อาจมาจากภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าหรือคาดการณ์ล่วงหน้าได้ แต่ไม่สามารถยับยั้งภัยธรรมชาตินั้นได้ และอีกประการหนึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งอาจจะตั้งใจหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านลบขึ้นกับสิ่งแวดล้อมได้เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณค่าและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก ประกอบด้วยปัจจัยหลักที่ใช้ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าและความสวยงามของน้ำตกประกอบด้วย 13 ตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) ปริมาณน้ำ
- 2) ความสูงของชั้นน้ำตก
- 3) ความกว้างของหน้าผาที่น้ำตกลงมา
- 4) จำนวนชั้น
- 5) คุณภาพน้ำของน้ำตก
- 6) หินบริเวณน้ำตก
- 7) แอ่งน้ำบริเวณน้ำตก
- 8) สภาพความสมบูรณ์ของป่า
- 9) พรรณไม้
- 10) สัตว์ป่าจำพวกนก
- 11) ลักษณะทิวทัศน์
- 12) สภาพธรรมชาติของเส้นทาง
- 13) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

2. ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) สภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณเหนือน้ำตก
- 2) สภาพการบุกรุกบริเวณน้ำตก
- 3) การมีโครงการเกี่ยวกับการใช้น้ำเหนือน้ำตก
- 4) ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ

องค์ประกอบที่ 2 : ศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ให้มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งธรรมชาติอาจมีสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก แต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้น้อย ขาดความปลอดภัยในการท่องเที่ยว หรือมีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว มีเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา 4 ด้าน ได้แก่

1. ศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) โอกาสในการเป็นแหล่งดูสัตว์
- 2) โอกาสในการเป็นแหล่งดูพันธุ์พืช
- 3) ความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่บริเวณน้ำตก

2. การเข้าถึง ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเขตบริการ
- 2) ความเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวหลัก

3. ความปลอดภัย ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) ความถี่ของเหินบริเวณน้ำตก
- 2) ความเชี่ยวและความลึกของน้ำ
- 3) ความปลอดภัยของเส้นทางเข้าสู่ น้ำตกและเส้นทางบริเวณน้ำตก
- 4) การเกิดเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากภัยธรรมชาติ
- 5) การเกิดเหตุอันตรายต่อนักท่องเที่ยวจากปัจจัยอื่น

4. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

- 1) ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐในการ

พัฒนาการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 3 : การบริหารจัดการ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจการดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ ได้แก่

- แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานราชการส่วนกลาง เช่น อุทยานแห่งชาติวนอุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ที่ดินส่วนตัวของเอกชน เป็นต้น

ข้อแตกต่างระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยหน่วยงานราชการส่วนกลางและแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่น คือ แหล่งท่องเที่ยวที่หน่วยงานราชการส่วนกลางดูแลจะมีนโยบาย แผนงาน และโครงการในการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่ชัดเจน รวมถึงในด้านการประมาณและบุคลากร แต่แหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่นส่วนมากมักจะขาดระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเสื่อมโทรมได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานท้องถิ่นสามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองได้มากกว่า รวมทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย เกณฑ์ที่ใช้ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่

- 1) การจัดการด้านการอนุรักษ์และรักษาสีงแวดล้อม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1) การจัดกิจกรรมที่เหมาะสม
 - 2) การจัดการด้านภูมิทัศน์และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่
 - 3) การจัดการขยะมูลฝอยและการรักษาความสะอาด
 - 4) มาตรการป้องกันผลกระทบต่อพื้นที่เปราะบาง
 - 5) การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
 - 6) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยว
 - 7) การติดตามประเมินผลกระทบ
2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณเส้นทางเดินเข้าสู่ตัวน้ำตก
 - 2) ความพร้อมของสาธารณูปโภคพื้นฐาน
 - 3) มาตรการด้านความปลอดภัยและระบบเตือนภัย
 - 4) เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย
 - 5) การให้บริการ
 - 6) การจัดการด้านการมีส่วนร่วม

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกสามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมด 42 ตัวชี้วัด โดยแต่ละตัวชี้วัดมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 5 คะแนน จึงมีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น 210 คะแนน โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งน้ำตกที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งน้ำตกที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งน้ำตกที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว สำหรับแหล่งน้ำตกที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน
การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกจะต้องทำ การประเมินทั้ง 3 องค์ประกอบ โดยมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งสิ้น 42 ตัวชี้วัด และมีคะแนนเต็ม 210 คะแนน

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งน้ำตกที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

แหล่งธรรมชาติประเภทน้ำตกที่ยังไม่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนเองมีศักยภาพหรือความดึงดูดใจในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้หรือไม่ ก็สามารที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำ การประเมินเฉพาะ 2 องค์ประกอบแรก คือ ด้านคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายและองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณา 6 ด้าน

5. การมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม มีผู้ศึกษาและนำเสนอไว้มากมาย เพราะการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนางานทุกสาขารวมถึงการพัฒนาชุมชน และสังคมของประเทศหรือของโลก คำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มีการให้ความหมายไว้มาก ซึ่งมักจะมีความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายของแต่ละหน่วยงานหรือบุคคล การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือ การมีส่วนร่วมในบางสิ่งบางอย่างซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบ หรือเป็นการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม รวมถึงการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมต่าง ๆ เนื่องจากสามารถสร้างความยั่งยืนตามมา ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ความหมายการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้มากมาย ขึ้นกับลักษณะงานที่เกี่ยวข้อง และเป้าประสงค์ (Goal) ของงานนั้น ดังนี้

สบสุข (2543) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือ การกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งโดยที่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อร่วมเสนอความคิดเห็น การร่วมปฏิบัติกิจกรรม การร่วมลงทุน การติดตามประเมินผล ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการเกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและประชาชนส่งผลทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้

ทวี (2545) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงการเข้ามาปฏิบัติกิจกรรมในฐานะที่มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในสถานะที่เท่าเทียมกัน และด้วยความสมัครใจของแต่ละคน การมีส่วนร่วมสำคัญเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทั้งปวงที่มีผลยั่งยืนส่งเสริมความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน การถ่ายทอด และการรับรู้ปัญหาให้กลายเป็นเป้าหมายในการดำเนินการเลือกแก้ปัญหาาร่วมกัน

ระดับของการมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับความเต็มใจจะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น โดย ไม่มีการบังคับขู่เข็ญ หรือกดดันใด ๆ และหากผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีสิทธิที่จะควบคุมการดำเนินงาน ของเขาเอง (อยากหยุดหรือลงมือทำ เมื่อไรก็ได้) แล้วการกระทำ ของเขาก็ไม่อาจถือได้ว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรม นั้น และการมีส่วนร่วมนั้นควรที่บุคคลทุกคนจะได้ปฏิบัติหรือทำ กิจกรรมอย่างแข็งขันและ กระตือรือร้น การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพมากคือการร่วมกระทำ การตั้งแต่การร่วมคิด วางแผน กำหนดวิธีการทำ งาน ลงมือทำ งาน และการประเมินผลการทำงานแต่การเข้าร่วม ส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็ถือว่ายังมีประโยชน์ สรุป ได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน หรือผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน หรือชุมชน เข้ามาร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการและร่วมประเมินผล อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมดในฐานะที่มีส่วนได้ ส่วนเสียด้วยความสมัครใจเพื่อให้กิจกรรมนั้นบรรลุผลสำเร็จ

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ปิยพร (2544) ได้สรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาไว้ 5 รูปแบบ คือ

- 1) การเป็นสมาชิก (Membership)
- 2) การเป็นผู้ร่วมประชุม (Attendance of meeting)
- 3) การเป็นผู้ออกเงิน (Financial contribution)
- 4) การเป็นกรรมการ (Membership of committee)
- 5) การมีส่วนร่วมโดยการเป็นประธานหรือผู้นำ(Position of Leadership)

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980 อ้างถึงใน เสาวนีย์ เถวถีย์, 2545) ได้จำแนก ขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision Making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรก ที่สุดที่จะต้องกระทำ ก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือก นโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงการดำเนินการ วางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้น จะได้มาจากคาถามที่ว่าใครจะทำ ประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำ ประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และประสานงานและ การขอความช่วยเหลือ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) จะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยการแบ่งตามลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล

ระดับการมีส่วนร่วม

เบญจมาศ (2544) แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 7 ระดับ คือ

1) ระดับ 1 ไม่มีส่วนร่วมเลย เป็นลักษณะที่ทางหน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินการให้ประชาชนทั้งหมด หรือบางครั้งบังคับประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีทางเลือกเลยได้ เพราะประชาชนเกรงความผิดที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งเกรงว่าจะต้องสูญเสียผลประโยชน์บางประการ เช่น การถูกปรับการถูกเพ่งเล็งจากทางราชการและถ้าหลีกเลี่ยงได้ประชาชนจะไม่เข้ามามีส่วนร่วม

2) ระดับ 2 มีส่วนร่วมน้อยมาก ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะมีสิ่งล่อใจ หรือผลประโยชน์บางประการที่จะได้รับ เช่น ได้รับเงินตอบแทนจากการใช้แรงงาน ได้มีโอกาสไปทัศนศึกษาออกสถานที่ การได้มีชื่อเสียง ฯลฯ แต่ตัวประชาชนเองมิได้มีความเลื่อมใสต่อกิจกรรม ดังนั้น เมื่อไรก็ตามที่ประชาชนเห็นว่าตนเองไม่ได้รับประโยชน์เพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ก็จะไม่มีส่วนร่วม

3) ระดับ 3 มีส่วนร่วมน้อย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะถูกชักจูงใจ โดยโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นเห็นถึงผลดี และผลประโยชน์ที่จะได้รับซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนท้องถิ่น และประชาชนมิได้มีส่วนเสนอความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะได้รับผลประโยชน์อาจให้ความร่วมมือต่อไป

4) ระดับ 4 มีส่วนร่วมปานกลาง ทางราชการจะทำ การสอบถามประชาชนถึงความต้องการของท้องถิ่น และสภาพข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ แล้วทางราชการจะนำข้อมูลที่ได้เหล่านี้ ไปทำการกำหนดแผนงานเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม ซึ่งแผนงานที่กำหนดขึ้นนี้บางครั้งอาจไม่ตรงตามความประสงค์ของประชาชนได้

5) ระดับ 5 มีส่วนร่วมค่อนข้างสูง ทางราชการจะมีการยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างสูงโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาความประสงค์ของประชาชน แต่การตัดสินใจในการกำหนดแผนงานจริง ๆ ยังขึ้นอยู่กับอำนาจและหน้าที่ของทางราชการ

6) ระดับ 6 มีส่วนร่วมสูง ทางราชการจะเปิดโอกาสอย่างมากให้ประชาชนแสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีส่วนร่วมจากประชาชนโดยใกล้ชิด การดำเนินการขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของประชาชนเองว่าจะแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร

7) มีส่วนร่วมในอุดมคติ ประชาชนในท้องถิ่นจะร่วมมือดำเนินการด้วยตนเอง โดยตลอด นับตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินการ เป็นการอาศัยพื้นฐานความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเอง จึงได้รับการร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี ทางราชการอาจเข้ามามีส่วนร่วมในแง่ของการช่วยเหลือ หรือสนับสนุนสิ่งที่เกินความสามารถของประชาชนนั้นการมีส่วนร่วมในอุดมคติวิธีการวัดการมีส่วนร่วม

อนงค์ (2535) ได้แบ่งวิธีการวัดการมีส่วนร่วมได้เป็น 4 แบบ คือ

1) วัดตามประเภทของขั้นตอนการมีส่วนร่วม ในขั้นตอนเริ่มการพัฒนาการค้นหา ปัญหาและสาเหตุ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการขั้นตอนการวางแผนขั้นตอนการดำเนินการ ขั้นตอนรับผลประโยชน์ และขั้นตอนประเมินผล

2) วัดตามลำดับความเข้มของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็นระดับการตัดสินใจ ระดับความร่วมมือและระดับการใช้ประโยชน์

3) จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วมซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท คือ บุคคลในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ และเจ้าหน้าที่ต่างประเทศ

4) จำแนกตามรูปแบบการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็นการมีส่วนร่วมทางตรง และการมีส่วนร่วมทางอ้อม

เครื่องชี้วัดการมีส่วนร่วม

Chapin (1977) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กร ดังนี้

- 1) การมีความสนใจในกิจกรรมและการเข้าร่วมประชุม
- 2) การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
- 3) การเป็นสมาชิกและกรรมการ
- 4) การเป็นเจ้าหน้าที่

ทั้งนี้จะดูลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การบริจาคเงินทองวัสดุสิ่งของ การเสียสละเวลา แรงงานการเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ และเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัฐจวน ทองรุค (2542) ในจุลสารการท่องเที่ยว บทความเรื่อง “ท่องเที่ยวไทยในสหัสวรรษใหม่จะเป็นอย่างไร” จากการพยากรณ์ของ WTO คาดว่า การท่องเที่ยวของไทยยังจะขยายตัวต่อไปในอัตราประมาณ ร้อยละ 7 จนถึงปี พ.ศ. 2563 ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีจำนวนนักท่องเที่ยวถึง 37 ล้านคน หรือ 5 เท่าของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน การขยายตัวระดับนี้ หมายถึง จะต้องมีการวางแผนรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่เนิ่น ๆ และวางเป้าหมายที่การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่าการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้แทน WTO ได้ย้ำ ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในสหัสวรรษใหม่จะต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาที่ชัดเจน ขยายตลาดให้กว้าง สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน และทุกประเทศต้องร่วมกันจัดอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว

เสาวดี ทองเจิม (2544) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการสภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสถานี่พัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาพระแทว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่าอยู่ในขั้นเตือนภัยเนื่องจากองค์ประกอบของการจัดการสภาพแวดล้อมบางตัว มีความทรุดโทรมควรได้รับการปรับปรุง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง

ธนรัตน์ ประโคน (2549) ประเมินมูลค่าประโยชน์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ผลการศึกษาปรากฏว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเสม็ด มี 2ปัจจัย คือ ระดับรายได้ รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้พื้นที่ธรรมชาติเกาะเสม็ดคงอยู่ต่อไป และมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้มีการบริการที่ดีกว่านี้

เสาวลักษณ์ นวเจริญกุล (2541) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า อายุ ระดับการศึกษา การให้มูลค่าต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุวัฒนา ชาดานิติ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวริมชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ศึกษากรณีเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า บริเวณชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีการแสดงถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา กลุ่มผู้อาศัยส่วนใหญ่เป็นชุมชนมอญ ที่ยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามแสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิต สถาปัตยกรรม เช่น วัด บ้านเก่า วัฒนธรรมต่าง ๆ และยังมีเครื่องปั้นดินเผา มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางน้ำ ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัชรพันธุ์ วนิชชาภิวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้อุทยานแห่งชาติภูกระดึงได้รับผลกระทบตามมา ทั้งปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยวและปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย หรือจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนขีดความสามารถรองรับได้

Hulley, Joan C. (1998) ศึกษาเรื่องการสร้างชุดการเรียนรู้การสอนโดยบูรณาการวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนเกรด 5 ผลการศึกษา พบว่า ชุดการเรียนรู้นี้มีเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ 3 เรื่อง ได้แก่ (1) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2) วิทยาศาสตร์กายภาพ (3) ประวัติศาสตร์และธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ ซึ่งเนื้อหาของแต่ละเรื่องนำมาจากหลักสูตรวิทยาศาสตร์ของหลักสูตรแม่บท ชุดการเรียนรู้ประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ สื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นและประเมินผล ครูสามารถใช้ชุดการเรียนรู้จากการศึกษาคู่มีอดู ผลของการใช้ชุดการเรียนรู้ พบว่า ช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างกว้างขวาง

Chen, Linlin (1998) ศึกษาเรื่องการออกแบบและการพัฒนาแบบเรียนอิเล็กทรอนิกส์สำหรับให้ครูศึกษา วัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้โดยการสร้างเป็นชุดวิดีโอ กรณีศึกษาเกี่ยวกับบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เนื้อหาประกอบไปด้วยรายวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้บริการกับครูผู้สอนขั้นตอนของการวิจัย คือ การออกแบบ การพัฒนาและการประเมินผล โดยใช้กรอบแนวคิดในการสร้างตามรูปแบบของวิลลิส คือ การนำมาเขียนใหม่ (Recursive) การสะท้อนกลับ (Reflective) การออกแบบ (Design) และการพัฒนา (Development) ผลจากการใช้ชุดเรียนนี้ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้

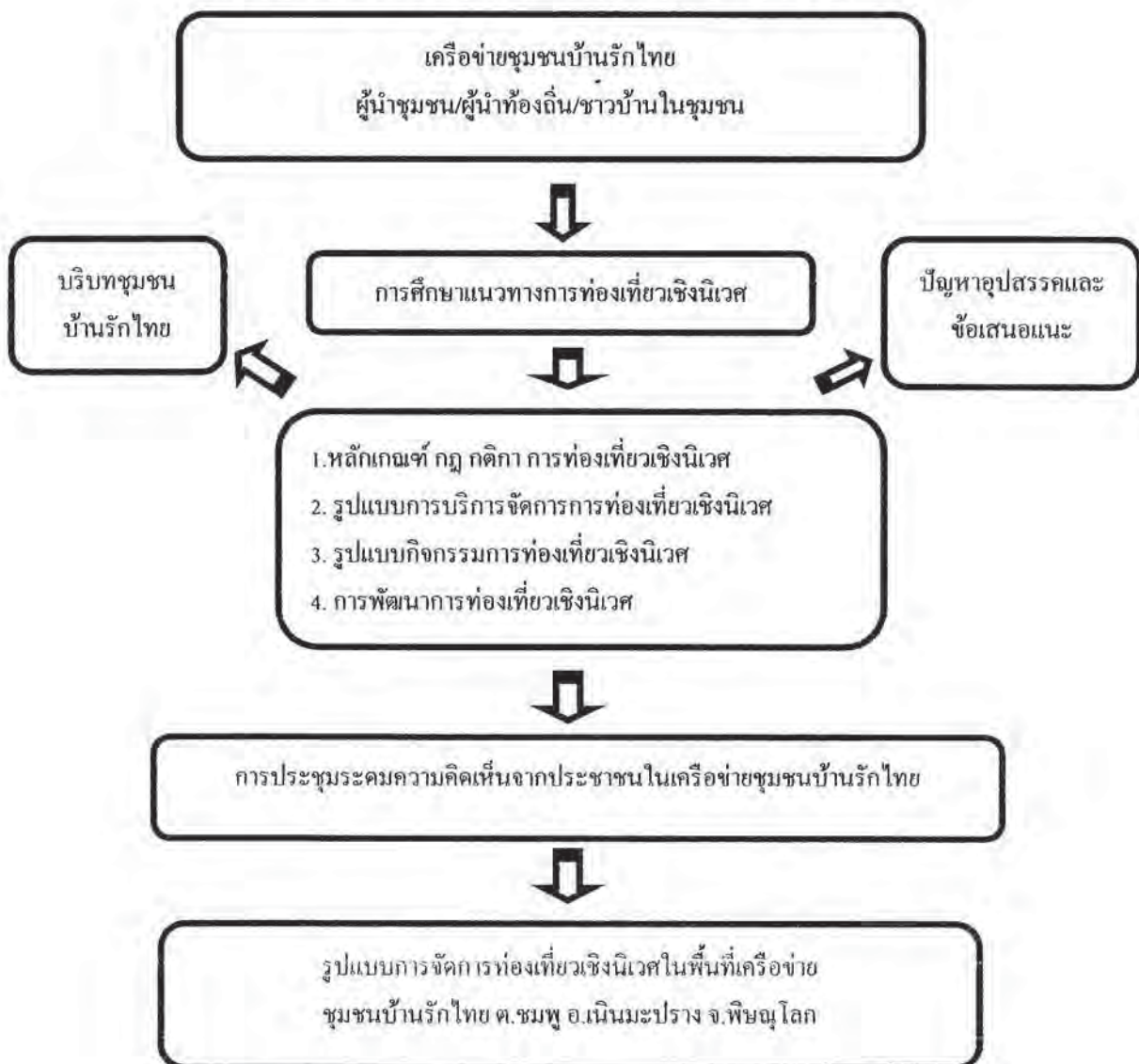
บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ในโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ได้กำหนดแนวความคิดการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย และขั้นตอนการดำเนินงานซึ่งมีรายละเอียดนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

1. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีกรอบแนวคิด ในการทำวิจัยแสดงได้เป็นลำดับ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

2. วิธีการวิจัย

การศึกษาศักยภาพของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ทีมผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการวิจัยไว้ 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ทีมผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ที่เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการศึกษาเอกสารจากหนังสือ ตำรา วารสาร ผลงานวิชาการและเว็บไซต์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ความหมาย รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นอกจากนี้ทีมผู้วิจัยได้เข้าร่วมการอบรมความรู้ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานภาค

ทีมผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งทีมผู้วิจัยออกเป็น 4 ทีม ดังนี้

ทีมวิจัยที่ 1 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านรักไทย (หมู่ 7)

ทีมวิจัยที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านเผ่าไทย (หมู่ 8)

ทีมวิจัยที่ 3 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านชาดอง (หมู่ 9)

ทีมวิจัยที่ 4 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านร่มเกล้า (หมู่ 10)

ผลของการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลในพื้นที่เครือข่ายบ้านรักไทย ของทีมวิจัยทั้ง 4 นั้น ได้ผลดังนี้

ทีมวิจัยที่ 1 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลบ้านรักไทย (หมู่ 7) นั้น ได้ข้อมูลที่แยกรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน การจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทยความเป็นมาของการเกิด โครงการนี้เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตงานผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค. เขาค้อ เขต 30/2) ทางทหารได้พบว่าบริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤษดิ์เสนา ตั้งแต่ กิโลเมตรที่ 20 ถึงกิโลเมตรที่ 35 มีกำลังของ ผกค. เตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) หน่วยลาดตระเวนได้ลาดตระเวนมาถึงพื้นที่ของหมู่บ้านลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) หน่วยลาดตระเวนได้ลาดตระเวนมาถึงพื้นที่ดังกล่าวและได้รับราษฎรอาสาเพื่อจัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 1 จำนวน 60 ครอบครัว จัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 2 อีก 50 ครอบครัว และบ้านรักไทย 3 อีก 50 ครอบครัว

วันศุกร์ ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรโครงการ

พัฒนาลุ่มน้ำเข็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่ทางโครงการฯ ที่กำลังพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งมีที่ทำกินเพียงพอตามอัตรา ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณสุขโรคเท้าที่จำเป็นแหล่งข้อมูลที่ยังคงอยู่ เช่น พลับพลาที่ประทับ บ้านราษฎรอาสาฐานปฏิบัติการ ศาลาจำปาสาธนาประจำการณีสถานีอนามัย นักท่องเที่ยวที่สนใจทางด้านประวัติศาสตร์การสู้รบ

2. ด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านรักไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่มีการทำสวนผลไม้มีนานาชนิดเช่น ทูเรียน(หมอนทอง) ลำไย มะละกอ มะยงชิด มะปราง และสวนเงาะ การทำพืชไร่ พืชสวน และนอกจากนี้ยังทำสวนยางพารา

3. ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายจึงเกิดเป็นน้ำตกรักไทยและจากการศึกษาสภาพทั่วไปของสถานที่ท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศของชุมชนรักไทย เป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์มีสภาพบางพื้นที่เป็นป่าชุมชน บางพื้นที่เป็นสวนผลไม้ และบางพื้นที่เป็นสวนยาง ชุมชนมีการรักษาสภาพของป่าและสวน โดยลดการใช้สารเคมีและการร่วมกันทำแนวกันไฟ จึงเกิดความอุดมสมบูรณ์ในระบบนิเวศของพื้นที่ในชุมชนบ้านรักไทยทางทีมงานวิจัยได้เรียนเชิญ ดร. อัญญา ท่านเจริญ ภาควิชาภูมิวิทยา คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เข้าสำรวจชนิดของหิ้งห้อยที่พบในหมู่บ้าน ดร. อัญญา ท่านเจริญกล่าวว่าหิ้งห้อยในพื้นที่บ้านรักไทยมีมากกว่า 6 ชนิด แต่ด้วยเหตุของพื้นที่ ดร. อัญญา ท่านเจริญสำรวจเกิดฝนตกหนัก ทำให้การสำรวจต้องยกเลิกและไม่สามารถบันทึกภาพไว้ได้ จากทีมงานวิจัยได้พบประชากรของหิ้งห้อยและพญาหิ้งห้อย บางพื้นที่เรียกหิ้งห้อยช้าง หิ้งห้อยจะออกมาสื่อสารรักหรือออกมาผสมพันธุ์ ในช่วง 1 เดือนของตัวเจริญเต็มไข่ของวงจรชีวิตหิ้งห้อย เวลาหัวค่ำหรือประมาณ 19.00 – 21.00 น และสามารถเข้าศึกษาวงจรชีวิตของหิ้งห้อย ได้ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม

ทีมวิจัยที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านเผ่าไทย (หมู่ 8) ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้รายละเอียดดังนี้

1. ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านเผ่าไทย

จากการศึกษาการลงพื้นที่นั้น ทีมผู้วิจัยพบว่า บ้านเผ่าไทย เป็นหมู่บ้านในโครงการพระราชดำริ เมื่อปี 2523 ทางทหารได้พบว่าบริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤษดิ์เสนา ตั้งแต่กิโลเมตรที่ 20 ถึงกิโลเมตรที่ 35 มีกำลังของ ผู้ก่อการร้ายเตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวนเข้าสร้างฐานที่หมู่ 7 บ้านรักไทย โดยรับราษฎรอาสาเข้ามาสร้างหมู่บ้านจำนวน 60 คน และได้แบ่งกำลังไปสร้างฐาน

ที่มันบริเวณบ้านเผ่าไทยเนื่องจากเป็นจุดที่ฝ่ายตรงข้ามต้องการจะยึดครอง และได้รับครอบครัว ราษฎรอาสาเพิ่มอีก 50 ครอบครัวเพื่อสร้างหมู่บ้านเผ่าไทย เส้นทางประวัติศาสตร์นี้ทางทีมงานวิจัย ได้พบว่าฐานดังกล่าวจะถูกผู้ก่อการร้ายซุ่มโจมตีหนักมากเนื่องจากฝ่ายตรงข้ามจะพยายามขัดขวางไม่ให้สร้างเส้นทางไม่ให้สร้างหมู่บ้านเครื่องจักรจะถูกทำลาย หน่วยทหารและราษฎรอาสาที่เป็นกำลังของฐานบ้านเผ่าไทยจะสูญเสียกำลังไปเป็นจำนวนมาก วันศุกร์ ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่ทางโครงการฯ ร่องรอยของฐานปฏิบัติการบ้านเผ่าไทยยังคงสภาพเดิม ทางทีมงานวิจัยเห็นว่าควรที่จะฟื้นฟูสภาพไว้ให้เยาวชน และนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ ได้ศึกษา กว่าจะได้มาเป็นหมู่บ้านเผ่าไทย เราสูญเสียกำลังคนกำลังเครื่องจักรไปไม่น้อย

2. ด้านเศรษฐกิจของชุมชน

จากการศึกษาการลงพื้นที่นั้น ทีมผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านเผ่าไทยเป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมหมู่บ้านรักไทยตามโครงการพระราชดำริ ก่อนที่ทางทหารจะถ่ายโอนหมู่บ้านให้กระทรวงมหาดไทยนั้น ทางทหารได้วางหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ให้กับราษฎรอาสา นายสมอน วัระปิง เป็นผู้สร้างหลักเศรษฐกิจพอเพียงบนที่สูงได้อย่างลงตัวโดยได้ทำการแบ่งพื้นที่ด้านบนเนินเขาเป็น ไม้ผลและแหล่งน้ำ ที่ลดหลั่นลงไปเลี้ยงพืชไร่ที่ปลูกไว้เป็นอาหารให้หมูและปลา ส่วนพื้นที่ล่างสุดของหุบเขาได้ทำนาข้าว เศรษฐกิจของนายสมอน วัระปิง เป็นที่น่าสนใจมากเพราะเป็นการจัดระบบการจัดการบนที่สูง นางประพันธ์ อุ่นเมืองเป็นราษฎรอาสาผู้หนึ่งที่ได้ทำพืชไร่โดยการปลูกข้าวโพด และมันสำปะหลัง บริเวณหัวไร่ของนางประพันธ์ พบว่ามีต้นไม้กวาดดอกหญ้าขึ้นเป็นจำนวนมาก นางประพันธ์ อุ่นเมืองได้ชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกันก่อตั้งกลุ่มทำไม้กวาดเพื่อเป็นรายได้เสริม ปัจจุบันมีการอนุรักษ์พันธุ์ไม้กวาดและมีการขยายปลูกเพิ่มขึ้นเนื่องจากตลาดให้ความสนใจเพราะเป็นไม้กวาดที่มีความคงทนถาวร ค้ำของไม้กวาดจะทำด้วยหวายที่มีในท้องถิ่น

3. ด้านวิถีชีวิต

จากการศึกษาการลงพื้นที่นั้น ทีมผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านเผ่าไทยเป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมหมู่บ้านรักไทย เกิดขึ้นตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทย โดยมีการรับราษฎรอาสาจำนวน 50 ครอบครัว เพื่อจัดเป็นหมู่บ้านตามโครงการ มีการพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำกิน

เพียงพอตามอัตรา ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณสุขโรคเท้าที่จำเป็น มีการจัดแบ่งพื้นที่ปลูกบ้าน และพื้นที่ทำการเกษตร นายอุดม ขุนจำนวนและราษฎรอาสาที่เข้าโครงการพัฒนาพื้นที่ได้แบ่งพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านไว้เป็นแนวกำแพงลมหเพราะพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ติดหน้าผา ไม่ให้เกิดภัยธรรมชาติปัจจุบันป่าแห่งนี้ยังคงสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่ประกอบด้วยไม้ชั้นบน ไม้ชั้นกลาง ไม้ชั้นล่าง ทีมวิจัยได้เข้าไปสำรวจและสอบถามยังได้ข้อมูลอีกว่าเดิมป่าชุมชนแห่งนี้มีพืชสมุนไพรที่เมื่ออดีตได้ใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชนราษฎรอาสาที่มีความรู้เรื่องสมุนไพร ได้ใช้พืชที่มีอยู่รักษาผู้ที่เจ็บป่วยในหมู่บ้าน ในการเที่ยวป่าชุมชนนั้น ทางกรรมการของหมู่บ้านได้มีการจัดการเข้าชมเพื่อป้องกันการเข้ามาลักลอบนำสมุนไพรออกไปเพื่อการค้า

ทีมวิจัยที่ 3 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านชำต้อง (หมู่ 9) ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและพบว่าภายในหมู่บ้านมีแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจรายละเอียดดังนี้

1. ด้านวิถีชีวิต

การการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ทีมผู้วิจัยพบว่าประชาชนในหมู่บ้านล้วนแต่มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจึงได้มีการสร้างวัดขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการปฏิบัติธรรมกลางธรรมชาติที่มีวิวสวยกลางหุบเขา ความร่มรื่นของป่าไม้สงบร่มเย็น

2. ด้านเศรษฐกิจ

การการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ทีมผู้วิจัยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านชำต้องประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่มีการทำการเกษตร ทำสวนผลไม้ อาทิสวนทุเรียน (หลงรักไทย) และผลไม้ตามฤดูกาลเช่นมะขงชิด ลำไย และทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ทุเรียนพันธุ์พวงมณีและยังมี ผลไม้ในสวนคุณอนุกุล จะมีมะเฟืองพันธุ์ผลใหญ่ มีรสหวานและยังมีส้มโอพันธุ์ทับทิม ที่มีเนื้อของส้มโอเป็นสีแดงทับทิม มีรสชาติไม่หวานมากนักเป็นที่ต้องการของพ่อค้าที่นำไปจำหน่ายให้ชาวต่างชาติ และยังมีมะม่วงมหาชนกที่มีรสชาติหอมและหวาน ส่วนใหญ่พ่อค้าจะนำไปจำหน่ายให้ชาวต่างชาติเช่นกัน

ทีมวิจัยที่ 4 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่บ้านร่มเกล้า (หมู่ 10) ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบ้านร่มเกล้า เนื่องจากบ้านร่มเกล้ามีพื้นที่ที่เป็นเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ขางสามารถที่จะขึ้นไปศึกษาพรรณไม้บนนาชนิด บนทุ่งโนนสนเดินทางด้วยเส้นทางทำเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร ซึ่งตลอดเส้นทางมีการเดินทางมีการค้นพบสิ่งมีชีวิตนานาชนิด ซึ่งจัดได้ว่าเป็นความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตที่พบมีดังนี้

- น้ำตกถ้ำหมี นั้นเป็นลำธารที่ไหลมาจากแนวเทือกเขา 2 แนว ไหลผ่านหมู่บ้าน ไหลลงผ่านหมู่บ้านโดยชาวบ้านได้ใช้อุปโภค บริโภค จากแหล่งน้ำนี้ และไหลลงไปพร้อมกับลำน้ำแจ็ก ของอำเภอวังทอง ความสวยงามของน้ำตกถ้ำหมีจะอยู่ที่ความสมบูรณ์ของป่ารอบ ๆ ทางที่ลงจะมีความชันมาก ทางเจ้าหน้าที่ของอุทยานได้ไปทำแนวจับเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ความสูงของน้ำตกจะอยู่ที่ 15 เมตรเป็นน้ำตกสองลำธารที่ตกมาในแนวเดียวกัน ในช่วงเวลาบ่ายจะเห็นแสงสะท้อนของละอองน้ำจนเกิดเป็นรุ้งที่สวยงาม ด่วนเหตุที่ตั้งชื่อว่า น้ำตกถ้ำหมีเพราะหลังธารน้ำตกจะมีถ้ำที่เคยมีหมีเข้าไปอาศัยอยู่ในถ้ำนี้

- สัตว์ป่านานาชนิด อาทิ หมูป่า กวาง ช้าง กระต๊อง และหมีควาย

- สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กซึ่งพบในแหล่งน้ำที่เป็นเส้นทางเดินเข้าสู่ทุ่งโนนสน ได้พบกับปูแป้ง ปูส้ม ที่มีลำตัวเป็นสีส้มและพบกบที่มีหางอ่อน ในป่าขึ้น ระหว่างการเดินทางขึ้นทุ่งโนนสน และชาวบ้านที่หาของป่าได้พบกับปูมีขน ที่อยู่ตามซอกหินของลานหินและตามหน้าผา ปูชนิดนี้จะออกหากินในเวลากลางคืน ทำให้พบปูชนิดนี้ได้ยากต้องมีการนำไฟส่องไปวางเพื่อให้ปูได้ออกมาเพื่อกินเป็นอาหาร แต่อุปสรรคของการที่ต้องพบปูชนิดนี้ในเวลากลางคืนเพราะเป็นป่าดิบชื้นอาจมีอันตรายจากสัตว์ชนิดอื่นจึงไม่ได้พบบ่อยนัก ดังนั้นการท่องเที่ยวเส้นทางนี้จะสามารถพบเฉพาะปูแป้ง และกบหางอ่อน เท่านั้น

- ทุ่งโนนสน เป็นทุ่งหญ้าsavanna ธรรมชาติแห่งนี้มีความสวยงามไปตามฤดูกาลคือเมื่อถึงฤดูฝนทุ่งหญ้าจะเขียวจีและเมื่อถึงฤดูแล้งทุ่งหญ้าจะเปลี่ยนเป็นทุ่งหญ้าเป็นสีเหลืองทองอันเป็นความงามที่มีให้เห็นบนทุ่งโนนสนนอกจากมีทุ่งหญ้าอันสวยงามแล้วยังมีสัตว์ใหญ่สัตว์เล็กที่ออกมาหากินในเวลากลางคืนเป็นประจำอันเป็นที่ยืนยันถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แห่งนี้ เป็นป่าละเมาะเขาต่ำ (Lower Montonesorob) ในช่วงปลายฝนต้นหนาว (เดือนตุลาคม – ธันวาคม) ตามลานหินจะเต็มไปด้วยดอกไม้ป่าที่เบ่งบานเต็มทุ่งหญ้า เช่นดอกคูนสีดา เอื้องม้าวัง กระดุมเงิน กระดุมทอง หยาดน้ำค้าง สร้อยสุวรรณนา หม้อข้าวหม้อแกงลิง กล้วยไม้ป่านานาชนิด ฯลฯ ทุ่งโนนสนตั้งอยู่กลางอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.12 (รักไทย) ประมาณ 14 กิโลเมตร โดยเป็นทางรถยนต์ 6 กิโลเมตร และเป็นทางเดินเท้าอีก 8 กิโลเมตร จะเปิดให้เที่ยวชมในเดือนตุลาคม ถึง เดือนธันวาคม หลังจากที่ได้ดำเนินการสำรวจเส้นทาง และสำรวจความสวยงามของทุ่งดอกไม้ สร้างเส้นทางเดินสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร แล้วทางเจ้าหน้าที่อุทยานและทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านรักไทย จึงจะกำหนดวันเปิดให้เข้าชมซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องให้ความร่วมมือกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านรักไทยคือการปฏิบัติตามข้อตกลงของเจ้าหน้าที่อุทยานและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังพบข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ฐานแตก บ้านร่มเกล้า ที่เคยเป็นฐานที่ตั้ง ที่เกิดการสูญเสียทหารและราษฎรอาสาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวเป็นป่าชุมชนของบ้านร่มเกล้า ที่มีร่องรอยของการตั้งฐานปฏิบัติการ ทีมวิจัยพบหลุมและคันดินเป็นบริเวณกว้าง โดยการสอบถาม ราษฎรอาสา ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ข้อมูลว่า บริเวณ หลุมที่พบเป็นที่ตั้งฐานเพื่อผลักดันให้ผู้ก่อการร้ายที่ต้องการจะยึดพื้นที่ดังกล่าว รอบรอบหลุมมีแนวคันดินทำไว้เพื่อป้องกันการโจมตีจากฝ่ายตรงข้าม

3. พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัย การจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศในโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ทีมวิจัยดำเนินการในพื้นที่ชุมชนบ้านรักไทย บ้านเผ่าไทย บ้านชาดอง บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และประชาชนที่เคยเป็นราษฎรอาสา ทีมผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อขอบันทึกเสียง ถ่ายภาพประกอบและขออนุญาตเผยแพร่ภาพถ่ายที่จะนำไปใช้ในการวิจัย ข้อมูลที่ได้จะนำมาถอดเทปและทำการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ตามประเด็นต่างๆ พร้อมบรรยายแบบพรรณนา และในการลงพื้นที่ยังใช้การสังเกต การและการถ่ายภาพและสมุดบันทึก

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ประชุมทีมงานวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานในรูปทีมวิจัย รวมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการในแต่ละระยะของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะช่วยให้ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหา อุปสรรคในการทำงาน แนวทางการทำงานและแผนการดำเนินงานร่วมกัน

2. จัดเวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนรับรู้และเข้าใจซึ่งจะนำไปสู่การให้ความร่วมมือในการทำงาน

3. จัดเวทีสร้างความเข้าใจ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) เพื่อปรับฐานคิดเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) และ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น CBR และ

ความคิดเชิงระบบ เพื่อให้ทีมงานวิจัยเกิดความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเข้าในการทำงานเชิงระบบ

4. จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศของเครือข่ายชุมชนรักไทย ซึ่งจะทำให้เกิดภาคีในพื้นที่ที่เข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5. จัดอบรมทีมวิจัยเรื่องการสร้างเครื่องมือและแนวทางการเก็บข้อมูล เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการสร้างเครื่องมือ และเทคนิคการเก็บข้อมูลการทำแผนที่ชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ทีมวิจัยได้แนวทางในการสร้างเครื่องมือ และเทคนิคการเก็บข้อมูล

6. เก็บข้อมูลในประเด็นบริบททั่วไปทางภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจของชุมชน โดยทีมวิจัยลงพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์ ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรมชุมชน ของดีที่มีความโดดเด่นเฉพาะของชุมชน รวมทั้งศึกษา สัมภาษณ์สภาพปัญหา สถานการณ์ในประเด็นต่าง ๆ สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

7. ประชุมสรุปรวบรวมวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนที่ชุมชนของเครือข่ายบ้านรักไทยทั้ง 5 หมู่ โดยทีมวิจัยทำการสรุปรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และเตรียมนำเสนอเวที ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ครั้งที่ 1

8. จัดเวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลของชุมชน ครั้งที่ 1 เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลจากการรวบรวม เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องชัดเจน และเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

9. จัดประชุมทีมวิจัย โดยถอดบทเรียนที่เป็นข้อเสนอแนะ ข้อแก้ไขเพิ่มเติมจากที่ประชุม ตรวจสอบความถูกต้อง และเตรียมการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ครั้งที่ 2

10. ลงพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์ข้อมูลชุมชน ครั้งที่ 2 โดยทีมวิจัยลงพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์ข้อมูลชุมชนทุกด้านเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลที่มีความถูกต้องครบถ้วนและเชื่อถือได้

11. จัดประชุมทีมวิจัยและภาคี เพื่อทำการสรุปข้อมูลชุมชนที่สมบูรณ์ถูกต้อง และนำเสนอข้อมูลกับทีมผู้ประสานงาน

12. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

13. ประชุมทีมวิจัยและภาคีเพื่อวางแผนดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2 และกำหนดแนวทางการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ โดยทำความเข้าใจจุดประสงค์ของการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ

14. ลงพื้นที่ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบโดยศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งปัญหา อุปสรรคและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชนต้นแบบ

15. จัดประชุมทีมวิจัยและผู้ประสานงาน เพื่อถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

16. จัดประชุมทีมวิจัยและภาคีเพื่อกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวและทดลองเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวตามเส้นทางที่กำหนด

17. ทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 1 เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านรักไทยโดยใช้นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม สาขาการท่องเที่ยว พร้อมดำเนินการต้อนรับนักท่องเที่ยว รับฟังความคิดเห็นจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากนักศึกษา

18. จัดประชุมทีมวิจัยและภาคีโดยถอดบทเรียนที่เป็นข้อเสนอแนะ ข้อแก้ไขเพิ่มเติมจากการทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 1 และเตรียมการข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการทำทัวร์ครั้งต่อไป

19. จัดอบรมทีมวิจัยเรื่องการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเป็นมัคคุเทศก์ชุมชน

20. จัดประชุมทีมวิจัยและภาคีเพื่อกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวและทดลองทำทัวร์ครั้งที่ 2 เพื่อให้ทีมวิจัยและภาคีได้พัฒนาทักษะการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นพร้อมสรุปบทเรียนที่ได้

21. จัดเวทีให้ความรู้แก่ทีมวิจัย ทีมผู้ประสานงานและภาคีเรื่องการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการพัฒนาฐานคิดด้านการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนประเด็นการท่องเที่ยว

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศในโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และแนวทางที่จะดำเนินธุรกิจชุมชน โดยสำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีศักยภาพของเครือข่ายชุมชน ในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีชุมชน และพื้นที่ติดต่อใกล้เคียงเป็นฐาน ศึกษาพัฒนารูปแบบการดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นฐาน โดยดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2556 ถึง 30 กันยายน 2557 ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของชุมชน

ศึกษาศักยภาพของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ หาแนวทางที่จะดำเนินธุรกิจชุมชนโดยสำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีศักยภาพของเครือข่ายชุมชน ในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีชุมชนและพื้นที่ติดต่อใกล้เคียงเป็นฐานรวมทั้งหาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพพื้นที่

ชุมชนบ้านรักไทย ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 หมู่ 8 หมู่ 9 หมู่ 11 ของตำบลชมพู อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก มีพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขาซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงน้ำวังทองผ่องแผ้วและเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 335 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 209,745 ไร่ และในเขตหมู่ 8 เป็นที่ตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ส.ส. 12 (บ้านรักไทย) พื้นที่ได้สิทธิในการใช้ที่ดินประเภทเสียดิน (ภบท.5)

1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต มีลักษณะอาณาเขตติดต่อกันดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลนิคมบ่งพร ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลท่าหมื่นรามและตำบลพันชาติ อำเภอวังทอง
 จังหวัดพิษณุโลก

2. ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชุมชนบ้านรักไทยเกิดขึ้นตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การจัดตั้งหมู่บ้าน ยุทธศาสตร์รักไทยความเป็นมาของการเกิดโครงการนี้เนื่องจาก บริเวณโดยรอบที่ตั้งค่ายสฤษดิ์เสนา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในเขตงานผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค. เขาค้อ เขต 30/2) โดยมีฐานที่มั่นและหน่วยซุ่มอยู่บริเวณหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทางทหาร ได้ส่งกำลังเข้าปราบปราม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา แต่สถานการณ์กลับทวีความรุนแรง เพิ่มขึ้นเพราะผู้ก่อการร้ายได้ใช้ มวลชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ มีความชำนาญภูมิประเทศ เป็นกำลังหลัก ฝ่ายทหารประสบกับการสูญเสียตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2516-2519 ทางทหารได้พบว่า บริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤษดิ์เสนา ตั้งแต่กิโลเมตรที่ 20 ถึงกิโลเมตร ที่ 35 มีกำลังของ ผกค. เตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) หน่วยลาดตระเวนได้ลาดตระเวนมาถึงพื้นที่ดังกล่าวและได้รับราษฎรอาสาเพื่อจัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 1 จำนวน 60 ครอบครัว จัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 2 อีก 50 ครอบครัว และบ้านรักไทย 3 อีก 50 ครอบครัว

วันศุกร์ ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแจ็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่ทางโครงการฯ ที่กำลังพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำกินเพียงพอตามอัตภาพ ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ที่จำเป็น

3. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

จำนวนประชากรหมู่ 7 หมู่ 8 หมู่ 9 หมู่ 11 จำนวนครัวเรือนทั้ง 4 หมู่บ้าน 961 ครัวเรือน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
7	บ้านรักไทย	422	377	393	770
8	บ้านเผ่าไทย	195	303	236	539
9	บ้านชำด้อง	157	217	185	402
11	บ้านร่มเกล้า	187	225	167	392
รวมครัวเรือน/ประชากรทั้งสิ้น		961	1122	981	2,103

ประชากรชาย 1122 คน หญิง 981 คน รวม 2,103 คน

จำนวนผู้สูงอายุ 288 คน ผู้พิการ 10 คน ผู้ด้อยโอกาส 115 คน

การศึกษา

โรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม อัตราจ้างงานในหมู่บ้าน
วันละ 200 – 250 บาท ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 49,500 บาท/คน/ปี

นอกภาคเกษตร

ค้าขาย	10	ครัวเรือน
บริการนักท่องเที่ยว	30	ครัวเรือน
รับจ้าง	150	ครัวเรือน
รับราชการ	5	ครัวเรือน
ว่างงาน	15	ครัวเรือน
ประกอบอาชีพอื่น	200	ครัวเรือน

ผู้มีความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แพทย์แผนไทย/ สมุนไพร/ หมอพื้นบ้าน

1) นายเหลียม สุขเกษม ที่อยู่ 39 ม.7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านสมุนไพร

2) นายเฉลียว ไชยวิเศษ ที่อยู่ 4 ม.7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านขับพิษไฟ

3) นายสมร วีระปิง ที่อยู่ 35 ม. 8 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านต้นไม้ พืช สมุนไพร วิถีชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น

4) นางนงเยาว์ เกิดบึงพร้าว ม. 9 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถเป็นผู้นำการจัดกลุ่ม นวดแผนไทย

ผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น

1) นายทองนาค เสวสิทธิ์ ที่อยู่ 39 ม.8 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ผู้นำทางศาสนาพิธี และดนตรีไทย

2) นายทวีป เชื้อวงศ์มี ที่อยู่ 14 ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ผู้นำดนตรีไทย

งานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม จักสาน ทอผ้า

1) นายมนัส เลิศจำนงค์ ที่อยู่ 35 ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านช่างไม้ ช่างปั้น

2) นายประสิทธิ์ คชรอด ที่อยู่ 19 ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านจักสาน

3) นายมี โสตา ที่อยู่ 15 ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก มีความสามารถ
ด้านจักสาน

ผู้มีความสามารถด้านเกษตรเช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์

1) นางสมคิด รังแสง ที่อยู่ 57 ม. 9 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้านขยายพันธุ์ ไม้ดอกไม้ประดับ

2) นายวิโรจน์ พัฒนเกรียงไกร ที่อยู่ 32 ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ปลูกพืชผักแบบผสมผสาน

ผู้มีความสามารถด้านการถนอมอาหาร

1) นายประจวบ ทิพุ่ม และนางละมัย ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้

2) นางสาวลัดดา คชรอด และนางละมัย ที่พุ่ม ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ อาหาร สุขภาพ

ผู้มีความรู้ด้านความเชื่อ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์

1) หลวงพ่อสมัย เจ้าอาวาสวัดเฒ่าไทย ม. 8 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก
มีความสามารถด้าน ทำนายฝัน ดูดวง เรียกขวัญ ตั้งศาลพระภูมิ

ผู้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

1) นายชอบ จักรแก้ว ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวทุ่งโนนสน มีความสามารถด้าน
บริหารการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2) นางสาวพิศ สุดจันทร์ ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก มีความสามารถ
ด้านเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน

3) นางสาว คานกระโทก ม. 7 ต.ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิษณุโลก มีความสามารถ
ด้านเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน

สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน

1) โรงเรียน	1	แห่ง
2) วัด	5	แห่ง
3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง
4) โรงพยาบาล / สถานีอนามัย	1	แห่ง
5) สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว	4	แห่ง
6) ที่พักสายตรวจ	1	แห่ง
7) สนามกีฬา	4	แห่ง
8) แหล่งท่องเที่ยว / บริการ	1	แห่ง
9) ศาลากลางบ้าน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	4	แห่ง
10) สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น	4	แห่ง
11) ร้านค้า / ร้านอาหาร	19	แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ดิน พื้นที่ทำการเกษตร

2) แหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำไทย (พลับพลารับเสด็จ) เขื่อนยางทอง สระน้ำหมู่บ้าน
ใช้ในการเกษตรและอุปโภค

3) ป่าชุมชน บ้านรักไทย 50 ไร่ บ้านเผ่าไทย 475 ไร่ บ้านชาตอง 60 ไร่ บ้านร่มเกล้า
จำนวน 90 ไร่

4) สัตว์ป่า เช่น ช้างป่า กระทิง หมีควาย เก้ง หมูป่า ฯลฯ

5) พืชพรรณ/สมุนไพร ดิป่ากิ้ง กำแพง เจ็ดชั้น ม้ากระทืบโรง บอระเพ็ด กระชายดำ
จิง ไบหม่อน

6) พื้นที่สาธารณะ ได้แก่ สนามกีฬา อ่างเก็บน้ำ

สนามกีฬา การใช้ประโยชน์ เล่นกีฬาหมู่บ้าน

สระน้ำ การใช้ประโยชน์ อุปโภค แหล่งผลิตประปาของหมู่บ้าน

7) พืชโนนสน มีป่าสน พืชสมุนไพรพื้นบ้านมีพรรณไม้ดอกกว่า 60 ชนิด

ข้อมูลการคมนาคม/สาธารณูปโภค

การเดินทางเข้าชุมชน สามารถเดินทางได้ 2 เส้นทาง ดังนี้

- เส้นทางวังทอง – ร่มเกล้า ระยะทาง 53 กิโลเมตร

- เส้นทางเนินมะปราง – ร่มเกล้า ระยะทาง 40 กิโลเมตร

ห่างจากอำเภอเนินมะปราง 27 กิโลเมตร

ห่างจากอำเภอวังทอง 53 กิโลเมตร

ห่างจาก อบต.ชมพู 12 กิโลเมตร

สาธารณูปโภค

1) มีไฟฟ้า หมู่ 7 หมู่ 8 หมู่ 9 (ยกเว้นหมู่ 11 เป็นพื้นที่อยู่เขตอุทยานแห่งชาติ
ทุ่งแสลงหลวง ยังไม่มีไฟฟ้า)

2) มีประปาภูมิภาค/ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง

3) โทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง

แหล่งน้ำ

1) คลองน้ำ 5 แห่ง

2) อื่นๆ (ระบุ) ลำธารจากน้ำตกถ้ำหมี 1 แห่ง

ข้อมูลการเมือง/การบริหาร (ผู้นำชุมชน/ผู้นำท้องถิ่น/อาสาสมัคร)

1) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7	นายสมประสงค์	อารมณชื่น
2) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายมานพ	เจียกภูเหล็ก
3) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายบุญเชิด	คำแก้ว
4) สมาชิก อบต.	นายพิทักษ์	สุดจันทร์
5) สมาชิก อบต.	นางแสง	คานกระโทก
6) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8	นายสงวน	วิระปิง
7) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายทองนาค	เสวสิทธิ์
8) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายบัญชา	โพธิ์รัมย์
9) สมาชิก อบต.	นางประพันธ์	อุ่นเมือง
10) สมาชิก อบต.	นายบุญล้อม	บุญแสน
11) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9	นายมานพ	สังข์เทศ
12) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายสมคิด	ทิมทั้ง
13) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นางนงเยาว์	เกิดบึงพร้าว
14) สมาชิก อบต.	นายอนุกุล	คิยานันท์
15) สมาชิก อบต.	นางศิริมาลัย	นกน้อย
16) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11	นายประคอง	บัวคง
17) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นายมงคล	อินทรา
18) ผช. ผู้ใหญ่บ้าน	นางอรณพ	ขันป้อง
19) สมาชิก อบต.	นายชัยวัฒน์	กะดินทอง
20) สมาชิก อบต.	นายแข็ง	ภูกิ่งนา

ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีที่สำคัญ

- งานประเพณีทำบุญวันเกิดหมู่บ้านรักไทย วันที่ 11 เมษายน
งานประเพณีทำบุญวันเกิดหมู่บ้านร่มเกล้า วันที่ 16 มกราคม
งานประเพณีทำบุญวันเกิดหมู่บ้านชาดอง วันที่ 15 เมษายน
งานประเพณีทำบุญวันเกิดหมู่บ้านเผ่าไทย วันที่ 29 กุมภาพันธ์
- สงกรานต์/เข้าพรรษา/เทศน์มหาชาติ/ออกพรรษา เทศกาลตลาดนัดวันลำไย

ข้อมูลกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

- 1) กองทุนหมู่บ้าน ปัจจุบันมีเงินทุน 2,600,000 บาท มีสมาชิก 260 คน
ประธาน นายสมประสงค์ อารมณ์ชื่น
- 2) กองทุน กข.คจ. ปัจจุบันมีเงินทุน 340,000 บาท มีสมาชิก 120 คน
ประธาน นายสมประสงค์ อารมณ์ชื่น
- 3) กองทุนออมทรัพย์ ปัจจุบันมีเงินทุน 780,000 บาท มีสมาชิก 150 คน
ประธาน นายสมประสงค์ อารมณ์ชื่น
- 4) กองทุนอ.พ.ป. ปัจจุบันมีเงินทุน 160,000 บาท
ประธาน นายสมประสงค์ อารมณ์ชื่น
- 5) กองทุนแม่ของแผ่นดิน ปัจจุบันมีเงินทุน 60,000 บาท
ประธาน นายสมประสงค์ อารมณ์ชื่น

ผลิตภัณฑ์ของชุมชนและท้องถิ่น

- 1) ชื่อผลิตภัณฑ์ ไม้กวาด ผลิตโดย กลุ่มแม่บ้านร่มเกล้า นางมด แยมมา
- 2) ชื่อผลิตภัณฑ์ ไม้กวาดดอกหญ้า ผลิตโดย กลุ่มสมาชิกบ้านแพ้วไทย

ปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นจุดแข็ง

- 1) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุ่งโนนสน น้ำตกถ้ำหมี มีชุมชนร่วมกับหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สล.12 (รักไทย) การท่องเที่ยวเอง บริการนักท่องเที่ยว ที่มีรายได้เสริมชุมชน
- 2) จัดงานประเพณีทุกปี เช่น ทำบุญวันเกิดหมู่บ้าน เลี้ยงเจ้าพ่อโพธิทอง กลืนเทศน์มหาชาติ
- 3) ความสามัคคีของคนในชุมชนในการร่วมกันทำกิจกรรมสังคม กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการในชุมชน การเข้าร่วมประชุม
- 4) มีกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านต่างๆ หลายกลุ่ม

ปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นจุดอ่อน

- 1) ประชากรวัยแรงงานไปทำงานต่างถิ่น
- 2) ผลผลิตทางการเกษตรออกจำหน่ายปริมาณมากแต่ไม่มีราคา
- 3) เยาวชนมีรายได้น้อย
- 4) ประชากรมีรายได้น้อย
- 5) ชุมชนขาดความรู้เฉพาะด้าน

ปัจจัยภายนอกชุมชน ที่เป็น โอกาส

- 1) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม เส้นทางไม่สะดวกกับนักท่องเที่ยว
- 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง
- 3) พื้นที่มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี
- 4) หน่วยงานส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับชุมชน

ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นข้อจำกัด

- 1) ชุมชนไม่มีอินเทอร์เน็ตภายในชุมชน
- 2) งบประมาณน้อยไม่มีเพียงพอต่อการพัฒนา และเติมเต็ม/อุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว
- 3) พ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อผลผลิตทางการเกษตรมักขอลดราคาต่อชุมชน ไม่มีการรวมตัวของเกษตรกรในการต่อรองราคาผลผลิตทางการเกษตร

วิสัยทัศน์ของชุมชน

บ้านรักไทยเป็นหมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริ หมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศน์
ห่างไกลยาเสพติด

พันธกิจ

คิดดี พูดดี มีวิสัยทัศน์

ความคาดหวังของคนในชุมชน

- 1) ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์
- 4) สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5) คนในชุมชนมีความสุข สุขภาพแข็งแรง ปลอดภัยในชีวิตยืนยาว

ประเพณีที่สำคัญ

1) ทำบุญวันเกิดหมู่บ้าน เริ่มครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2521 ในวันที่ 11 เมษายน ของทุกปี และในวันเดียวกัน หลังจากการทำบุญกลางบ้านเสร็จก็จะเป็นเลี้ยงเจ้าพ่อโพธิทอง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านต่างพากันนับถือตลอดมา

2) กิจกรรมตลาดนัดผลไม้ “ของดีตำบลชมพู” เมื่ออดีตที่ผ่านมาผลไม้ในหมู่บ้านรักไทยมีแต่ลำไย จะใช้ชื่อกิจกรรมนี้ว่า ตลาดนัดลำไย ทำให้คนส่วนใหญ่มักพูดติดปาก ปัจจุบันสินค้าทางการเกษตรมีมากมายหลายชนิดในตลาดนัดลำไย เช่น ลำไย เงาะ ทุเรียนหลินและหลงลับแล กล้วยหอม ส้ม และสะตอ

สถานที่สำคัญต่างๆ

- 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 2) สำนักงานสงฆ์ 5 แห่ง
- 3) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สล.12 (รักไทย)
- 4) โรงเรียนได้สร้างขึ้นพร้อมเกิดหมู่บ้านปี พ.ศ. 2519 ต่อมาปี พ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 300,000 บาท ให้พันโทมนัส คล้ายมณี มาก่อสร้างอาคารเรียน ร่มเกล้า 1 และอาคารร่มเกล้า 2 แทนอาคารเรียนชั่วคราวหลังเดิมที่พันโทมนัส คล้ายมณี ได้จัดไว้เป็นที่เรียนชั่วคราวให้กับบุตรหลานราษฎรอาสา

ผู้นำหมู่บ้าน หมู่ 7

1. นายบุญมา จำปาสา ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 – 2520 (ทหาร แต่งตั้ง)
2. นายเจดีย์ว กองบุญ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2525 (ทหาร แต่งตั้ง)
3. นายคำพันธ์ เนตรขำ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2536 (แต่งตั้ง)
4. นายสุนทร สาโท ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 – 2537 (แต่งตั้ง)
5. นายไค้ะ ถึงสุข ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 – 2542 (แต่งตั้ง)
6. นายพิทักษ์ สุดจันทร์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2546 (แต่งตั้ง)
7. นายสมประสงค์ อารมณีนัน (คนปัจจุบัน)

ผู้นำหมู่บ้าน หมู่ 8

1. นายอุดม ขุนจันวน ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 – 2527 (ทหารแต่งตั้ง)
2. นายอุดม ขุนจันวน ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 – 2535 (แต่งตั้ง)
3. นายหนู ชมพูแดง ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 – 2545 (แต่งตั้ง)
4. นายประสาธ องอาจ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – 2550 (แต่งตั้ง)
5. นายสงวน วีระปิง (คนปัจจุบัน)

ผู้นำหมู่บ้าน หมู่ 9

1. นายฤทธิ์ ภูมิดี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2525 (ทหารแต่งตั้ง)
2. นายสนิท ภูมิดี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2532 (ทหารแต่งตั้ง)
3. นายเลื้อน คำพาแก้ว ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – 2539 (แต่งตั้ง)
4. นายชอบ จักรแก้ว ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 – 2550 (แต่งตั้ง)
5. นายมานพ สังข์เทศ (คนปัจจุบัน)

ผู้นำหมู่บ้าน หมู่ 11

1. นายทองคำ แยมมา ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2527 (แต่งตั้ง)
2. นางลิบบัน แสนคำ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 – 2532 (แต่งตั้ง)
3. นายวัลลภ ทิวทอง ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – 2545 (แต่งตั้ง)
4. นายประคอง บังคง (คนปัจจุบัน)

ผู้ให้ข้อมูลประวัติชุมชนบ้านรักไทย

1. นายเฉลียว ไชยวิเศษ อดีตราษฎรอาสาสมัคร
2. นายอำนวย จันทรนันท์ อดีตราษฎรอาสาสมัคร
3. นายสุนทร สาโท อดีตราษฎรอาสาสมัคร
4. นายคำหล้า นามศิริ อดีตราษฎรอาสาสมัคร
5. นายลำไย คชรอด อดีตราษฎรอาสาสมัคร
6. นายสมพร คชรอด อดีตราษฎรอาสาสมัคร
7. นายทองนาค เสวสิทธิ์ อดีตราษฎรอาสาสมัคร
8. นายหนู ชมพูแดง อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8
9. นายสนิท ภูมิดี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
10. นางเชื้อ สีหะวงศ์ ราษฎร หมู่ที่ 9
11. นายทองคำ แยมมา อดีตราษฎรอาสาสมัคร
12. นายสมัคร แสนประสิทธิ์ อดีตราษฎรอาสาสมัคร

2. ผลการวิจัยจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นำเสนอดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมงานวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ ของการดำเนินกิจกรรม

1) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันกับสมาชิกของทีมวิจัยเกี่ยวกับวิธีการและแนวทางการทำงานวิจัย

2) เพื่อชี้แจงและแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานวิจัยให้กับสมาชิก

1.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล บ้านรักไทย

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 15 คน และทีมผู้ประสานงาน

1.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

ประชุมทีมวิจัยสร้างความเข้าใจการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด โดยแบ่งหน้าที่ ดังนี้ หัวหน้าโครงการ เภรณูญิก เลขานุการและผู้รับผิดชอบพิมพ์งาน

1.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

สมาชิกทีมวิจัยมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

หัวหน้าทีมวิจัย คือ นายพิทักษ์ สุดจันทร์

เหรณูญิก คือ นางสาวรุ่งรัตน์ สีนาเมือง นางนงนุช สุดจันทร์

เลขานุการ คือ นางแสง คานกระโทก นางนงเยาว์ เกิดบึงพร้าว และ

นายมานพ เจียกงเหลื่อม

สมาชิกผู้ทำหน้าที่เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผลกระทบ

1. นายพิทักษ์ สุดจันทร์

2. นายบุญเชิด คำแก้ว

3. นายมานพ เจียกงเหลื่อม

4. นางแสง คานกระโทก

5. นางนงนุช สุดจันทร์

6. นายสงวน วีระปิง

7. นางสาวรุ่งรัตน์ สีนาเมือง

8. นายบุญล้อม บุญเสน

9. นายทองนาค เสวสิทธิ์
11. นายจักรพันธ์ ทิมทั้ง
13. นายประคอง บัวคง
15. นายชัยวัฒน์ กะดินทอง

10. นายชอบ จักรแก้ว
12. นางนงเยาว์ เกิดบึงพร้าว
14. นายแข็ง ภูกิ่งนา

ผู้จัดทำรูปเล่มรายงาน

1. นายพิทักษ์ สุดจันทร์
2. นางสาวรุ่งรัตน์ สีนาเมือง
3. นางนงนุช สุดจันทร์

รายชื่อหัวหน้ากลุ่มศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

หัวหน้าทีมคือ นายชอบ จักรแก้ว นายประคอง บัวคง

ด้านสิ่งแวดล้อม

หัวหน้าทีมคือ นายสงวน วีระปิง นายทองนาค เสวสิทธิ์

ด้านเศรษฐกิจ

หัวหน้าทีมคือ นายแข็ง ภูกิ่งนา นายบุญล้อม บุญแสน

ภาพที่ 2 ประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่

1.6 บทเรียนจากกิจกรรม

ทีมวิจัยเห็นความสำคัญของการจัดประชุมสร้างความเข้าใจ การชี้แจงและแบ่งบทบาทหน้าที่ ก่อนที่จะมีการทำงาน เพราะทำให้สมาชิกทุกคนเข้าใจวิธีการทำงานตรงกันและทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งจะได้ดำเนินงาน เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดและการแบ่งบทบาทหน้าที่ควรแบ่ง ตามความถนัดและสมัครใจ เพื่อสมาชิกจะได้มีความสุขกับการทำงาน

1.7 ข้อสังเกต

สมาชิกทีมวิจัยส่วนใหญ่เข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละคน แต่บางคนยังไม่ค่อยมีเวลาเนื่องจาก ทีมงานวิจัยเป็นทีมที่มีหน้าที่รับผิดชอบในงานประจำ จึงเป็นหน้าที่ของหัวหน้าทีมและสมาชิกคนอื่น ๆ ที่จะต้องช่วยกันแนะนำต่อไป

กิจกรรมที่ 2 เวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินกิจกรรมเวทีสร้างความความใจร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนถึงสาเหตุและความสำคัญของการทำงานวิจัย และแนะนำสมาชิกทีมวิจัย
- 2) เพื่อชี้แจงวิธีการดำเนินงานวิจัย พื้นที่ทำวิจัย วิธีการเก็บข้อมูลและงบประมาณการทำงานวิจัยให้กับคนในชุมชนได้รับรู้
- 3) เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

2.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศาลาประชาคมจำปาสา บ้านรักไทย

2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ที่ปรึกษาทีมวิจัย ผู้ประสานงาน และคนในชุมชน

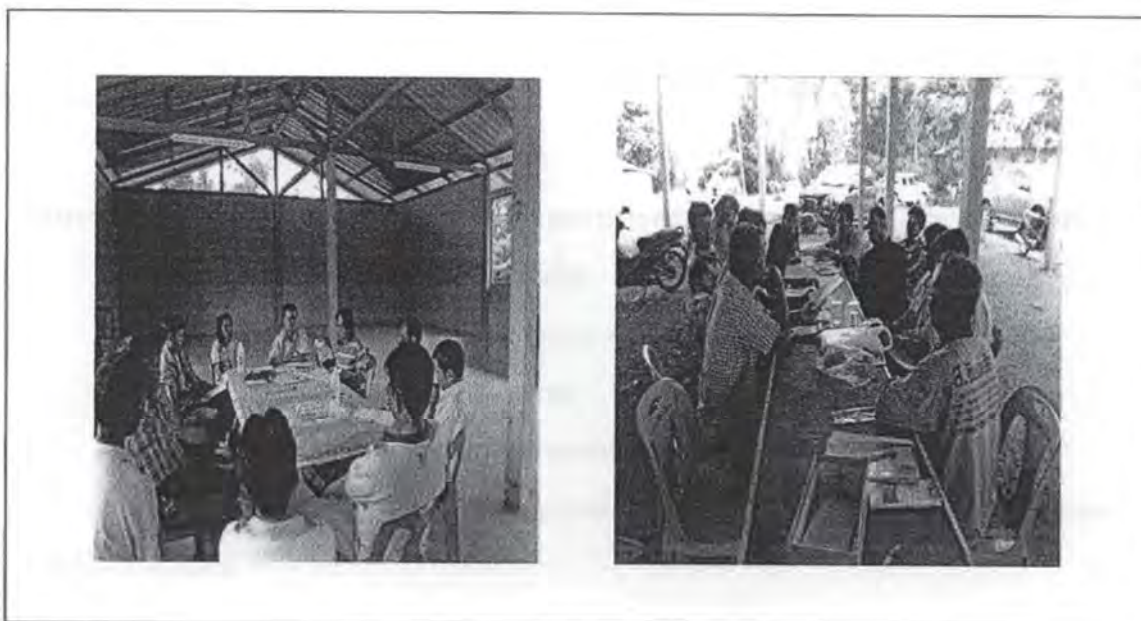
2.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) จัดเวทีประชุมคนในชุมชน
- 2) ทีมวิจัยชี้แจงเหตุผล ความสำคัญ และวิธีการดำเนินการ โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- 3) ขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว
- 4) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนซักถามและแสดงความคิดเห็นงานวิจัยในหัวข้อ “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ”

2.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

คนในชุมชนมีความเข้าใจถึงเหตุผล ความสำคัญของการทำงานวิจัย และวิธีการดำเนินงานวิจัยในระดับหนึ่ง คนในชุมชนให้ความสนใจรับฟังและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยสังเกตจากคนในชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น บอกถึงแหล่งที่น่าจะทำให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น น้ำตกถ้ำหมี ของชุมชนบ้านร่มเกล้า แหล่งสมุนไพรของวัดบ้านร่มเกล้า น้ำตกที่พบในชุมชนบ้านชาดอง แหล่งที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ใช้เป็นที่พักหลบซ่อนคนของชุมชนบ้านชาดอง หิ้งห้อยในชุมชนบ้านรักไทย น้ำตกห้วยอีคำ

คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจงานวิจัยโดยชุมชน จึงต้องชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ และชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ มีผลดีอย่างไร บางคนเข้าใจแต่ไม่มั่นใจว่าทีมวิจัยจะทำงานวิจัยเพื่อลดผลกระทบได้จริง ดังนั้น ทีมวิจัยต้องนำเสนอผลงานอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีการประชุมประจำเดือนของแต่ละชุมชนใน 4 ชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนมั่นใจและให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย โดยหัวหน้าทีมวิจัยจะเป็นผู้เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของ หมู่ที่ 7 ในวันที่ 5 เวลา 19.00 น - 21.00 น. ประชุมประจำเดือนของหมู่ที่ 8 ในวันที่ 8 เวลา 19.00 น - 21.00 น ประชุมประจำเดือนของหมู่ที่ 9 ในวันที่ 9 เวลา 19.00 น - 21.00 น. ประชุมประจำเดือนของหมู่ที่ 11 ในวันที่ 5 เวลา 9.00 น - 12.00 น.

ภาพที่ 3 เวทีสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน

2.6 บทเรียนจากกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ทราบถึงปัญหาความต้องการของชุมชนที่ทีมงานได้ดำเนินงานและได้ความคิดเห็นของชุมชนที่มีปัญหาการจำหน่ายผลผลิต ส่วนมากต้องการขายในรูปแบบของการเหมาสวน เพราะการเหมาสวนผู้รับเหมาจะนำแรงงานมาเอง ประกอบกับในชุมชนรักไทยขาดแคลนแรงงาน และต้องการเงินเป็นก้อนใหญ่ ถึงแม้ว่าการขายให้กับนักท่องเที่ยวจะได้ผลกำไรที่มากกว่า ก็ตาม และการที่ชาวสวนนั้นชุมชน ก็ยังอยากทราบถึงคำตอบแทนของเจ้าของสวนได้คำตอบแทนเท่าไร อย่างไร การประชุมครั้งต่อไปทีมวิจัยต้องนำเสนอผลดี ผลเสีย ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.7 ข้อเสนอ

ชาวบ้านให้ความร่วมมือ และร่วมแสดงความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจต้องสร้างความเข้าใจทั้งด้านบวกและด้านลบ ของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ เพราะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตมากที่สุด เช่นการเข้าชมหิ้งห้อย ต้องมีกฎกติกาในการเข้าชมเพื่อรักษาระบบนิเวศที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของหิ้งห้อย การเข้าชมสวนต้องมีข้อตกลงให้กับผู้เข้าชมสวน รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสนก็ต้องมีกฎและกติกาเช่นกันชุมชนได้แสดงข้อคิดเห็นว่า

ไม่ควรที่จะรับนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินจำนวนที่กำหนด เพราะจะทำให้ การให้บริการไม่ทั่วถึง ซึ่งส่งผลเสียในด้านลบ มากกว่าด้านบวก

กิจกรรมที่ 3 เข้ารับการอบรมการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในการดำเนินกิจกรรม การเข้ารับการอบรม ฯ มีการดำเนินงานดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อรับฟังแนวคิดหลักการเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคม ความพร้อมอุปสรรคของแต่ละชุมชนด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

โรงแรมอิมพีเรียลภูเก็ตฮิลล์ รีสอร์ท อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1) ทีมวิจัยชุมชนรักไทย	10 คน
2) ทีมวิจัยชุมชนนครชุม	15 คน
3) ทีมวิจัยชุมชนโบราณบางคลัง	10 คน
4) ชุมชนเครือข่ายเนินเพิ่ม	10 คน
5) ชุมชนบางกระน้อย	10 คน
6) คณะทีมงานจาก ส.ก.ว.	
7) ทีมผู้ประสานงาน	

3.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยเดินทางเข้ารับการอบรมเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถแกนนำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ โรงแรมอิมพีเรียลภูเก็ตฮิลล์ รีสอร์ท อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ร่วมกับทีมวิจัยชุมชนนครชุม ชุมชนโบราณบางคลัง เครือข่ายเนินเพิ่ม และชุมชนบางกระน้อย

3.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1) ตัวแทนทีมวิจัยผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบจากการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ทุนทางสังคม ความพร้อม อุปสรรคของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การบริหารจัดการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์จากชุมชนต้นแบบ เรียนรู้กระบวนการเตรียมความพร้อมของชุมชนด้วยกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2) นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยเพื่อลดผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมชุมชนหนองแม่นา อาทิเช่น การออกแบบเก็บเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ต้นทุนชุมชน การบริหารจัดการ การเป็นมัลติเทสท์ท้องถิ่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอำนวยความสะดวกและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การปฐมพยาบาล เบื้องต้น การวางแผนการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

ภาพที่ 4 การจัดทำแผนที่ชุมชน

3) นำความรู้ที่ได้รับมาขยายผลให้สมาชิกทีมวิจัยได้รับรู้และเข้าใจร่วมกัน

ภาพที่ 5 ขยายผลการจัดทำแผนที่ชุมชน

ภาพที่ 6 เวทีสร้างความเข้าใจ CBT และ CBR

3.6 บทเรียนจากกิจกรรม

ทีมวิจัยของแต่ละชุมชนได้วางแผนการดำเนินงานวิจัยของตนเองโดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาของแต่ละชุมชนเป็นผู้เลี้ยง ได้เรียนรู้ การออกแบบเก็บเครื่องมือการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์

ต้นทุนชุมชน การบริหารจัดการ การเป็นมัลติเทสต์ท้องถิ่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การอำนวยความสะดวกและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การวางแผนการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ การอบรมครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจและมั่นใจมากขึ้นในการทำงานวิจัย

3.7 ข้อสังเกต

หากทีมวิจัยไม่ได้เรียนรู้หรือเข้ารับการอบรมการฝึกทักษะการทำเครื่องมือการเก็บข้อมูลจะไม่สามารถลงพื้นที่เก็บข้อมูลเองได้ เพราะขาดความรู้ แต่เมื่อได้รับการฝึกทักษะทีมวิจัยสามารถลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้ นอกจากนี้ ยังได้เรียนรู้ทักษะการตั้งคำถามในการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากในการลงพื้นที่

กิจกรรมที่ 4 จัดประชุมภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัย

4.1 วัตถุประสงค์ ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อประชุมปรึกษาหาแนวทางและรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตรเชิงระบบนิเวศของเครือข่ายชุมชนรักไทย กับภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถติดต่อและขอคำแนะนำจากหน่วยที่เกี่ยวข้องได้
- 3) เพื่อให้หน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว

4.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล บ้านรักไทย

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 15 คน ทีมผู้ประสานงาน ทีมภาคีในพื้นที่ และทีมองค์การบริหารส่วนตำบล หัวน้ำ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลง (สล.12 รักไทย) หัวหน้าสายตรวจรักไทย ผู้อำนวยการ โรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ ผู้ใหญ่ บ้านหมู่ 7 หมู่ 8 หมู่ 9 หมู่ 11 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนกลุ่มอาชีพบ้านเผ่าไทย ตัวแทนกลุ่มเยาวชนบ้านรักไทย

4.4 วิธีดำเนินงานกิจกรรม

1) ทีมวิจัยประชุมแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ได้แก่ การจัดสถานที่ การรับลงทะเบียน การจดบันทึกข้อมูลการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของแต่ละหน่วยงาน การดูแลดำเนินงานสวัสดิการ และการกล่าวขอบคุณ เป็นต้น

2) ทีมวิจัยทบทวนข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องในระดับต้นและนัดประชุมสรุปผลในคราวต่อไป

4.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ทีมวิจัยได้รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางจากหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้อง ที่เข้าร่วมประชุมเวทีสร้างความตระหนักถึงผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิทยากรท่านแรก นายไพบูลย์ พวงเพชร หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลง (สถ.12 รักไทย) การทำงานระหว่างชุมชนในช่วงที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่กับชาวบ้านต่างคนต่างทำงานจึงเกิดความขัดแย้ง ถ้าชุมชนเข้ามาทำงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน พยายามให้ชุมชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานทำงานร่วมกัน โดยการเปิดเวทีพูดคุยกันถึงปัญหาและอุปสรรคจนเกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจนเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

คุณไพบูลย์ พวงเพชร เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดกฎระเบียบในการชมทุ่งโนนสน ชมป่า ชมหิ้งห้อย

คุณ กวี ไฉลภูมิ องค์การบริหารส่วนตำบลชมพูกล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวว่าควรมีการจัดระเบียบการต้อนรับและเจ้าหน้าที่ควรแต่งกายให้เรียบร้อย ห้ามดื่มสุราในระหว่างปฏิบัติหน้าที่และควรสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม การดูแลความสะอาดของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ทางเข้าถึงจุดท่องเที่ยวและเน้นเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวรวมถึงการควบคุมกฎระเบียบให้เข้มงวดขึ้น

หัวหน้าสถานีตำรวจบ้านรักไทย ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ และสัตว์ป่า ต้องปฏิบัติอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ และที่สำคัญต้องพยายามควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมิให้สร้างผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม

ตัวแทนโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ในการทำการเกษตรอื่นทำให้เกิดปัญหาสารเคมีไหลลงแหล่งน้ำ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติ ดังนั้น ควรจัดอบรมเกี่ยวกับใช้สารชีวภาพแทนสารเคมี

ภาพที่ 7 จัดประชุมภาคีในพื้นที่

ภาพที่ 8 ชี้อแนะนำและเสนอแนะ

4.6 บทเรียนจากกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูลปัญหา แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหอันเกิดจากการจัดท่องเที่ยว
- 2) ทีมวิจัยเกิดความตระหนักว่าการจะแก้ไขปัญหาลผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบผลสำเร็จ
- 3) ทีมวิจัยได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง

4.7 ข้อสังเกต

ทีมวิจัยชุมชนได้รับความร่วมมือในการให้แสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลรวมถึงคำแนะนำที่ดีในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวจากหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเพราะหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งมีความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนว่า ประกอบอาชีพทางการเกษตร ยังขาดความสามารถในด้านการจัดการ ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวและทุนทรัพย์ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงต้องการได้รับการสนับสนุน

กิจกรรมที่ 5 อบรมทีมวิจัยเรื่องการสร้างเครื่องมือและแนวทางการเก็บข้อมูล

ในการจัดกิจกรรมการเข้ารับการอบรมในการสร้างเครื่องมือ และแนวทางการเก็บข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการสร้างเครื่องมือและเทคนิคการเก็บข้อมูลการทำแผนที่ชุมชน

5.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- 2) ศาลาประชาคมจำปาสา หมู่ 7 บ้านรักไทย

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และผู้ประสานงาน

5.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิกทีมวิจัยโดยจัดเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและความถนัดของแต่ละคน
- 2) แต่ละกลุ่มช่วยกันจัดทำเครื่องมือ

5.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ออกแบบร่างเครื่องมือ เพื่อที่จะนำไปเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อตรวจสอบและเพิ่มเติม

ภาพที่ 9 เครื่องมือ

ภาพที่ 10 สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล

ภาพที่ 11 การสร้างแผนที่

ภาพที่ 12 การแบ่งหน้าที่

5.6 บทเรียนจากกิจกรรม

ทีมวิจัยได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่การทำงานของแต่ละคนและทีมวิจัยได้รู้จักการเตรียมความพร้อม และการวางแผนในการทำงาน

5.7 ข้อสังเกต

ทีมวิจัยช่วยกันทำงานแต่ละกลุ่มที่หัวหน้า มอบหมาย มีการพูดคุยระหว่างทำงาน เมื่อทีมวิจัยช่วยกันทำงาน งานที่ได้มอบหมายก็เสร็จตามเวลาที่กำหนด

กิจกรรมที่ 6 ลงพื้นที่ เก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ในการจัดกิจกรรมการเก็บข้อมูลนี้ได้มีการดำเนินงานดัง รายละเอียด ดังนี้

6.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พื้นฐานทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม
- 2) เพื่อหาสาเหตุของการเกิดปัญหา สถานการณ์ ของชุมชน
- 3) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการลดผลกระทบที่เกิดจากการ

ท่องเที่ยวร่วมกัน

6.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศาลาประชุมบ้านแพะไทย

6.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 15 คน

6.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) แบ่งทีมวิจัย ออกเป็น 4 กลุ่ม ตามความถนัดของแต่ละคน เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล บ้านรักไทย (หมู่ 7) บ้านแพะไทย (หมู่ 8) บ้านชาดอง (หมู่ 9) บ้านร่มเกล้า (หมู่ 11)
- 2) เตรียมเครื่องมือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลให้แต่ละกลุ่ม เช่น กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก
- 3) กำหนดขอบเขต พื้นที่ที่จะลงเก็บข้อมูล
- 4) ลงพื้นที่สำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูล

6.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมมีผล ดังนี้

ทีมวิจัยทีมที่ 1 บ้านรักไทย

ทีมวิจัยบ้านรักไทยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเรื่องประวัติศาสตร์ซึ่งคนในชุมชนให้ข้อมูลได้ประโยชน์กับทีมวิจัยเป็นอย่างยิ่ง (ข้อ 1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชน)และพบว่าในพื้นที่ของชุมชนบ้านรักไทยประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การทำสวนลำไย การทำ

สวนยางพารา การทำสวนมะละกอ การทำสวนมะปราง (มะยงชิด) สวนเงาะ สวนทุเรียน (หมอนทอง) และพืชไร่เช่น ไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด พื้นที่ในชุมชนรักไทยพื้นที่ส่วนหนึ่งได้สิทธิในการใช้ที่ดินประเภทเสียภาษี (ภบท. 5) ส่วนหนึ่งในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ สิทธิที่ทำกิน (สปก.) การประกอบอาชีพเกษตรของชุมชนจะใช้การดูแลโดยตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตาม

โอกาสเช่นก่อนที่จะมีสวนนั้นชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพด้วยการทำพืชไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วเสร็จจะการมีกำจัดเศษพืชที่เหลือด้วยการจุดไฟเผาตอซัง บางครั้งมีการลุกลามเข้าไปยังในเขตป่าอุทยาน นอกจากนั้นยังมีการจุดไฟเผากิ่งไม้ จนเป็นเหตุให้ไฟลุกลามเข้าไปยังสวนของเพื่อนบ้าน ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนมาเป็นการปลูกพืชสวน ชาวสวนแต่ละสวนจะมีการป้องกันการลุกลามจากไฟป่า จึงทำให้ไม่เกิดไฟป่ากับสวน ซึ่งไม่เหมือนการปลูกพืชไร่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ระบบนิเวศเกิดความอุดมสมบูรณ์และเกิดความสมดุลทางธรรมชาติขึ้น จึงทำให้เกิดมีสิ่งมีชีวิตต่างๆ อย่างเช่น หิงห้อย และพญาหิงห้อย นับล้าน ๆ ตัวในสวนยางและสวนลำไย นอกจากนี้แล้วยังพบสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อีกมากมายตามมา ภายในสวนของเกษตรกร

ทีมวิจัยทีมที่ 2 ทีมวิจัยบ้านเผ่าไทย

ทีมวิจัยบ้านเผ่าไทยได้ลงเก็บข้อมูลบ้านเผ่าไทย จากการสร้างหมู่บ้านตามแผนที่การจัดที่ดินหมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมู่บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) พบว่าพื้นที่ด้านทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่เป็นป่าดิบชื้น ที่มีพืชพรรณแปลก ๆ ต่างๆ มากมายทางผู้นำชุมชนและทหาร ได้เล็งเห็นว่าบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านติดกับทิศทางลมตามลักษณะภูมิประเทศที่จะเกิดลมภูเขา จึงได้เว้นพื้นที่ดังกล่าวไว้เป็นป่าชุมชนเพื่อเป็นแนวบังลม และเป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ มีกฎระเบียบการจัดการป่าชุมชนบ้านเผ่าไทยดังนี้

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในป่าชุมชน
2. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในป่าชุมชน
3. ห้ามเผาถ่านในเขตป่าชุมชน
4. ห้ามตัดหาหวาย ในป่าชุมชน
5. ห้ามหาสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย ยกเว้นนำมาเพื่อรักษาโรค ในหมู่บ้าน
6. ห้ามนำสัตว์เลี้ยง ไปเลี้ยงในป่าชุมชน
7. การหาสมุนไพรเพื่อการรักษาโรคต้องแจ้งคณะกรรมการทุกครั้ง
8. การเข้าศึกษาดูงานในเขตป่าชุมชนต้องแจ้งคณะกรรมการทุกครั้ง
9. หากฝ่าฝืนมีโทษปรับตั้งแต่ 500 – 10,000 บาท

ทีมวิจัยได้ไปพบปราชญ์ หรือหมอดินอาสา นายสมอน วิระปิง มีการดำเนินโครงการ เศรษฐกิจพอเพียงบนที่ราบสูง มี การปลูกหญ้าแฝก ปลูกไม้ผล มีการเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา ทำนา ขึ้นบันได และเป็นหมอดินอาสาที่ได้รับรางวัลต่างๆ และบริเวณบ้าน นายสมอน วิระปิง เป็นศูนย์ ถ่ายทอดการเรียนรู้ให้กับชุมชน

ทีมวิจัยทีมที่ 3 บ้านชำด้อง

ทีมวิจัยบ้านชำด้องได้ลงเก็บข้อมูลที่บ้านชำด้อง พบว่าในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกรรม มีการทำไร่ ทำสวน รับจ้าง เช่น การทำสวนลำไย สวนมะเฟือง และสวน มะม่วง พันธุ์ ต่าง ๆ ของนายบุญถวิล คียานันท์ สวนทุเรียนพันธุ์ หลงลับแล และพันธุ์หมอนทอง สวนสตอ ของนายวันชัย กาญจนเพ็ญ สวนยางพารา การทำแผ่นยาง ของนาย พนา แจ่มขาวนา ในชุมชน บ้านชำด้องมีจุดศูนย์รวมจิตใจ อยู่ที่วัดชำด้อง บริเวณวัดเป็นที่ปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชน ที่ต้องการ ความสงบ ร่มรื่น เนื่องจากบริเวณทิศใต้ของวัด มีหน้าผาและธารน้ำตก และสามารถมอง ทิวทัศน์เห็น วนอุทยานเขาพนมทอง เห็นหมู่บ้านที่อยู่ด้านล่าง

ทีมวิจัยทีมที่ 4 ทีมวิจัยบ้านร่มเกล้า

ทีมวิจัยบ้านร่มเกล้าได้เก็บข้อมูลของบ้านร่มเกล้าดังนี้ ชุมชนบ้านร่มเกล้ามีการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริ หมู่บ้านรักไทย 3 (บ้านร่มเกล้า) บริเวณบ้านร่มเกล้ามีพื้นที่ ที่เป็นเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ชุมชนส่วนใหญ่ทำพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง สับปะรด ปลูกข้าวไร่ และยางพารา จากภูมิประเทศที่ติดกับเขตอุทยานสามารถขึ้น ไปศึกษาดอกไม้ธรรมชาติ บนทุ่งโนนสน โดยใช้เดินเท้าประมาณ 8 กิโลเมตร บนทุ่งโนนสน ประกอบด้วย ป่าสน ทุ่งหญ้าสาวันนา และไม้ดอกอีกกว่า 63 ชนิด และสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ช้าง กระทิง หมีควาย กระเจิง หมูป่า ฯลฯ บนเส้นทางที่เดินเท้าที่จะไปทุ่งโนนสน ถึงบริเวณ คลองหินลาด จะได้พบกับหงอน ภูชน ภูส้ม ภูแปง ที่สวยงาม จากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ สล.12 (รักไทย) โดยทางโดยรถยนต์ 3.5 กิโลเมตร จะพบน้ำตกถ้ำหมี ตั้งอยู่บริเวณ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้นน้ำที่ไหลมาจากเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นธารน้ำ 2 สาย ที่ ตกลงมาบรรจบกันที่ความสูงประมาณ 100 เมตร บริเวณที่น้ำตกลงมาจะกระทบหิน ทำให้เกิด สะอองรู้้งกินน้ำ บริเวณรอบๆ ธารน้ำตกยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าดิบชื้น ด้วยเหตุที่ชุมชนช่วยกันรักษผืนป่าต้นน้ำของน้ำตกถ้ำหมี ต่อจากทางแยกเข้าน้ำตกถ้ำหมี อีกประมาณ 1.5 กิโลเมตร ทีมงานวิจัยได้สำรวจร่องรอย บริเวณที่ตั้งฐานปฏิบัติการบ้านฐานแตก เดิมหมู่บ้านได้กันพื้นที่ไว้เป็นป่าชุมชนของหมู่บ้านร่มเกล้า ทีมงานวิจัย และชุมชนได้ตกลงกัน

ขอบริเวณดังกล่าวออกจากป่าชุมชน เพื่อบูรณะให้มีเค้าโครงของฐานปฏิบัติการ เพื่อเป็นอนุสรณ์ต่อไป ชุมชนบ้านร่มเกล้าโดยนางมล แยมมา เป็นประธานกลุ่มอาชีพการทำไม้กวาดและได้อนุรักษ์ต้น ไม้กวาดไว้ในป่าชุมชน และพื้นที่ว่างรอบๆบ้าน

ผลการสำรวจของทีมวิจัยพบปัญหาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมมีผลดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านรักไทยเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตามโครงการพระราชดำริ ได้ที่ทำกินคนละ 20 ไร่ มีการปลูกพืชไร่ พืชสวน จากโครงการเดิมที่ทางทหารจัดให้ และหลังจากที่ทหารได้โอนพื้นที่ให้กรมการปกครอง ราษฎรในชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชไร่มาทำพืชสวน นายทองม้วน สุตจันทร์ ได้นำลำไย พันธุ์อีดอ จำนวน 200 ต้นมาทดลองปลูกปรากฏว่าในระยะ 3 ปี ลำไยให้ผลผลิต ก่อนลำไย ภาคเหนือ ทำให้ลำไย ของนายทองม้วนได้ราคาดี จึงทำให้ราษฎรในหมู่บ้าน ได้ปลูกลำไยเพิ่มขึ้นจนเป็นพื้นที่ที่มีลำไยมากในจังหวัดพิษณุโลก และด้วยเกรงว่าผลผลิตที่มีเป็นจำนวนมากนี้จะทำให้ราคาการจำหน่ายไม่คุ้มต้นทุน จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนลำไยขึ้นและมีการจัดงานวันตลาดนัดลำไยขึ้นที่โรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ทุกทุกปี ระยะเวลาในช่วงเดือนกรกฎาคม และยังคงจัดงานตลาดนัดทุกปีจนถึงปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้คนได้รู้จักชุมชนบ้านรักไทยที่สามารถปลูกลำไยได้ผลดีไม่แพ้ภาคเหนือ หลังจากจัดงานนี้เองทำให้ราษฎรมีรายได้ดีขึ้น และหลังจากนั้นเกษตรกรก็ได้มีการนำผลไม้ชนิดอื่น ๆ เข้ามาทดลองปลูก เช่นทุเรียนพันธุ์หมอนทอง พันธุ์หลงลับแล เงาะ ลองกอง มะปราง มะยงชิด มะเฟือง รวมทั้งมีการนำสะตอจากภาคใต้มาปลูก ทุกอย่างให้ผลผลิตดีมาก คนในชุมชนมีรายได้ในช่วงของผลผลิตระยะ 6 เดือนเท่านั้น ส่วนระยะเวลาที่เหลืออีก 6 เดือน เป็นระยะว่างงาน กลุ่มผู้นำหมู่บ้านได้ร้องขอกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ขอเปิดเส้นทางท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสนในปีพุทธศักราช 2549 และทางอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้อนุมัติให้เปิดเส้นทางท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสนในปีพุทธศักราช 2551 ในการท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสนจะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาได้ในช่วงเดือน ตุลาคม – ธันวาคม ประมาณ 3 เดือน ในบางปี ถ้ามีผลกระทบจากภาวะโลกร้อน น้ำน้อยทำให้ดอกไม้จากธรรมชาติมีน้อยลง การศึกษาธรรมชาติ ก็มีระยะเวลาสั้นลงส่งผลกระทบต่อชุมชนมีรายได้น้อยลง ทีมงานวิจัยเล็งเห็นถึงส่วนของระยะเวลาว่างที่เหลือจึงได้ จัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศขึ้น

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านรักไทย เป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริการจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทย หมู่บ้านก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 ถึงปัจจุบัน ก่อตั้งหมู่บ้าน

ได้ 34 ปี ก่อตั้งครั้งแรกมีจำนวนครัวเรือนเพียง 60 ครัวเรือน ในปัจจุบันมีครัวเรือน ทั้งหมด 961 ครัวเรือน คนในชุมชนล้วนแล้วแต่ย้ายถิ่นฐานมาจากหลายพื้นที่ หลายจังหวัดและ ได้มีประเพณีที่คนในชุมชนปฏิบัติ ร่วมกันตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้าน คือ ทำบุญวันเกิดหมู่บ้าน การทำบุญวันเกิดหมู่บ้านซึ่งตรงกับ วันที่ 11 เมษายน ของทุกปี วัตถุประสงค์ของการทำบุญวันเกิดหมู่บ้าน คือ เพื่อความเป็นสิริมงคล ของผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ให้ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ในช่วงบ่ายเป็น พิธีเลี้ยงศาลเจ้าพ่อโพธิ์ทอง เป็นประเพณีที่คนในชุมชนให้ความสำคัญเพราะทุกคนต่างให้ความสำคัญ เชื่อมโยงเชื่อว่าเจ้าพ่อ คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปกป้องรักษาหมู่บ้าน และชาวบ้าน หากปีใดไม่มีการเลี้ยงก็อาจทำให้หมู่บ้าน เกิดภัยธรรมชาติอย่างร้ายแรง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล จึงยึดถือปฏิบัติ กันทุกปี ส่วนประเพณีดั้งเดิมของชาวพุทธ ยังคงยึดถือและปฏิบัติกันเช่นเดิม เช่น ทำบุญ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ทำบุญตักบาตรในวันพระ สงกรานต์ ลอยกระทง นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน มีทั้งที่นับถือ ศาสนาพุทธ และคริสต์ แต่ก็สามารถ อยู่ร่วมกันได้ แม้มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน การท่องเที่ยวก็ไม่ส่งผลกระทบต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวบ้านแต่อย่างใด

การแสดงรำวงย้อนยุคเป็นวิถีของชุมชนตำบลชมพูมาแต่ดั้งเดิม ทางชุมชนรักไทย เห็นว่าการแสดงรำวงย้อนยุค อาจจะสูญหายได้ จึงได้ปรึกษากับผู้นำในชุมชนให้ทางโรงเรียน รักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์สืบสานประเพณีนี้ไว้ และเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยมีหน่วยงานราชการ ให้การสนับสนุน เช่น อบต. พัฒนาชุมชน ได้นำการแสดงนี้เข้ามาฝึกซ้อมให้กับคนในชุมชน เพื่อใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้ใหญ่ที่เข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมการแสดง ที่อนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปจากหมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และ คณะครูจากโรงเรียน รักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์เป็นผู้ฝึกสอน โดยได้แนวคิด จากคณะทีมงานวิจัย ที่มีวัตถุประสงค์ของการ แสดงเพื่อใช้ ดึงดูดนักท่องเที่ยวศึกษาดูงาน และแขกผู้ใหญ่ที่เข้ามาเยี่ยมหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังใช้ ดึงดูดนักท่องเที่ยว ในช่วงเทศกาลปีใหม่ หรือสงกรานต์ โดยใช้ นักเรียน หรือชาวบ้านแสดง ประมาณ 10 - 15 คน ชาวบ้านฝ่ายชายตีกลอง ส่วนนักเรียน หรือชาวบ้านฝ่ายหญิง เป็นฝ่ายรำวง ส่วนประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้าน การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบ ยังคงปฏิบัติเช่นเดิม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการสอบถาม ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการแสดง ชาวบ้านส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วย กับกิจกรรมดังกล่าวเพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ภาคเกษตร ในช่วงกลางวัน ต้องออกไปประกอบอาชีพของตนเอง และในช่วงกลางคืน จะต้อง ออกมาชมการแสดง ชาวบ้านบอกว่า เหนื่อยมาก อีกทั้งยังขาดความรู้เรื่อง การตีกลอง การฟ้อนรำ จึงไม่ค่อยอยากมีส่วนร่วม ท้ายที่สุดกิจกรรมนี้ยังคงใช้แต่นักเรียน โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้า

อุปถัมภ์แสดง จากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์เก็บข้อมูล สอบถามผู้ร่วมกิจกรรมและคนในชุมชนพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ เห็นด้วย เพราะแสดงถึงเอกลักษณ์ ของตนเอง และ ยังสามารถกระจายรายได้ให้เด็กในวัยเรียน ซึ่งสามารถแบ่งเบา ภาระของผู้ปกครอง

ด้านสิ่งแวดล้อม ขยะในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเกิดจาก 2 ปัจจัย คือเกิดจากชุมชนเอง และ เกิดจากนักท่องเที่ยวที่ชอบ โยนขยะออกจาก รถยนต์ในขณะที่ขับที่ บริเวณที่พบขยะมาก คือ บริเวณเส้นทางเข้าสู่ชุมชนและขยะที่เกิดจากร้านค้า ที่ทำการเผาขยะหน้าร้านแต่การเผาไหม้ไม่หมดยังคงเหลือ ทำให้สัตว์รบกวน และ ใกล้เคียง กองขยะเลยกระจัดกระจาย

ปัญหา ที่พบในชุมชนรักไทย

ปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอของหมู่บ้าน

1. การเตรียมดินเพื่อทำการเกษตรของชุมชนชาวบ้าน
2. การปลูกพืชเชิงเดี่ยว
3. น้ำที่นำมาผลิตเป็นน้ำประปาไม่เพียงพอ เกิดจากการเพิ่มประชากร
4. น้ำที่ใช้ในการเกษตร ไม่เพียงพอ เนื่องจากไม่สามารถสร้างแหล่งกักเก็บน้ำได้ด้วย

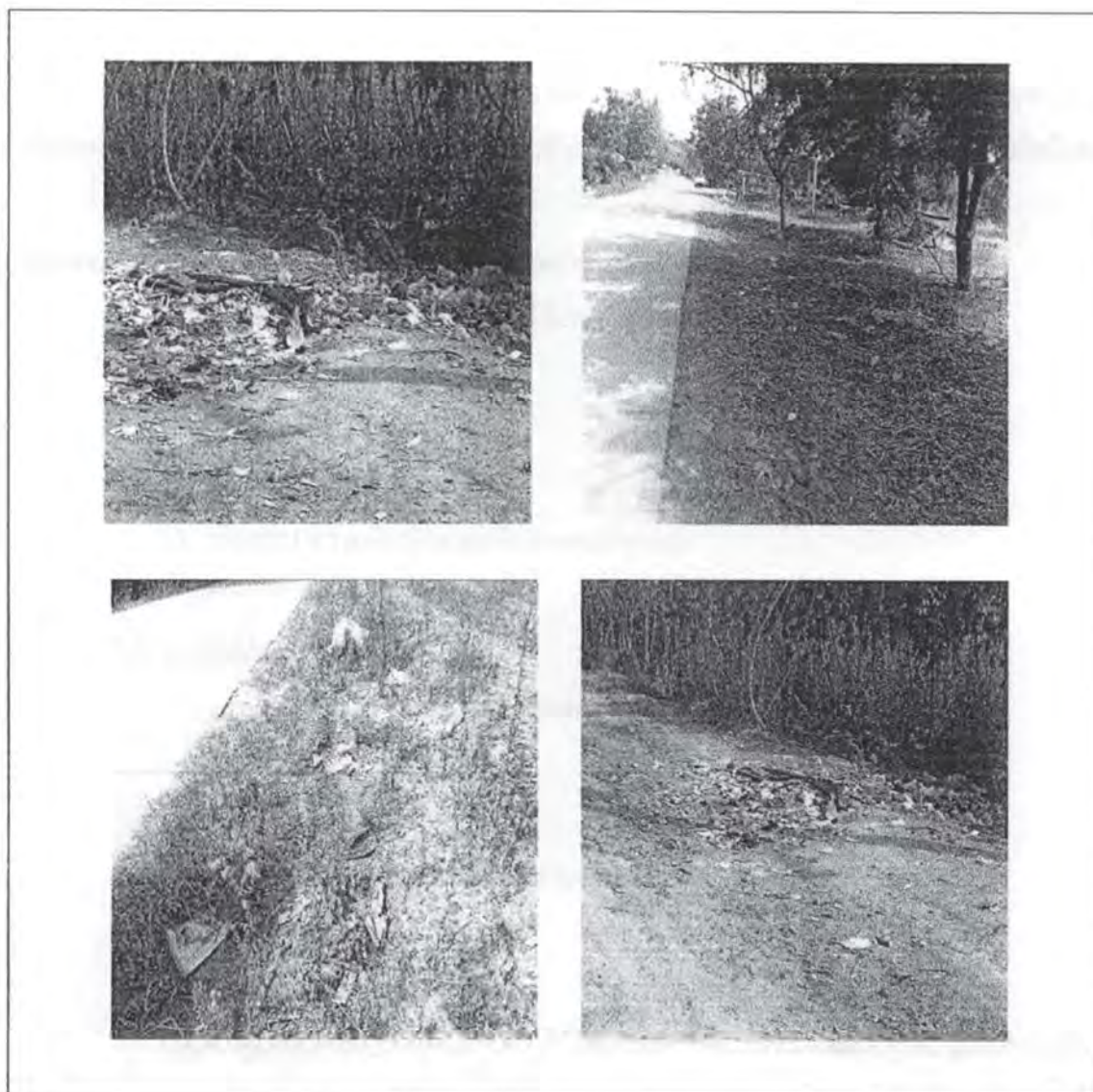
พื้นที่เป็นพื้นที่เขตอุทยาน

ปัญหาในด้านการเกษตร

1. เกิดการเสียหายกับผลผลิตพืชสวน ผลแตก ไม่ได้ขนาด ผิวสีของลำไยและไม้ผลอื่นๆ เปลี่ยนไปจากธรรมชาติ
2. แรงงานมักเลิกงาน ไม่ชอบที่จะทำงานกลางวันในฤดูแล้ง ด้วยเหตุของภาวะโลกร้อน
3. ผลผลิตในบางฤดูการให้ผลผลิตมากเกินไปเกินความต้องการของตลาดทำให้ราคาตกต่ำ ชุมชนยังขาดความรู้ในเรื่องของการแปรรูป ผลผลิต
4. ผลผลิตที่ออกในช่วงฤดูแล้ง เช่น ลำไย มะม่วง ลำไย ฝรั่ง ข้าวโพด จะมีช้างป่าเข้ามา กัดกินพืชไร่

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

1. ขยะบริเวณสองข้างทาง ร้านค้า ตลาดนัด พบถุงพลาสติก ขวดน้ำ ถู ขนมน
2. การลักลอบเข้ามาเก็บของป่าและเข้ามาล่าสัตว์จากชุมชนอื่น ๆ
3. ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 13 ขยะริมทางเข้าหมู่บ้าน

6.6 บทเรียนจากกิจกรรม

จากกิจกรรมลงพื้นที่ เก็บข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทีมวิจัยพบว่าแหล่งต่างๆ ที่สำรวจสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนพร้อมให้ความร่วมมือในกิจกรรมดังกล่าวเป็นการเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชนหลังจากการเก็บข้อมูลชุมชนได้พบ ปัญหาเรื่องการทิ้งขยะ ปัญหาเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว ปัญหาแหล่งน้ำทาง การเกษตรไม่เพียงพอและแหล่งน้ำที่มีอยู่ก็ตื้นเขิน ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบในทางลบต่อแหล่งท่องเที่ยว

6.7 ข้อสังเกต

กิจกรรมที่สำรวจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศในชุมชนบ้านรักไทยพบว่า เป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและศึกษาวิถีชีวิตระบบนิเวศชุมชนบ้านรักไทย

กิจกรรมที่ 7 ประชุมสรุปรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ที่ได้

ในการประชุมสรุปรวบรวม ข้อมูลที่ได้ มีการดำเนินงาน ดังรายละเอียด ดังนี้

7.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสรุปข้อมูลที่เป็นระบบ
- 2) เพื่อสรุป ความคิดเห็นและจัดทำแผนที่ชุมชน

7.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล บ้านรักไทย

7.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ที่ปรึกษาทีมวิจัย ทีมผู้ประสานงาน

7.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

จัดประชุมทีมวิจัยสรุปข้อมูล ที่เก็บได้ในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และสรุปข้อมูลจากแหล่งที่สืบค้นได้จากทีมวิจัยทั้ง 4 กลุ่ม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และทีมงานวิจัยทั้งหมดลงพื้นที่เพื่อจัดทำเก็บข้อมูลให้เป็นระบบอีกครั้งหนึ่ง

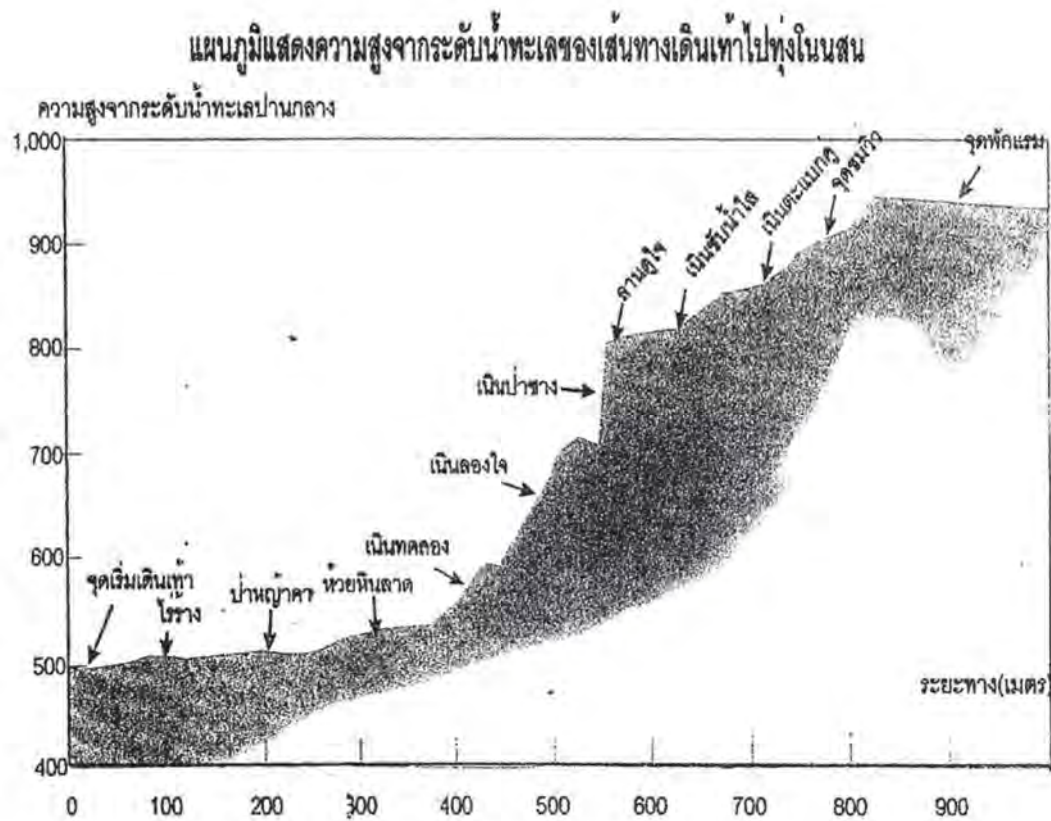
7.5 ผลของกิจกรรม

ทีมวิจัยได้สรุปข้อมูล ที่เก็บได้ในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน และสรุปข้อมูลจากแหล่งที่สืบค้นได้จากทีมวิจัยทั้ง 4 กลุ่ม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ได้ดังนี้

ปัญหา ที่พบในชุมชนรักไทย

ปัญหาแหล่งน้ำของหมู่บ้านต้นเงิน

1. การเตรียมดินเพื่อทำการเกษตรของชุมชนชาวบ้าน
2. การปลูกพืชเชิงเดี่ยว
3. น้ำที่นำมาผลิตเป็นน้ำประปาไม่เพียงพอ เกิดจากการเพิ่มประชากร

แผนภูมิที่ 1 แสดงถึงความสูงจากระดับน้ำทะเลของเส้นทางเดินเท้าไปทุ่งโนนสน

ภาพที่ 14 เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มที่ 1

ภาพที่ 15 เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มที่ 3

7.6 บทเรียนจากกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ทราบถึงความคาดหวังของคนในชุมชนเกี่ยวกับการหารายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและทราบถึงความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการให้การท่องเที่ยวหนุนเสริมในด้านต่างๆ และกระจายรายได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรมและได้รู้ถึงปัญหาภายในชุมชนในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ยังทราบถึงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการเป็นผลให้ทีมวิจัยได้ข้อสรุปเพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวต่อไป

7.7 ข้อสังเกต

การเก็บข้อมูลของชุมชน โดยคนในชุมชนเองเป็นผู้เก็บข้อมูล สามารถได้ข้อมูลที่เป็นจริง หากเป็นหน่วยงานเข้ามาเก็บข้อมูล ชาวบ้านมักให้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงเพราะกลัวเสียชื่อเสียงของหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 8 เวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้อง ข้อมูลชุมชนครั้งที่ 1

ในการดำเนินกิจกรรมเวทีนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้อง มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

8.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากการรวบรวม

- 2) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน และเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์

8.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (อาคารเวียงแก้ว) จังหวัดพิษณุโลก

8.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยชุมชนรักไทย ทีมวิจัยบางกระน้อย ทีมผู้ประสานงาน

8.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

1. สมาชิกแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในส่วนที่ตนรับผิดชอบ
2. สมาชิกคนอื่นๆ และทีมผู้ประสานงานรับฟัง ให้ข้อเสนอแนะ และเติมเต็ม
3. ทีมวิจัยช่วยกันปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอต่อที่ประชุมอีกครั้ง

8.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ได้เครื่องมือเก็บข้อมูลผลกระทบและความพึงพอใจ จากนั้นนัดหมายวันเวลาการลงพื้นที่เก็บข้อมูลต่อไป

8.6 บทเรียนจากกิจกรรม

จากกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ทราบและได้เรียนรู้วิธีการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของเครื่องมือเก็บข้อมูลและพบว่าข้อมูลบางส่วนที่ต้องเติมเต็ม หรือระเบียบข้อตกลงต่างๆ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชน ในการประชุมครั้งต่อไปทีมวิจัยต้องหาข้อตกลงในการกำหนดอัตราค่าบริการเข้าชมกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านรักไทย

8.7 ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยได้รับความรู้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ เมื่อทีมวิจัยได้ทำเองพบว่าไม่ใช่เรื่องง่ายในการสื่อสารข้อมูลลงในงานวิจัยในเรื่องของการเก็บข้อมูล แต่เมื่อได้เข้ามาเติมเต็มกับชุมชนเครือข่ายและผู้ประสานงานทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

กิจกรรมที่ 9 ประชุมทีมงานวิจัย

9.1 วัตถุประสงค์ ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อถอดบทเรียนที่เป็นข้อเสนอแนะ ข้อแก้ไขเพิ่มเติม จากที่ประชุมตรวจสอบความถูกต้อง และเตรียมการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมครั้งที่ 2

9.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวชุมชนบ้านรักไทย

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย ทีมผู้ประสานงานและที่ปรึกษา

9.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) รวบรวมงานวิจัยนำเสนอที่ปรึกษาโดยขอข้อเสนอแนะและคำแนะนำเพิ่มเติม
- 2) ในการประชุมทีมงานวิจัยเพื่อลงสำรวจพื้นที่ครั้งที่ 2 คณะทีมวิจัยได้ร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกนายอำเภอเนินมะปราง ปลัดอำเภอเนินมะปราง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพูกำนันตำบลชมพู ผู้ใหญ่บ้าน และสื่อมวลชน เข้าสำรวจหิ้งห้อย ได้รับข้อมูลจากผู้ว่าราชการจังหวัด นายปรีชา เรืองจันทร์ ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์ นายอำเภอเนินมะปรางได้ให้คิดเห็นในการอนุรักษ์กับทีมงานวิจัยว่าควรดูแลเรื่องการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี และการระวังการเกิดไฟฟ้า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู จะช่วยดูแลปัญหาเรื่องเส้นทาง การประชาสัมพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน ได้ให้ข้อคิดเห็นในการเข้าชมหิ้งห้อย ซึ่งเป็นการเข้าชมในเวลากลางวัน เพื่อดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โดยให้ขอคำสั่งสนับสนุนจากชุดคุ้มครองหมู่บ้าน

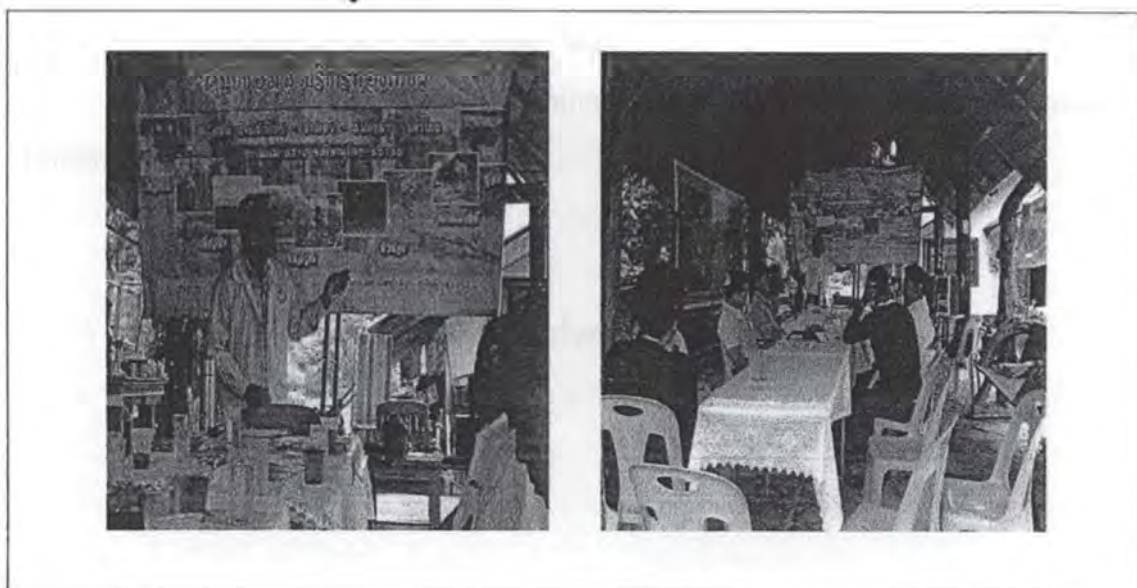
- 3) ทีมงานวิจัยได้รับข้อเสนอแนะจากหัวหน้าโรงพยาบาลประจำตำบล บ้านรักไทยในเรื่องของความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทางโรงพยาบาลจะเปิดอบรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้กับลูกหาบการท่องเที่ยวท่งโนนสน และมัคคุเทศก์ ท้องถิ่น

- 4) ทีมงานวิจัยได้ประสานงานกับหัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (สล. 12 รักไทย) ถึงการเข้าชมน้ำตกถ้ำหมี การเข้าชมฐานประวัติศาสตร์บ้านร่มเกล้า ปูแป้ง ปูส้มปูชน กบหงอน และเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างอาหารให้กับช้างป่า ด้วยกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในพื้นที่

ความรับผิดชอบของ สล.12 รักไทย นายไพบูลย์ พวงเพชร หัวหน้า สล.12 รักไทยแนะนำว่าในการทำกิจกรรมในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงทุกครั้งควรมีเจ้าหน้าที่ของอุทยานเข้าร่วมด้วย

9.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ทีมงานวิจัยได้รับข้อมูลจากคณะที่ปรึกษาและปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้ทีมงานวิจัย ได้นำผลจากการประชุม เพื่อลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลที่สมบูรณ์ในครั้งต่อไป

ภาพที่ 16 รวบรวมงานวิจัยเสนอที่ปรึกษา

9.6 บทเรียนจากกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูลปัญหา แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามาอันเกิดจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) ทีมวิจัยเกิดความตระหนักว่าการจะแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และภาคที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบผลสำเร็จ
- 3) ทีมวิจัยได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านรักไทย

9.7 ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยชุมชนได้รับความร่วมมือในการให้แสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลรวมถึงคำแนะนำที่ดีในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวจากหน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้องเพราะหน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้องเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการผลกระทบและการพัฒนาการท่องเที่ยว

จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกทั้งมีความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนว่า ประกอบอาชีพทางการเกษตร ยังขาดความสามารถในด้านการจัดการ ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวและทุนทรัพย์ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงต้องการได้รับการสนับสนุน

กิจกรรมที่ 10 ลงพื้นที่ศึกษาสำรวจชุมชน ครั้งที่ 2

ในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล นั้นมีการดำเนินงานดังนี้

10.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อสำรวจข้อมูลของชุมชนในทุกๆด้าน เพิ่มเติม เพื่อความถูกต้องครบถ้วนและให้เกิดความน่าเชื่อถือ

10.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

หมู่ 7 บ้านรักไทย หมู่ 8 บ้านเผ่าไทย หมู่ 9 บ้านชาดอง หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า

10.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 15 คน

10.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 1 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่หมู่ 7
- 2) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่หมู่ 8
- 3) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 3 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่หมู่ 9
- 4) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 4 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่หมู่ 11

ทีมวิจัยแต่ละกลุ่มลงสำรวจพื้นที่ตามที่ได้รับมอบหมาย นำข้อมูลที่ได้มาเพิ่มเติมให้เกิดความน่าเชื่อถือ และรายงานความก้าวหน้าให้กับทีมงานที่ปรึกษา

10.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ผลจากการลงสำรวจครั้งที่ 2 ได้ข้อมูลสรุปดังนี้

- 1) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 1 ศึกษาประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์ตามโครงการพระราชดำริบ้านรักไทย และการท่องเที่ยวชมหิ้งห้อย

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ การสู้รบของชุมชนรักไทย

ชุมชนบ้านรักไทยเกิดขึ้นตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การจัดตั้ง หมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทยความเป็นมาของการเกิดโครงการนี้เนื่องจาก บริเวณโดยรอบที่ตั้ง ค่ายสฤทธเสนา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในเขตงานผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค. เขาค้อ เขต 30/2) โดยมีฐานที่มั่นและหน่วยขึ้นนาอยู่บริเวณหนองแม่นา อำเภเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ ทางทหารได้ส่งกำลังเข้าปราบปราม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา แต่สถานการณ์ กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเพราะผู้ก่อการร้ายได้ใช้ มวลชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่มีความ ชำนาญภูมิประเทศเป็นกำลังหลัก ฝ่ายทหารประสบกับการสูญเสียตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2516-2519 ทางทหารได้พบว่าบริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤทธเสนา ตั้งแต่กิโสมตร ที่ 20 ถึงกิโสมตรที่ 35 มีกำลังของ ผกค. เตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) หน่วยลาดตระเวนได้ลาดตระเวนมาถึงพื้นที่ ของหมู่บ้านชาดอง ที่มีราษฎรขึ้นมาทำไร่ข้าวโพด ปลุกพริก จำนวน 4 - 5 ครอบครั้ว โดยมี นายสิงห์ ภูมิดี (เสียชีวิตแล้ว) นายพาส สีหะวงศ์ (เสียชีวิตแล้ว) นายห้วง สีนาเมือง (เสียชีวิตแล้ว) นายถัน วงศ์สีดา (มีชีวิตอยู่) และนางเชื้อ สีหะวงศ์ เป็นภรรยาของนายพาส สีหะวงศ์ เล่าให้ฟังว่า เมื่อปี 2514 นั้น กลุ่มของตนเองได้เข้ามาหาของป่า และเจอกับกลุ่มสัมปทานทำไม้ของเสียแดง และ เห็นว่าพื้นที่บริเวณบ้านชาดอง สามารถที่จะทำพืชไร่ได้ดี ก็เลยขอทำไร่ข้าวโพด และพืชไร่อื่น ๆ โดยชักชวนกันขึ้นมาทำไร่ข้าวโพด และก็ได้ชักชวนเพื่อนบ้านขึ้นมาอยู่เพิ่มอีกประมาณ 10 ครอบครั้ว โดยมี นายฤทธิ์ ภูมิดี นายสนธิ ภูมิดี นายเชื้อม ทนก้อนดี ฯลฯ เมื่อมีกลุ่มบ้าน จำนวนมากขึ้นก็ได้แต่งตั้งให้ นายฤทธิ์ ภูมิดี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกและนายสนธิ ภูมิดี เป็นคนถัดมา ในการแต่งตั้งผู้นำหมู่บ้านของชุมชนบ้านชาดองนั้น ทางทหารเกรงว่าทางฝ่ายผู้ก่อการร้าย จะชักชวนให้เข้าไปอยู่ฝ่ายของผู้ก่อการร้าย ทางทหารจึงขอให้ผู้นำหมู่บ้านนำชาวบ้านที่อยู่กัน กระจัดกระจายตามพื้นที่ ให้มาอยู่ร่วมกันบริเวณ สองข้างทางและให้เข้าร่วมเป็นหมู่บ้านสนับสนุน ให้กับทางทหาร หลังจากนั้นประมาณ ปีพุทธศักราช 2519 ชุดทหารที่ลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) ได้พื้นที่บริเวณชำปلاغั่ง (บ้านรักไทยปัจจุบัน) เป็นพื้นที่ตั้ง โดยการนำของร้อยเอกหาตรี สุคนธรัตน์ (ยศในขณะนั้น) วัตถุประสงค์เพื่อผลักดันผู้ก่อการร้ายและสร้างหมู่บ้านยุทธศาสตร์ จัดสรรที่ดินทำกิน โดยรुकีบน้าเข้าไปในเขตยึดครองของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ต่อมาได้ประกาศรับ ราษฎรอาสาสมัคร (รอส.) รุ่นที่ 1 จำนวน 60 คน ทำการฝึกที่ค่ายสฤทธเสนา หลังจากฝึก จบหลักสูตรแล้วได้ส่ง รอส. รุ่นที่ 1 พร้อมทหาร เข้ามาตั้งฐานปฏิบัติการ บริเวณชำปلاغั่ง (บ้านรักไทย) ในวันที่ 11 เมษายน 2519 (ทุกวันที่ 11 เมษายน ของทุกปีชาวบ้านถือให้เป็นวันเกิดหมู่บ้าน) การตั้ง ฐานปฏิบัติการที่บ้านชำปلاغั่ง โดยมีราษฎรอาสาจำนวน 60 คน ทางทหาร ได้จัดกำลังออกเป็น 3 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 มี รอส. จำนวน 20 คนร่วมกับทหาร โดยใช้พื้นที่บริเวณบ้าน
นายเสมอ ห้อยดอกหอม (ปัจจุบัน) เป็นที่ตั้ง

หมวดที่ 2 มี รอส. จำนวน 20 คนร่วมกับทหาร โดยใช้พื้นที่บริเวณบ้าน
นายสมศักดิ์ ทองศิริ (ปัจจุบัน) เป็นที่ตั้ง

หมวดที่ 3 มี รอส. จำนวน 20 คนร่วมกับทหาร โดยใช้พื้นที่บริเวณบ้าน
นายจาด จันทรโต บริเวณศาลาประชาคมจำปาสา (ปัจจุบัน) เป็นที่ตั้ง

กองบัญชาการ = ใช้พื้นที่บริเวณบ้านนายเลิศ พวงจันทร์ (ปัจจุบัน)

คลังอาวุธ = ใช้พื้นที่บริเวณบ้านนายอานวย จันทรนันท์ (ปัจจุบัน)

โรงอาหาร = ใช้พื้นที่บริเวณบ้านนายเยื้อน น้อยท่าทอง (ปัจจุบัน)

บริเวณรวมพล = ใช้พื้นที่แถวหน้าศาลาประชาคมจำปาสา (ที่ประชุมหมู่บ้านปัจจุบัน)

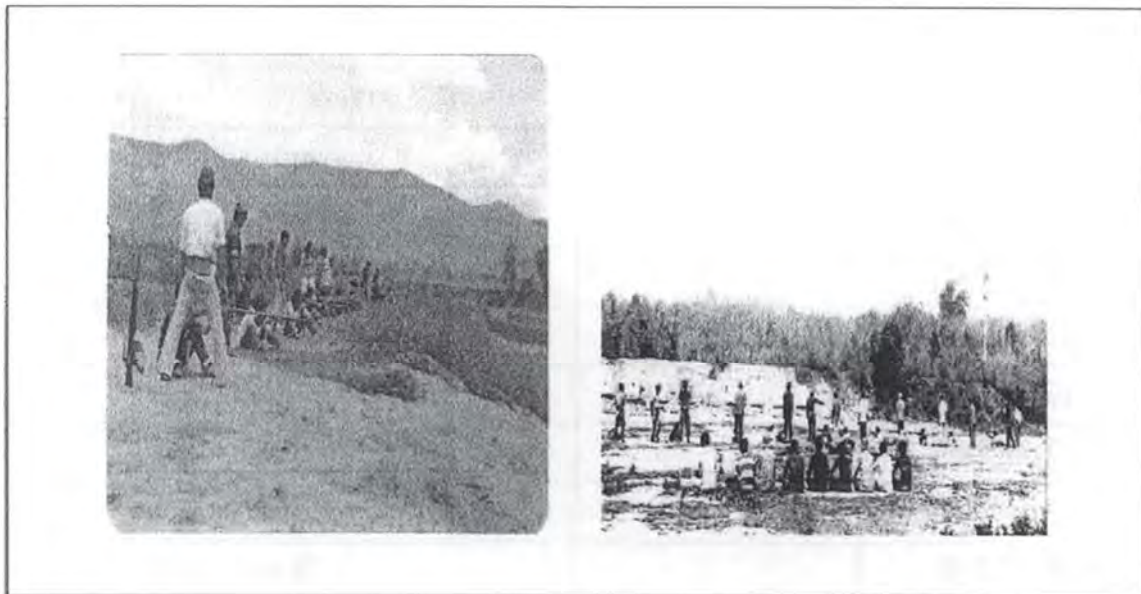
ภาพที่ 17 ราษฎรอาสา (รุ่นที่ 1)

ภาพที่ 18 รวมพลที่หน้าเสาธง

ภาพที่ 19 พล.อ.เสริม ณ นคร ผบ.ทบ.

ภาพที่ 20 ผักชี้อมที่ค่ายสฤษดิ์เสนา

ภาพที่ 21 รวมพลแบกหมวด

รายชื่อราษฎรอาสาบ้านรักไทย เมื่อปี พ.ศ. 2519

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ยังมีชีวิตอยู่	เสียชีวิตแล้ว
1	นายสอน หนูขาว		เสียชีวิตแล้ว
2	นายหนา บุญยอด		เสียชีวิตแล้ว
3	นายวาล ทองโถมุด		เสียชีวิตแล้ว
4	นายคำพันธ์ เนตรขำ		เสียชีวิตแล้ว
5	นายทองม้วน สูดจันทร์		เสียชีวิตแล้ว
6	นายใบ รัตนไทย		เสียชีวิตแล้ว
7	นายจวน อินทร์ไย		เสียชีวิตแล้ว
8	นายชุบ นามศิริ		เสียชีวิตแล้ว
9	นายไกร ชีรเดชมณตรี	ยังมีชีวิตอยู่	
10	นายเหลี่ยม สุขเกษม	ยังมีชีวิตอยู่	
11	นายจาด จันทรโต	ยังมีชีวิตอยู่	
12	นายเพชร เนตรขำ	ยังมีชีวิตอยู่	
13	นายบุญช่วย จันทรนันท์	ยังมีชีวิตอยู่	
14	นายสมศักดิ์ ครอบอด	ยังมีชีวิตอยู่	
15	นายบุญเลิศ พวงจันทร์	ยังมีชีวิตอยู่	
16	นายสุนทร สาโท	ยังมีชีวิตอยู่	
17	นายอุดม นามศิริ	ยังมีชีวิตอยู่	
18	นายลำไย ครอบอด	ยังมีชีวิตอยู่	
19	นายไสว ทองโถมุด	ยังมีชีวิตอยู่	
20	นายสมาน บุญยอด	ยังมีชีวิตอยู่	
21	นายสงว แก้วสว่าง	ยังมีชีวิตอยู่	
22	นายทอง คาแวณ	ยังมีชีวิตอยู่	
23	นายสังข์เวียน สังข์กลม	ยังมีชีวิตอยู่	
24	นายสมาน บุญยอด	ยังมีชีวิตอยู่	
25	นายแจ่ม สิบบุญส่ง	ยังมีชีวิตอยู่	
26	นายแดง บุญทา	ยังมีชีวิตอยู่	

รายชื่อราษฎรอาศานบ้านรักไทย เมื่อปี พ.ศ. 2519

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ยังมีชีวิตอยู่	เสียชีวิตแล้ว
27	นายวิเชียร ตั้งแต่ง	ยังมีชีวิตอยู่	
28	นายละออง ตั้งแต่ง	ยังมีชีวิตอยู่	
29	นายหลักฐาน แสนประสิทธิ์		เสียชีวิตแล้ว
30	นายสมศักดิ์ เกียรติคำ		เสียชีวิตแล้ว
31	นายวงศ์ สังข์แก้ว	ยังมีชีวิตอยู่	
32	นายจวน ใจเงิน	ยังมีชีวิตอยู่	
33	นายละโอ อินทร์พรม	ยังมีชีวิตอยู่	
34	นายรัก จำปาศักดิ์	ยังมีชีวิตอยู่	
35	นายจอน ศิริมัว		เสียชีวิตแล้ว
36	นายบุญธรรม สนนี	ยังมีชีวิตอยู่	
37	นายบุญมา จำปาสา		เสียชีวิตแล้ว
38	นายเฉลียว ไชยวิเศษ	ยังมีชีวิตอยู่	
39	นายอำนาจ จันทน์นันท์		เสียชีวิตแล้ว
40	นายสุใจ อ่อนสะเดา	ยังมีชีวิตอยู่	
41	นายสว่าง อาจำ	ยังมีชีวิตอยู่	
42	นายชั้น ทองสำพันธ์	ยังมีชีวิตอยู่	
43	นายสมพร ครอบค	ยังมีชีวิตอยู่	
44	นายคำเหล้า นามศิริ	ยังมีชีวิตอยู่	
45	นายสอย วรเกิด	ยังมีชีวิตอยู่	
46	นายสำรวย อินทร์พรม		เสียชีวิตแล้ว
47	นายเฉลิม ไทยเจริญ		เสียชีวิตแล้ว
48	นายฮอด ไทยเจริญ		เสียชีวิตแล้ว
49	นายกั้ง เสือป่า		เสียชีวิตแล้ว
50	นายโถม รวมญาติ		เสียชีวิตแล้ว
51	นายคมสันต์ สีเย		เสียชีวิตแล้ว
52	นายเฉลียว กองบุญ		เสียชีวิตแล้ว

รายชื่อราษฎรอาสาบ้านรักไทย เมื่อปี พ.ศ. 2519

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ยังมีชีวิตอยู่	เสียชีวิตแล้ว
53	นายจ้าย บุญทอง		เสียชีวิตแล้ว
54	นายไกร คงคำเมือง		เสียชีวิตแล้ว
55	นายชั้น นามศิริ	ยังมีชีวิตอยู่	
56	นายแสง ทองโกมุด	ยังมีชีวิตอยู่	
57	นายโต อุ่นกระโทก	ยังมีชีวิตอยู่	
58	นายสงว อุทัยวัน	ยังมีชีวิตอยู่	
59	ไม่ทราบชื่อ		
60	ไม่ทราบชื่อ		

สภาพความเป็นอยู่ของราษฎรอาสาสมัครและทหาร จะอยู่กันในระบบของทหารคือ มีการสร้างที่พักแต่ละหมวด มีการอยู่เวรยามผลัดเปลี่ยนกันไป และในปีพุทธศักราช 2519 จะมีการโจมตีและสู้รบกับผู้ก่อการร้าย เป็นระยะๆ เพราะทางผู้ก่อการร้ายไม่ต้องการให้เกิดการสร้างเส้นทาง ไม่ต้องการให้มีเส้นทางที่สะดวก จะขัดขวางการทำงานของทางทหาร ในการสร้างเส้นทางและการส่งเสบียง แต่ด้วยความเข้มแข็งของผู้บังคับบัญชา และราษฎรอาสาสมัคร จึงยังรักษาที่มั่นบริเวณชำปาดกั้ง(บ้านรักไทยปัจจุบัน)ไว้ได้ ต่อมาทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับราษฎรอาสาสมัครรุ่นที่ 1 จึงได้มีคำสั่งให้เปิดรับราษฎรอาสาสมัครปีพุทธศักราช 2520 รับราษฎรอาสาสมัครรุ่นที่ 2 อีกจำนวน 50 คน โดยทำการฝึกที่ค่ายสฤษดิ์เสนา ในวันที่ 1 - 11 เมษายน 2520 ในการนี้ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการเสริมความมั่นคงให้กับหมู่บ้าน โดยการใช้เครื่องมืออย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลักดันผู้ก่อการร้ายออกจากพื้นที่ จึงให้ราษฎรอาสาสมัครสามารถนำครอบครัวเข้ามาสร้างบ้านครัวเรือนละ 1 ไร่ ที่ทำกิน 20 ไร่สนับสนุนเงินในการสร้างบ้านหลังละ 5,000 บาท บ้านที่ปลูกมีรูปทรงเดียวกันหมด โดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่เช่น ดินไม้ โดยทางทหารให้ราษฎรอาสาสมัครที่มีความชำนาญในการแปรรูปไม้ สร้างโรงเลื่อยขนาดเล็ก เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับครอบครัวราษฎรอาสาสมัคร

ภาพที่ 22 รับราษฎรอาสาฐานที่ 2

ภาพที่ 23 โรงเรียน

ภาพที่ 24 ครอบครัวราษฎรอาสา

ภาพที่ 25 แบบแปลนบ้าน

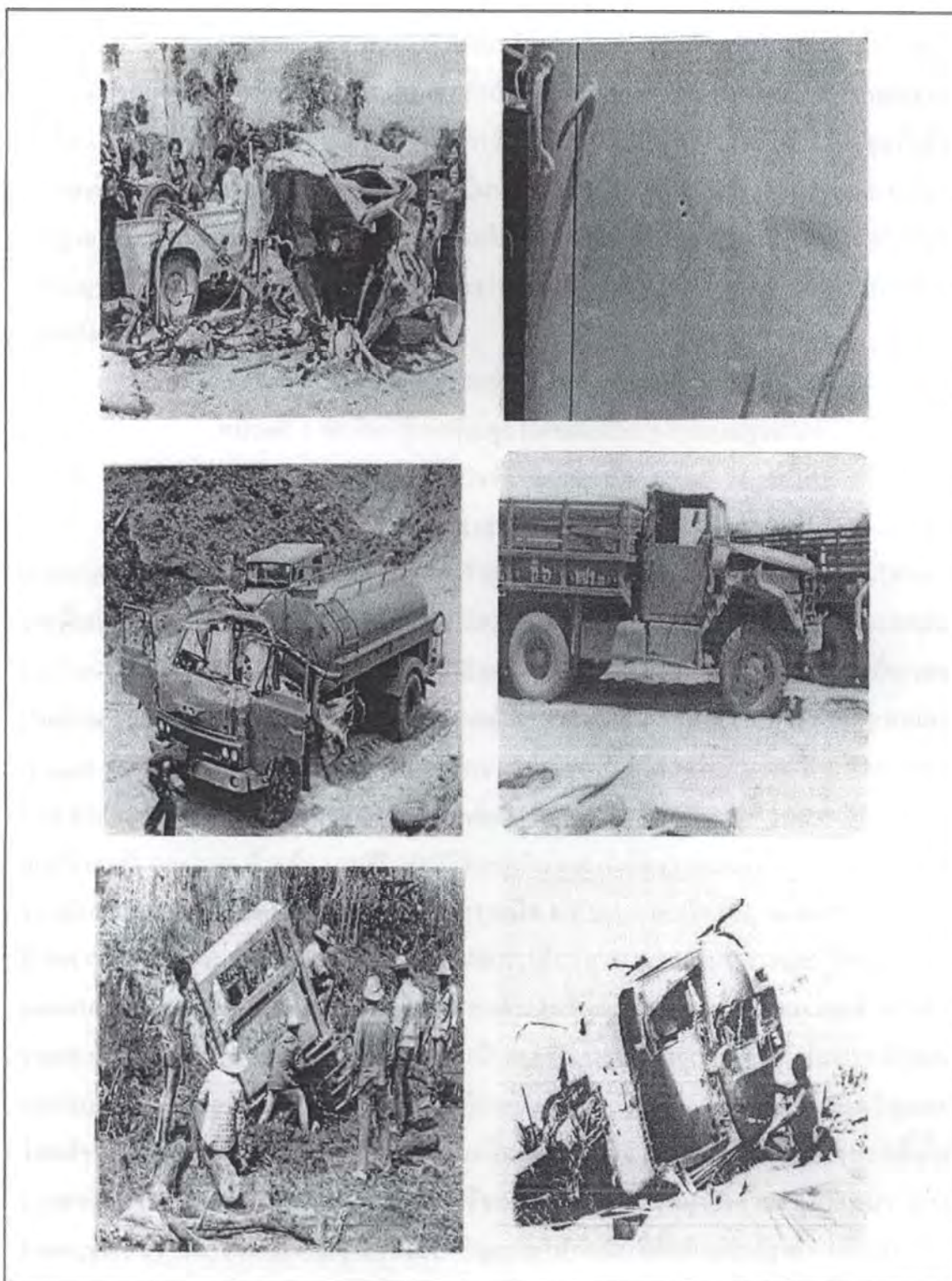

ภาพที่ 26 ใช้ช้างช่วยในการชักลาก

ภาพที่ 27 การสร้างบ้านตามแผนที่โครงการ

ปีพุทธศักราช 2520 ความเป็นอยู่ของฐานปฏิบัติการในขณะนั้น ไม่มีการปะทะกับผู้ก่อการร้าย มีเพียงคำขู่และมีการซุ่มโจมตีรถเสบียงของทหารที่ นำข้าวสารอาหารแห้ง มาส่งให้กับฐานปฏิบัติการในการโจมตีของเหล่าผู้ก่อการร้ายนั้น จะใช้พื้นที่โจมตีบริเวณบ้านยางสีหลุม (บริเวณทางแยกลงบ้านน้ำปาด สำนักวิปัสสนา ปัจจุบัน) เพราะบริเวณดังกล่าว เป็นพื้นที่ป่ารก สูงกว่าระดับเส้นทาง เส้นทางนั้นจะใช้เส้นทางลากไม้ลัดเลาะไหล่เขา ทำให้เหมาะสมแก่การซุ่มโจมตี จาก ผกค. และทุก ๆ ครั้งความเสียหายก็เกิดกับ รถเสบียงทำให้เกิดการสูญเสียอย่างมาก วัตถุประสงค์ของผู้ก่อการร้ายต้องการตัดกำลังการส่งเสบียง โจมตีรถต่าง ๆ ขัดขวางการตัดเส้นทาง ไม่ให้เกิดการสร้างเส้นทาง

ภาพที่ 28 การจัดวางของผู้ก่อการร้าย

ปีพุทธศักราช 2520 ได้เปิดรับราษฎรอาสาสมัครที่ 2 หลังจบการเข้ารับการอบรมได้ส่งราษฎรอาสาสมัครเข้าประจำฐานเพิ่ม โดยส่งกำลังราษฎรอาสาสมัครไปยังหมู่บ้านเผ่าไทย หลังจากนั้นไม่นานได้รับข่าวว่ามีกองกำลังของ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ได้มีการส่องสุมกำลังบริเวณห่างจากบ้านเผ่าไทย ขึ้นไปบนเนินเขาที่เป็นป่าทึบ (บ้านฐานแตกในปัจจุบัน) ทางทหารและราษฎรอาสา ได้แบ่งกำลังพล ออกไปตั้งฐานเพิ่มบริเวณบ้านร่มเกล้า โดยผลัดเปลี่ยนกำลังเสริมจากกองบัญชาการ (บ้านรักไทย) การเข้าพื้นที่บ้านฐานแตก(บ้านร่มเกล้า ปัจจุบัน) ได้ใช้กำลังเสริม 1 กองร้อย (แบ่งเป็น 3 หมวด ดังนี้)

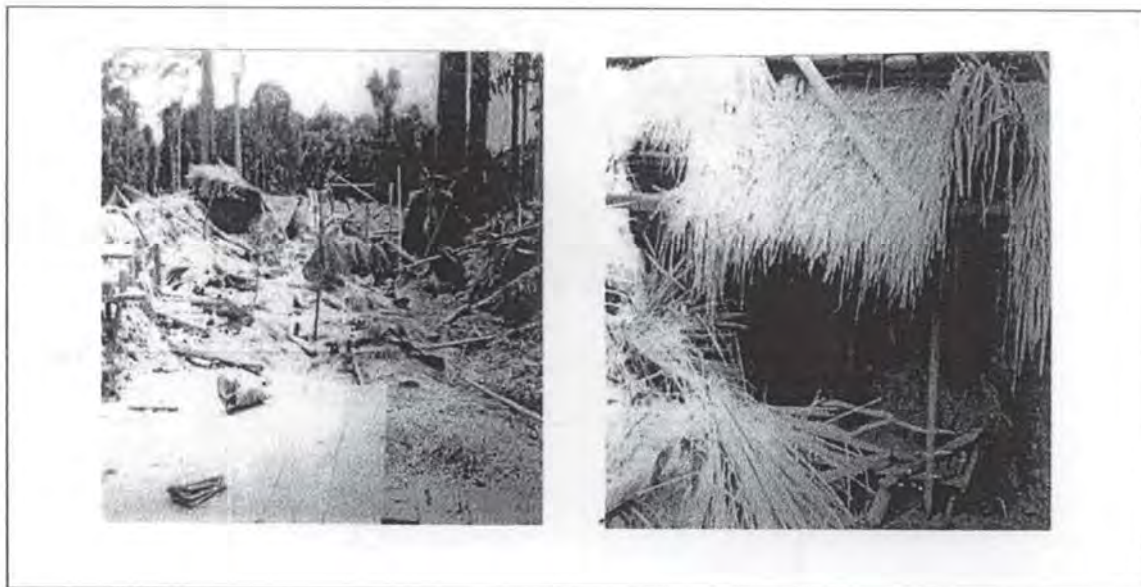
หมวดที่ 1 นำโดย ผู้กองกระจ่าง (ยศขณะนั้น) พร้อมราษฎรอาสา

หมวดที่ 2 นำโดย ผู้กองประยูร (ยศขณะนั้น) พร้อมราษฎรอาสา

หมวดที่ 3 นำโดย ผู้กองรัชชัย (ยศขณะนั้น) พร้อมราษฎรอาสา

ความเป็นอยู่ของราษฎรอาสาสมัครของกองกำลังเสริมนี้มีความเป็นอยู่ที่ตกเป็นเป้าหมายของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ผู้ก่อการร้ายพยายามที่จะผลักดันกองกำลังเสริมชุดนี้ให้ออกจากพื้นที่ตลอดเวลา มีการโจมตี มีการข่มขู่ ทุกวิถีทาง เพื่อให้กำลังของกองกำลังเสริมชุดนี้ถอยกลับ และในวันที่ 21 มิถุนายน 2521 เป็นวันประวัติศาสตร์ที่เกิดการสูญเสียให้กับพวกเรา เมื่อเวลาประมาณ 21.55 น. ก็ได้ทราบว่า เราถูกโจมตีจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ทำให้ฐานของเราแตก การสู้รบในครั้งนั้นเป็นหมวดของผู้กองกระจ่าง และสิบเอกอำนาจ สิบเอกรัชชัย รอส.อำนาจ จันทน์นันท์ (เสียชีวิตอยู่) รอส.เจดีย์ว ไชยวิเศษ (ยังมีชีวิตอยู่) รอส.สว่าง อาจำ (ยังมีชีวิตอยู่) และ รอส.คำหล้า นามศิริ (ยังมีชีวิตอยู่) ในขณะที่กำลังอยู่เวรยามได้ยื่นการส่งสัญญาณของฝ่ายตรงข้ามเป็นเสียงสัตว์ 3-4 ครั้ง ก็ถูกระเบิด R.P.G. เข้าไปยังฐาน กองกำลังเสริม ผู้ก่อการร้ายระดมยิง ทำลายวิทยุเพื่อตัดสัญญาณการติดต่อของทางฝ่ายทหารและราษฎรอาสา แต่ก่อนที่วิทยุจะโดนยัดนั้น ทหารฝ่ายวิทยุ ก่อนจะเสียชีวิตได้ส่งสัญญาณ ขอความช่วยเหลือจากกองกำลังกำลังเสริม แต่สัญญาณก็ขาดหาย เนื่องจากในขณะที่เราถูกโจมตีนั้น ฝนตกหนักมาก และหมอกลงจัด และสิบเอกผู้ดูแลวิทยุก็ถูกผู้ก่อการร้ายยิงเสียชีวิต แต่ด้วยความบังเอิญและโชคดีของทางฝ่ายทหาร สัญญาณที่ทหารฝ่ายวิทยุขอความช่วยเหลือส่งไปยังค่ายสฤษดิ์นั้น ทางค่ายทหารลพบุรีจับข้อความได้ ก็เลยส่งข้อความการถูกโจมตีมายังค่ายสฤษดิ์เสนา ทางค่ายสฤษดิ์เสนาก็ได้ส่งกำลังเสริมเข้ามา และส่งสัญญาณให้กับพื้นที่ตั้งบ้านข้าปลำกั้ง (บ้านรักไทย ปัจจุบัน) ทราบและได้นำกำลังเข้าไปช่วยเหลือ แต่ว่ากองกำลังเสริมจะเข้าไปช่วยนั้น เราได้ถูกกองกำลังฝ่ายตรงข้ามสกัด ตลอดเส้นทาง ทำให้การเข้าไปช่วยเหลือล่าช้ามาก ทำให้ฐานปฏิบัติการของผู้กองกระจ่าง ถูกโจมตีย่อยยับ เราสูญเสียทหารและ รอส. ไปมากพอสมควร หลังจากที่กองกำลังเสริมถึงหน่วยที่ตั้ง กองกำลังของฝ่ายตรงข้ามก็ล่าถอยออกไป ฝ่ายกองกำลังเสริมจาก

ค่ายสฤทธิเสนาได้เข้าเคลียร์พื้นที่และได้นำผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ลำเลียงส่งโรงพยาบาลโดยใช้เฮลิคอปเตอร์ไปยังค่ายสฤทธิเสนา

ภาพที่ 29 ฐานถูกโจมตี

ภาพที่ 30 กองกำลังเสริมเข้าช่วยเหลือ

ภาพที่ 31 ทหารได้รับบาดเจ็บ

ภาพที่ 32 รอสเล็คอปเตอร์รับทหารบาดเจ็บ

ภาพที่ 33 ผู้เสียชีวิตจากการถูกโจมตี

ปีพุทธศักราช 2521 หลังจากฐานปฏิบัติการร่มเกล้าแตก ทางกรมรบพิเศษ ค่ายสฤษดิ์เสนา ได้เปิดรับ รอส. รุ่นที่ 3 เพื่อก่อตั้งหมู่บ้านร่มเกล้าขึ้นอีก 1 หมู่บ้าน โดยรับสมัคร ราษฎรอาสาเพิ่ม อีก 50 ครอบครัว ตามแผนผังพื้นที่ (ปัจจุบัน) และได้ทำการฝึกอบรมให้กับผู้นำ ครอบครัว ที่ค่ายสฤษดิ์เสนาในวันที่ 15 - 28 มีนาคม 2521

ภาพที่ 34 พิธีเปิด

ภาพที่ 35 อบรมราษฎรอาสา

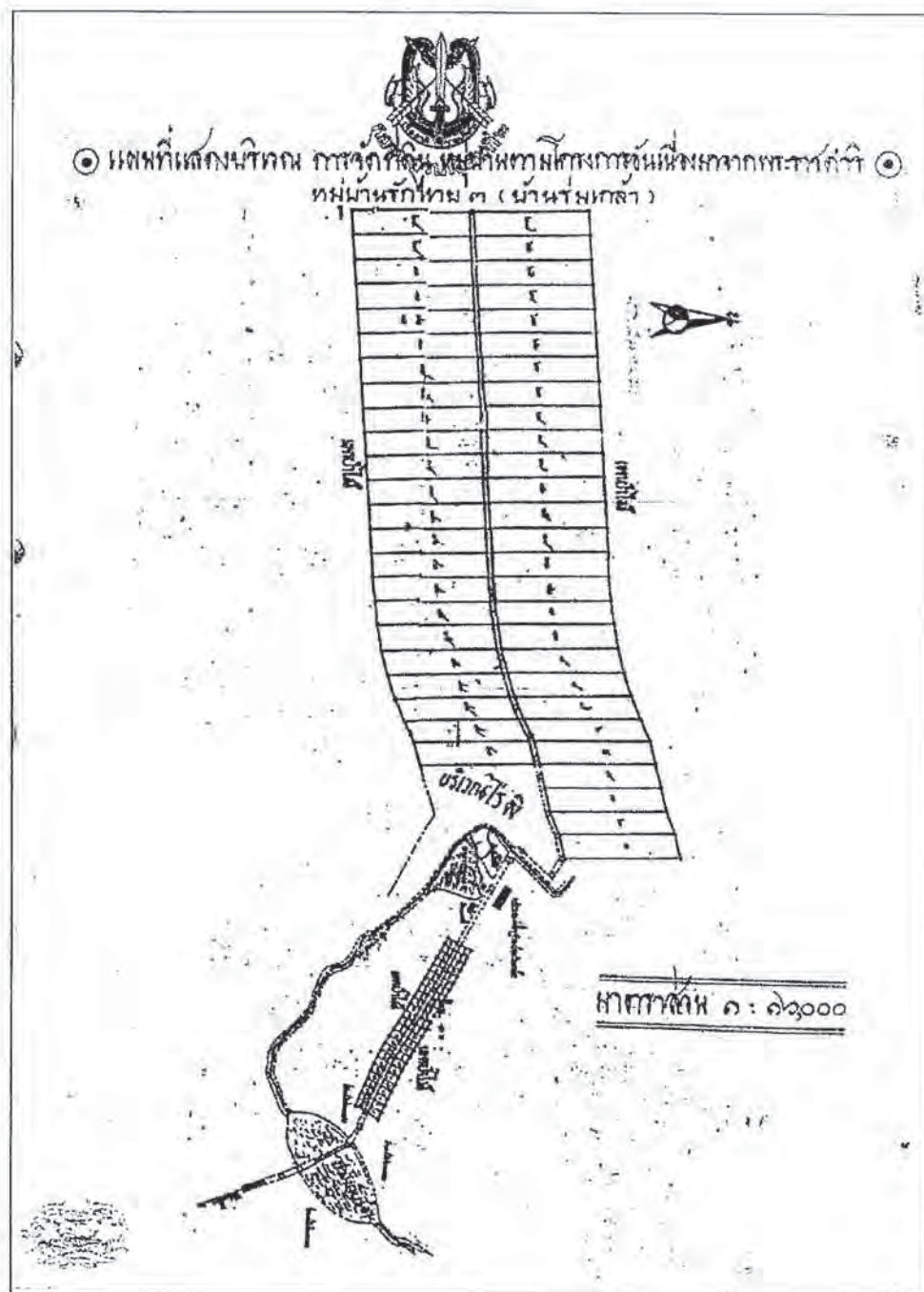
หลังจากฝึกรบเสร็จแล้วทางทหารได้ส่งกำลังราษฎรอาสาเข้ามาอยู่บ้าน
ร่มเกล้าเพื่อเป็นแนวป้องกันการเข้ามาของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และในปีพุทธศักราช 2521
จากการสูญเสียกองกำลังเสริมที่บริเวณ ปูลูกป่าเฉลิมพระเกียรติบ้านร่มเกล้าปัจจุบัน ทำให้ทาง
ฝ่ายทหารและราษฎรอาสาสมัครต้องใช้พื้นที่ที่เป็นจุดกำบังมิให้ผู้ก่อการร้ายเข้าโจมตีเราอีก ดังนั้น
กลุ่มราษฎรอาสาจึงใช้พื้นที่เส้นทางไหลของธารน้ำตกถ้ำหมีที่ไหลลงไปทางทิศเหนือ เป็นที่สร้าง
หมู่บ้านให้กับราษฎรอาสาสมัครรุ่นที่ 3 จำนวน 50 ครอบครัวเพื่อเป็นแนวผลักดันให้ผู้ก่อการร้าย
ออกจากเขตแนวพื้นที่ กองกำลังของทหารและราษฎรอาสาสมัครมีกำลังเข้มแข็งขึ้นทำให้ การโจมตีของ
ฝ่ายตรงข้ามเป็นไปได้ยาก มีเพียงคำขู่และใช้วิธีการชักชวนราษฎรให้เข้าร่วมฝ่ายตน แต่ก็ไม่
ประสบผลสำเร็จเนื่องจากการวางแผนในการจัดตั้งหมู่บ้านของทางทหาร

ภาพที่ 36 แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
หมู่บ้านรักไทย (บ้าน ๑) ต.วังนกแอ่น อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

ภาพที่ 37 แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
หมู่บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย)

ภาพที่ 38 แผนที่แสดงบริเวณการจัดที่ดิน หมู่บ้านตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
หมู่บ้านรักไทย 3 (บ้านร่มเกล้า)

เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านแล้ว ทางทหารได้จัดให้ราษฎรอาสาแต่ละหมู่บ้าน มีผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บุญมา จำปาสา เป็น รอส. รุ่นที่ 1 ทางทหารได้แต่งตั้งให้นายบุญมา จำปาสา เป็นผู้นำหมู่บ้านรักไทย 1 (บ้านรักไทย) โดยการคัดเลือกจากกลุ่มราษฎรอาสาสมัครให้เป็น ผู้นำหมู่บ้าน หลังจากนั้นนายบุญมา จำปาสา ก็ทำหน้าที่เป็นหน่วยลาดตระเวน คุ่มกันการสร้างเส้นทาง และนายบุญมา จำปาสา ก็ได้เหยียบกับระเบิดของฝ่ายตรงข้ามบริเวณบ้าน นายทองใบ (ปัจจุบัน) หลังจากการเสียชีวิตของนายบุญมาแล้วทางทหารก็ได้แต่งตั้งให้ นายเฉลียว กองบุญ เป็นผู้นำหมู่บ้าน คนที่ 2 ในปี พุทธศักราช 2527 ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ยอมเข้าร่วม โครงการพัฒนาชาติไทย (ถือเป็นการสิ้นสุดการปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์) นายคำพันธ์ เนตรจำจึงเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยการ เลือกตั้งโดยกรมการปกครอง หมู่บ้านรักไทย เผ่าไทย ร่มเกล้า และชาติต้อง ยังอยู่ในการปกครองและ ดูแลรับผิดชอบ โดยทหาร ทั้ง 4 หมู่บ้าน ใช้เส้นทางจากหมู่บ้านผ่านค่ายสฤษดิ์เสนา มีการผ่านเข้าออก ตามระเบียบของทหารคือ ผ่านเข้าออกได้ในเวลา 06.00 น - 18.00 น.

ในปีพุทธศักราช 2522 ราษฎรอาสาสมัครที่เข้าโครงการการจัดตั้งหมู่บ้าน ยุทธศาสตร์บ้านรักไทย ได้รับการช่วยเหลือและการดูแลจากกองรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ในด้านความ มั่นคงแล้วยังพัฒนาด้านการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมระยะยาว ให้กับครอบครัวราษฎรอาสาจัด ให้มีโครงการส่งเสริมอาชีพในขณะว่างจากฤดูเพาะปลูก ตลอดจนการจัดระเบียบหมู่บ้านให้กับ ราษฎรที่เข้าโครงการการจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์บ้านรักไทยจัดตั้งสถานีอนามัยบ้านรักไทยได้รับ งบประมาณก่อสร้างจากกองทัพกตาม โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้การรักษาพยาบาลทหารและราษฎรอาสาที่บาดเจ็บจากการสู้รบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถตั้งถิ่นฐานที่คุ้นเคยกับประเทศชาติต่อไป

ภาพที่ 39 สถานือนามรักไทย

ภาพที่ 40 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล บ้านรักไทย

พันโทมนัส คล้ายมณี ผู้บังคับการค่ายสฤษดิ์เสนา (พลร่ม) ที่ 4 อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ผู้ที่ร่วมต่อสู้และร่วมรบกับทหารและราษฎรอาสา จนได้รับบาดเจ็บจากการช่มโจมตีของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จนได้รับการยกย่องสดุดี จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงห่วงใยถามถึงบุตรหลานของราษฎรอาสาว่าอยู่กันอย่างไร เรียนหนังสืออย่างไร พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 300,000 บาท ให้พันโทมนัส คล้ายมณี มาก่อสร้างอาคารเรียน ร่มเกล้า 1 และอาคารร่มเกล้า 2 ของโรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุปถัมภ์ ตำบลชมพู อำเภอนิมนะปราง แทนอาคารเรียนชั่วคราวหลังเดิมที่พันโทมนัส คล้ายมณี ได้จัดไว้

เป็นที่เรียนชั่วคราวให้กับบุตรหลานราษฎรอาสา โดยใช้ทหารเป็นผู้สอน มีพลทหารบุญลือ โพธิ์จำ
ครุฑทหารอาสาสอนหนังสือ (ปัจจุบันรับราชการครู คศ.3 โรงเรียนบ้านชำตะเคียนฯ)

ภาพที่ 41 โรงเรียนรักไทยอุบลรัตน์

ภาพที่ 42 โรงเรียนรักไทยร่มเกล้าอุบลรัตน์ สร้างโดยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

วันศุกร์ ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทอดพระเนตร
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแจ็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่
ทางโครงการฯ ที่กำลังพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเช่าอยู่

อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำกินเพียงพอตามอัตรา ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณสุข โภค
 เตาที่จำเป็น ให้สร้างแหล่งน้ำที่บ้านเผ่าไทยเพื่อการเกษตร ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอาสา
 (นายทองนาค เสวสิทธิ์) “นี่เรามาจากไหน เครื่องจักรและรถของเรา ช่วยกันรักษา อย่าให้เข้ามา
 ทำลาย ช่วยกันสร้างหมู่บ้านให้สำเร็จ”

ภาพที่ 43 ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอาสา นายทองนาค เสวสิทธิ์

ภาพที่ 44 ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับคณะครูโรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์

จากนั้น เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังริมอ่างเก็บน้ำ บ้านรักไทย 1 (บ้านรักไทย) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานถุงของขวัญแก่เจ้าหน้าที่โครงการ ฯ หน่วยทหารในพื้นที่ ตลอดจนครู และนักเรียนแล้วทรงปล่อยปลานิลลงในอ่างเก็บน้ำ จากนั้นจึงประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ พลับพลา ริมอ่างน้ำและทอดพระเนตรการแสดง ของนักเรียน โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ สมควรแก่เวลาจึงเสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์ พระที่นั่งไปยังสนามหน้าโรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ เพื่อทรงเยี่ยมราษฎร บ้านรักไทย 1 (บ้านรักไทย) บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) บ้านรักไทย 3 (บ้านร่มเกล้า) และราษฎรจากหมู่บ้าน ไกลเคียง ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับนายจินดา เพ็ชรรัตน์ รักษาการครูใหญ่ (ปัจจุบันข้าราชการ บำนาญ) นายเฉลิมชัย เมืองเขียว (ปัจจุบันรับราชการครู โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์) และ พลทหารบุญลือ โพธิ์คำ ครูทหารอาสาสอนหนังสือ โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ (ปัจจุบันรับ ราชการครู โรงเรียนบ้านชำตะเคียนฯ) ทูลเกล้าถวายกะหล่ำปม และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปฏิสันถารตรัสถาม ครู 3 ท่าน ตรัสถามถึงแหล่งน้ำ ความว่า “นี่ครูปลูกเองหรือ (กล้วยน้ำว้า) คุรุมายู่นี่คงลำบากนะ” และ “ที่นี่มีแหล่งน้ำไหลไปสิ้นสุดที่ใด” พระองค์ทรงห่วง เรื่องแหล่งน้ำได้ให้ พันโทมนัส คล้ายมณี จัดหาแหล่งน้ำไว้ให้ราษฎร จึงเกิดให้มีแหล่งน้ำแหล่งที่ 2 ในหมู่บ้าน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ใช้น้ำจากเขื่อนยางทอง ตลอดจนทอดพระเนตรการปฏิบัติงานของ หน่วยแพทย์พระราชทาน ซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เดินทางล่วงหน้ามาตั้งหน่วยเพื่อทำการ ตรวจรักษาราษฎรที่เจ็บป่วย เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับโดยเฮลิคอปเตอร์ พระที่นั่งกลับ ยังสนามบินพิษณุโลก เพื่อประทับ เครื่องบีเอฟโรว์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับจังหวัด เชียงใหม่ แล้วเสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งถึงคานักกุงพินักราชนิเวศน์ เมื่อเวลา 20.45 น.

ในปีพุทธศักราช 2529 หมู่บ้านรักไทย เผ่าไทย ร่มเกล้า และชาตอง ทางทหาร ได้ค้นพื้นที่ให้ฝ่ายปกครองโดยถ่ายโอนให้ไปขึ้นกับตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัด พิษณุโลก เมื่อถ่ายโอนไปยังอำเภอเนินมะปรางเส้นทางการเดินทางของชุมชนมีระยะทางไกล ถึง 120 กิโลเมตร คือจะต้องใช้เส้นทางจากชุมชน ถนนหมู่บ้านผ่านค่ายสฤษดิ์เสนา ไปอำเภอ วังทองและเดินทางต่อไปอำเภอเนินมะปราง จึงมีการเกิดเส้นทางใหม่ที่ไม่ต้องผ่านค่ายสฤษดิ์เสนา ทางสำนักเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ได้ทำเส้นทางใหม่โดยไม่ผ่านค่ายสฤษดิ์เสนา ใช้เส้นทาง ปัจจุบันคือ แก่งจุนาง-รักไทย เส้นทางการเดินทางของชุมชนก็ยังใช้ระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตร เหมือนเดิม ทางชุมชนก็เลยตัดเส้นทางเดินเท้าจากบ้านชำตองผ่านทางลาดชันลงไป ยังบ้านน้ำปาด และต่อมาก็ได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถใช้รถยนต์เดินทางไปยังอำเภอ เนินมะปรางและการขนส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายให้กับพ่อค้าในพื้นที่ด้วยระยะเส้นทาง ที่ใกล้กว่าเดิม มีพ่อค้าขึ้นมารับพืชผลทางการเกษตร ทำให้ชุมชน เริ่มมีแนวคิดที่ต้องเปลี่ยนจากการ

ปลูกพืชไร่มาเป็นพืชสวน นายมนตรี คานกระโทก ได้นำพันธุ์มะขามหวานมาปลูก ในระยะเวลา 4 ปีก็ได้ผลผลิต ทำให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ได้ปลูกมะขามหวาน และในปีพุทธศักราช 2532 นายทองม้วน สุตจันทร์ ได้นำลำไยพันธุ์ อีตอ มาจากสวนของปลัดวัฒนา สุวรรณโณ ซึ่งปลูกที่บ้านหินประการ อำเภอวังทอง ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่ถึง 500 เมตร ซึ่งมีระดับความสูงน้อยกว่าบ้านรักไทยความหนาวเย็นก็น้อยกว่า นายทองม้วน สุตจันทร์ได้นำกิ่งพันธุ์มาปลูก 200 ต้น ในระยะ 3 ปี ลำไยให้ผลผลิตที่มีคุณภาพไม่แพ้ลำไยภาคเหนือ ดังนั้นทำให้มีเกษตรกรได้ขยายพื้นที่การปลูกมากขึ้น จนมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไย มีการขายในรูปแบบกลุ่ม ทางผู้นำหมู่บ้านเห็นว่าผู้บริโภค นอกพื้นที่ไม่ทราบว่าลำไยสามารถปลูกได้ในจังหวัดพิษณุโลก จึงได้มีการจัดตลาดนัดลำไยขึ้น ในปี 2542 และได้จัดเป็นประจำทุก ๆ ปีในระยะต้นเดือนกรกฎาคม เมื่อกลุ่มเกษตรกรเห็นผลจากการปลูกลำไยแล้ว นายสมศักดิ์ ทองศิริ ได้พากลุ่มเกษตรกรกลุ่มหนึ่งปลูกยางพารา และนายวันชัย กาญจนเพ็ญ ได้แบ่งสวนออกมาปลูกทุเรียนพันธุ์หลงลับแล พันธุ์หลินและพันธุ์หมอนทอง และนายชอบ จักรแก้วก็ได้นำมะปราง พันธุ์มะยงชิดมาปลูกที่สวนมยุราและมีเกษตรกรที่ขยายปลูกมะยงชิด อีกหลายแปลง และยังมีปลูกผลไม้ชนิดอื่น ๆ อีกมากมาย เช่นเงาะ มะเฟือง จนทำให้ทางจังหวัดพิษณุโลกจัดงาน วันมะเฟืองหวานที่ริมแม่น้ำน่าน จากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ 4 หมู่บ้านทำให้ทีมวิจัยได้พบกับหึ่งห้อย นับแสนตัวที่บินอยู่ในสวนยางสวนลำไย จากการที่เกษตรกรไม่ใช้สารเคมี ช่วยกันดูแลการเกิดไฟฟ้า ทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ นอกจากจะพบหึ่งห้อยแล้วชุมชนบ้านร่มเกล้ายังพบกับปูнім ปูส้ม ปูขน ในระหว่างเส้นทางการท่องเที่ยวทุ่งโนนสน โดยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทุกๆปีในระหว่างเดือนสิงหาคม ถึงเดือน ธันวาคมเป็นที่ท่องเที่ยวเกี่ยวกับผู้ที่สนใจในการชมทุ่งหญ้าสาวันน่า ดอกไม้ 1,000 กว่าชนิด ป่าดิบชื้น และสัตว์ป่าที่พอจะมีให้เห็นบ้างโดยเฉพาะช้างป่า ในหมู่บ้านเผ่าไทย หลังจากที่ได้จัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์สำเร็จ ได้มีคำสั่งที่ 60 /23 โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โครงการผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย (ผกค.กลับใจ) ทางผู้นำหมู่บ้าน นายอุดม ขุนจันทวน ได้จัดพื้นที่ไว้สำหรับเป็นแนวกันลม และเป็นแหล่งอาหาร โดยให้พื้นที่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านที่อยู่ติดหน้าผามีป่าไม้ที่สมควรอนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชน 475 ไร่ สภาพป่าปัจจุบันเป็นป่าดิบชื้นประกอบด้วยไม้ชั้นบน ไม้ชั้นกลาง ไม้ชั้นล่าง และพืชสมุนไพรคนในชุมชนสามารถเข้าไปหาอาหารจากป่าชุมชนได้ เช่น เห็ด หน่อไม้ และพืชที่ใช้ใบเป็นอาหาร

ในปีพุทธศักราช 2545 ความปลาบปลื้มของชุมชน 4 หมู่บ้านเมื่อได้ทราบจากทางจังหวัดพิษณุโลกว่าสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ ทรงรับเป็นองค์ประธานสืบทอดพระราชภารกิจของพระชนนี “มูลนิธิแพทย์อาสา สมเด็จพระศรี

นครินทร์บรมราชชนนี” ได้ปฏิบัติพระกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้สถานที่โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ หมู่ 7 ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 45 มอบหนังสือและของที่ระลึก

ภาพที่ 46 มอบชุดนักเรียน

และในปีพุทธศักราช 2553 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประธานกิตติมศักดิ์ มูลนิธิแพทย์อาสา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) ได้ปฏิบัติพระกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้สถานที่โรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ หมู่ 7 ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 47 มอบหนังสือและของที่ระลึกแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 48 มอบหนังสือของที่ระลึกแก่ผู้อำนวยการโรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์

- ทีมงานวิจัย ได้ลงสำรวจการเกิดหึ่งห้อยในชุมชนบ้านรักไทย จากการบอกเล่าของคนในชุมชนว่า มีหึ่งห้อยในสวนยางและในสวนผลไม้เป็นจำนวนมาก ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา ดังนั้น ทีมงานวิจัย ได้ลงสำรวจพื้นที่ดังกล่าว โดยใช้วิธีการสำรวจบริเวณสวนยางใกล้หมู่บ้านสวนยางบริเวณเชิงเขา และในสวนผลไม้อบริเวณห่างไกลหมู่บ้าน พบว่าส่วนที่หึ่งห้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ๆ จะอยู่บริเวณสวนยางที่มีแหล่งน้ำซึมหรือบริเวณที่มีหอยทากอาศัยอยู่เพราะหึ่งห้อยจะกินหอยทากเป็นอาหาร และหลังจากที่มีผู้สนใจงชีวิตของหึ่งห้อยได้เข้ามาร่วมสำรวจและได้พบว่าจำนวนหึ่งห้อยมีมากจริง ทีมวิจัยไม่สามารถที่จะเก็บภาพของหึ่งห้อยได้ ด้วยเครื่องมือการถ่ายภาพขาดประสิทธิภาพ จึงได้เชิญประชาสัมพันธ์ อบจ. พิชญ์ โลกเข้ามาสำรวจพร้อมกับสื่อมวลชน สร้างความตื่นเต้นกับคณะร่วมสำรวจเป็นอย่างมาก ที่ได้พบหึ่งห้อยยักษ์ หรือพญาหึ่งห้อยตามชาวบ้านเรียก ดร.ปริษา เรืองจันทร์ ผู้อำนวยการจังหวัดพิชญ์ โลก ทราบข่าวจากการประชาสัมพันธ์ พิชญ์ โลก จึงได้เดินทางเข้ามาสำรวจ พบว่ามีหึ่งห้อยจริงและที่น่าสนใจคือหึ่งห้อย ยักษ์ที่มีเป็นจำนวนมากท่านได้บอกกับทีมงานวิจัยว่า สมควรที่จะอนุรักษ์เพราะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ นายสุริยา หาญไพบูลย์ ท่านนายอำเภอเนินมะปรางพร้อมคณะนายอนุวัฒน์ เพื่องทองแดง รายการ “อนุวัฒน์จัดให้” ได้ขอเข้าร่วมสำรวจกับทีมงานวิจัยอีกครั้ง พบว่า มีหึ่งห้อยเป็นจำนวนมากแต่ยังไม่สามารถทราบถึงสายพันธุ์ของหึ่งห้อย ทีมงานวิจัยได้เรียนเชิญ ดร. อัญชนา ท่านเจริญ ภาควิชาสถิติวิทยา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เข้าสำรวจชนิดของหึ่งห้อยที่พบในหมู่บ้าน ดร. อัญชนา ท่านเจริญ กล่าวว่าหึ่งห้อยในพื้นที่บ้านรักไทยมีมากกว่า 6 ชนิด แต่ด้วยเหตุของคืนที่ ดร. อัญชนา ท่านเจริญ สำรวจเกิดฝนตกหนัก ทำให้การสำรวจต้องยกเลิกและไม่สามารถบันทึกภาพไว้ได้ จากรายการของอนุวัฒน์ จัดให้ มีผู้ที่สนใจขอเข้าชมเป็นจำนวนมากแต่ทางทีมงานวิจัยและชุมชนยังไม่พร้อมด้านการบริหารจัดการ จึงได้แจ้งให้ผู้ที่มีความประสงค์ที่จะขอเข้าชมเป็น เข้าชมฤดูกาลถัดไป สามารถเข้าศึกษาวงจรชีวิตของหึ่งห้อย ได้ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือน สิงหาคม

จากการดำเนินกิจกรรมเข้าสำรวจพื้นที่ของหมู่ 7 บ้านรักไทย ของทีมวิจัยที่ 1 พบเส้นทางการท่องเที่ยวดังนี้

ตารางที่ 2 เส้นทางที่ 1 ประวัติศาสตร์บ้านรักไทย แสดงเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 1

สถานที่ในเส้นทางที่ 1	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
1.1 พลับเพลารับเสด็จ	1 จุด	30	30
1.2 บ้าน ร.อ.ส	1 จุด	30	30
1.3 บริเวณรับเสด็จ	1จุด	30	30
รวม		90	90
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 1		1.30 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มกราคม – ธันวาคม			

ตารางที่ 3 เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทาง ชมหิ่งห้อยและพญาหิ่งห้อย

สถานที่ในเส้นทางที่ 2	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
2.1 ชมหิ่งห้อย	1 จุด	60	60
รวม		60	60
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 2		1 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมได้ตั้งแต่ 19.00 – 21.00 นาฬิกา ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – กรกฎาคม			

ตารางที่ 4 เส้นทางที่ 3 เส้นทางชม น้ำตกรักไทย แสดงเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 3

สถานที่ในเส้นทางที่ 3	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด / นาที	รวมเวลา/ นาที
3.1 น้ำตกรักไทย	1 จุด	120	120
รวม		120	120
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 3		2 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มิถุนายน – ตุลาคม			

ตารางที่ 5 เส้นทางที่ 4 ชมการปลูกยางและการกรีดยาง แสดงเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 4

สถานที่ในเส้นทางที่ 4	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาทีก	รวมเวลา/ นาทีก
4.1 การปลูกยางและการกรีดยาง	1 จุด	60	60
รวม		60	60
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 4		1 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน พฤษภาคม – ธันวาคม			

2) ทีมวิจัยกลุ่มที่ 2 ศึกษาป่าชุมชนบ้านเผ่าไทย เศรษฐกิจพอเพียงของหมอดิน

อาสารบ้านเผ่าไทย

- ทีมวิจัยจัดลงเก็บข้อมูลของป่าชุมชนบ้านเผ่าไทย ที่มีเนื้อที่ 475 ไร่ ป่าชุมชนบ้านเผ่าไทยเป็นป่าที่ทางชาวบ้านและทหารได้มีการจัดที่ทำกินให้กับราษฎรอาสารตามโครงการการจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) ด้วยเหตุที่บ้านเผ่าไทยมีพื้นที่อยู่ติดหน้าผาด้านทิศใต้ลักษณะภูมิประเทศเป็นทางเดินของลม นายอุดม ขุนจำนวน ผู้นำหมู่บ้านในขณะนั้นเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นแนวกำบังลมและเก็บไว้เป็นแหล่งอาหารเพื่อชุมชนและท่านเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องสมุนไพรเห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีพืชสมุนไพรประกอบกับเมื่ออดีตการเจ็บป่วยการเดินทางไม่สะดวกการเจ็บป่วยจึงจำเป็นต้องใช้สมุนไพรในการรักษาเบื้องต้น จึงทำให้ป่าชุมชนของบ้านเผ่าไทยยังคงสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่อยู่ติดกับหมู่บ้าน เมื่อทีมวิจัยเข้าสำรวจเห็นความอุดมสมบูรณ์ในป่าชุมชนที่มีทั้งไม้ชั้นบน ไม้ชั้นกลางและไม้ชั้นล่าง แต่บางพื้นที่ที่พบต้นไม้ใหญ่ได้หักโค่นลงด้วยเหตุภัยธรรมชาติก็มีมาก จึงได้ชักชวนให้ชุมชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงได้ขอการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู เข้าร่วมฟื้นฟูสภาพป่าโดยการร่วมปลูกป่าในวันที่ 12 สิงหาคมเพื่อเทิดพระเกียรติกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และในป่าชุมชนนี้สามารถเป็นแหล่งศึกษาพรรณไม้ พืชสมุนไพร สามารถเข้าพักแรมกลางป่าชุมชนเพื่อชมทิวทัศน์และดูภูมิประเทศของอำเภอเนินมะปราง ตำบลบ้านม่วง ตำบลชมพู ชมสันเขาทุ่งโนนสน ชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า จากยอดเขา

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลจากเศรษฐกิจพอเพียงของหมอดินอาสารในเรื่องการปลูกหญ้าแฝก การทำสวน การทำนา บนที่ราบสูง การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ การทำปุ๋ยหมัก การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำสารไล่แมลงจากพืชสมุนไพรของนายสมอน วีระปิงหมอดินอาสารที่ได้รับรางวัลมากมาย

ตารางที่ 6 เส้นทางที่ 5 เส้นทางศึกษา เศรษฐกิจพอเพียง

สถานที่ในเส้นทางที่ 5	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
5.1 เศรษฐกิจพอเพียง	1 จุด	45	45
รวม		45	45
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 5		45 นาที	

ตารางที่ 7 เส้นทางที่ 6 เส้นทางเที่ยวป่าชุมชนและจุดชมวิว

สถานที่ในเส้นทางที่ 6	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
6.1 ป่าชุมชน	1 จุด	60	60
6.2 จุดชมวิว	1 จุด	30	30
รวม		90	90
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 6		1.30 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มกราคม – ธันวาคม			

ตารางที่ 8 เส้นทางที่ 7 เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ สถานที่ตั้งบ้านเก่าไทย

สถานที่ในเส้นทางที่ 7	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
7.1 สถานที่ตั้งหมู่บ้าน	1 จุด	30	30
รวม		30	30
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 7		30 นาที	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มกราคม – ธันวาคม			

3) ทีมงานวิจัยกลุ่มที่ 3 ศึกษาสวนผลไม้ สวนยางพารา กิจกรรมการปฏิบัติธรรมทางศาสนาของวัดชำด้อย

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลการเข้าชมสวนผลไม้ในแต่ละฤดูกาลของผลไม้ เช่น การชมสวนลำไยในเดือน มิถุนายน – เดือนกรกฎาคม การชมสวนทุเรียน หลินและหลงลับแล ช่วงเดือน มิถุนายน – เดือนสิงหาคม

- ทีมงานวิจัยเก็บข้อมูลของวัด ชำด้อยในการเข้าปฏิบัติธรรม ที่มีความสวยงามของธรรมชาติที่ทางวัดชำด้อยได้จัดไว้บริเวณหน้าผา การศึกษาภาพวาดพุทธประวัติของพระพุทธรูปเจ้านนฝานั่งที่วัดตรงดงาม สามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดทั้งปี

ตารางที่ 9 เส้นทางที่ 8 ไหว้พระสำนักสงฆ์บ้านชำด้อย

สถานที่ในเส้นทางที่ 8	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด / นาที	รวมเวลา/ นาที
8.1 ไหว้พระ	1 จุด	30	30
8.2 สถานที่ปฏิบัติธรรม	1 จุด	15	30
8.3 จุดชมวิว	1 จุด	15	15
รวม		60	60
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 8		1 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชม 12 เดือนมกราคม – ธันวาคม			

ตารางที่ 10 เส้นทางที่ 9 ชมสวนทุเรียนหลงรักไทยและผลไม้ตามฤดูกาล

สถานที่ในเส้นทางที่ 9	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด / นาที	รวมเวลา/ นาที
9.1 ชมสวนทุเรียน	1 จุด	30	30
9.2 จุดแวะซื้อทุเรียน	1 จุด	15	15
9.3 มะขงชิดคุณสุรศักดิ์	1 จุด	30	30
9.4 จุดแวะซื้อมะขงชิด	1 จุด	15	15
รวม		90	90
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 2		1.30 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชม หลงรักไทย เดือน มิถุนายน – กรกฎาคม มะขงชิด เดือน กุมภาพันธ์ – มีนาคม			

ตารางที่ 11 เส้นทางที่ 10 ชมสวนผลไม้ ที่หลากหลาย ของคุณอนุกุล

สถานที่ในเส้นทางที่ 10	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
10.1 ชมสวนมะเฟือง	1 จุด	30	30
10.2 ชมสวนลำไย	1 จุด	30	30
10.3 ชมสวนส้ม	1 จุด	30	30
10.4 ชมสวนมะม่วง	1 จุด	30	30
10.5 จุดแวะซื้อสินค้า	1จุด	30	30
รวม		150	150
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 10		2.50 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมสวนผลไม้เดือนมกราคม – ธันวาคม			

ตารางที่ 12 เส้นทางที่ 11 เป็นเส้นทางเล่นน้ำตกกลางสวนผลไม้ น้ำตกสุเทพ 1 และน้ำตกสุเทพ 2

สถานที่ในเส้นทางที่ 11	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
11.1 น้ำตกสุเทพ 1	1 จุด	60	60
11.1 น้ำตกสุเทพ 2	1 จุด	60	60
รวม		120	120
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 11		2 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มิถุนายน – ตุลาคม			

4) ทีมงานวิจัยกลุ่มที่ 4 ศึกษาระบบนิเวศและฐานประวัติศาสตร์บ้านร่มเกล้า

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลการชมน้ำตกถ้ำหมี ซึ่งเป็นน้ำตกที่เกิดจาก

ต้นน้ำของลำธาร 2 สาย ที่ไหลมาปะทะหน้าผาและโขดหินทำให้เกิดเป็นน้ำตกที่มีประการของ
รูปร่างน้ำเป็นเส้นห้อยของผู้เข้าชมและรอบรอบบริเวณของน้ำตกเป็นป่าดิบชื้นน้ำตกนี้เป็นแหล่งน้ำ
ที่ไหลผ่านไปยังหมู่บ้านร่มเกล้า สามารถใช้แหล่งน้ำ แห่งนี้ ไปทำประปาภูเขา พื้นที่ของบ้านร่มเกล้า
ได้ใช้เป็นแหล่งน้ำทางการเกษตร และธารน้ำตกถ้ำหมีไหลผ่านไปยังพื้นที่ของหมู่ 7 (บ้านรักไทย)

ที่ความสูง 1 เมตร เป็นแหล่งน้ำตกอีกแหล่งหนึ่ง (น้ำตกห้วยอีคำ) นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาธรรมชาติของธารน้ำของบ้านร่มเกล้ามายังแหล่งน้ำตกห้วยอีคำของบ้านรักไทย ธารน้ำนี้ไหลลงไปบรรจบยังลำน้ำแซกที่บ้านลำกระโดน ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลประวัติฐานแต่กบ้าน ร่มเกล้า ที่เกิดการสูญเสียทหารและราษฎรอาสาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวเป็นป่าชุมชนของบ้านร่มเกล้า ที่มีร่องรอยของการตั้งฐานปฏิบัติการ ทีมวิจัยพบหลุมและคันดินเป็นบริเวณกว้าง โดยการสอบถาม รอส. ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ข้อมูลว่า บริเวณ หลุมที่พบเป็นที่ตั้งฐานเพื่อผลักดันให้ผู้ก่อการร้ายที่ต้องการจะยึดพื้นที่ดังกล่าว รอบรอบหลุมมีแนวคันดินทำไว้เพื่อป้องกันการโจมตีจากฝ่ายตรงข้าม

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลระบบนิเวศ ค้นพบ ปูแป้ง ปูส้ม ปูชน และ กบหงอน จากความอุดมสมบูรณ์ของบ้านร่มเกล้า มีพื้นที่ติดต่อกับเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง ทำให้ทีมงานวิจัยได้พบปูแป้ง ปูส้ม ปูชน กบหงอน ที่สมควรจะอนุรักษ์

- ทีมวิจัยจัดเก็บข้อมูลร่วมกับชุมชนในการปลูกพืชอาหารช้าง สร้างโปรงเกลือ สร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อเป็นการป้องกันการเข้าของช้างป่าที่เข้ามาทำลายพืชไร่ พืชสวนของ เกษตรกรบ้านร่มเกล้า

- ทีมวิจัยร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสน จัดเก็บข้อมูล พันธุ์ไม้ ดอกไม้ ทุ่งผีเสื้อ และสัตว์ป่า ที่มีอยู่บริเวณทุ่งโนนสน ในการท่องเที่ยวทุ่งโนนสน ระยะเวลาในการเข้าชม ประมาณเดือน ตุลาคม - เดือนธันวาคม พร้อมมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยนักท่องเที่ยวต้องใช้รถยนต์ ลูกหาบ ในชุมชน และมีเจ้าหน้าที่จากอุทยาน สล. 12 ร่วมการเดินทางทุกครั้ง โดยกำหนดอัตราค่าบริการดังนี้

เจ้าหน้าที่ 1 นาย ต่อ 1 คณะ 1,300 บาท

ลูกหาบ 1 เที่ยว 1,300 บาท

รถบริการรับ – ส่ง 1,100 บาท

นักท่องเที่ยว 1 คณะ (ไม่เกิน 10 คน) ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน

ใช้ลูกหาบสามารถแบกสัมภาระไม่เกิน 20 กิโล และนักท่องเที่ยวต้องนำขยะกลับมาทุกครั้ง

ตารางที่ 13 เส้นทางที่ 12 ชมน้ำตกถ้ำหมี และศึกษาธรรมชาติ

สถานที่ในเส้นทางที่ 12	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
12.1 น้ำตกถ้ำหมีและศึกษาธรรมชาติ	1 จุด	90	90
รวม		90	90
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 12		1.30 ชั่วโมง	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มิถุนายน – ตุลาคม			

ตารางที่ 14 เส้นทางที่ 13 เป็นเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ฐานแตก

สถานที่ในเส้นทางที่ 13	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
13.1 ประวัติฐานแตก	1 จุด	30	30
รวม		30	30
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 13		30 นาที	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน มกราคม – ธันวาคม			

ตารางที่ 15 เส้นทางที่ 14 สร้างโปรงเกลือและปลูกพืชอาหารช้าง

สถานที่ในเส้นทางที่ 14	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
14.1 สร้างโปรงเกลือ	1 จุด	60	60
14.2 ปลูกพืชอาหารช้าง	1 จุด	120	120
รวม		180	180
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 14		3 ชั่วโมง	
ระยะเวลาดำเนินการ พฤษภาคม – สิงหาคม			

ตารางที่ 16 เส้นทางที่ 15 เส้นทางชมปูแป้ง ปูชน ปูส้มและกบหงอน

สถานที่ในเส้นทางที่ 15	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด / นาที	รวมเวลา/ นาที
15.1 ชมปูแป้ง	1 จุด	30	30
15.2 ชมปูชน	1 จุด	30	30
15.3 ชมปูส้ม	1 จุด	30	30
15.4 ชมกบหงอน	1 จุด	30	30
รวม		120	120
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 15		2 ชั่วโมง	
ระยะเวลาดำเนินการ กรกฎาคม – พฤศจิกายน			

ตารางที่ 17 เส้นทางที่ 16 เส้นทางเที่ยวบนทุ่งโนนสน

สถานที่ในเส้นทางที่ 16	จำนวน	เวลาที่ใช้ต่อจุด /นาที	รวมเวลา/ นาที
16.1 ชมทุ่งโนนสน	1 จุด	3 คืบ 2 วัน	3 คืบ 2 วัน
รวม		3 คืบ 2 วัน	3 คืบ 2 วัน
รวมระยะเวลาในการเดินทางในเส้นทางที่ 16		3 คืบ 2 วัน	
ระยะเวลาเข้าชมเดือน ตุลาคม – ธันวาคม			
หมายเหตุ- การเข้าชมต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ของอุทยานทุ่งแสงหลวงและมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำเข้า			

10.6 บทเรียนจากกิจกรรม

- 1) ได้ทราบถึงข้อมูลที่เป็นระบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) ได้แนวทางการจัดระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3) ได้แนวทางการทำงานในอนาคต
- 4) ได้วางแผนการบริการนักท่องเที่ยวร่วมกัน

10.7 ข้อเสนอแนะ

การสรุปผลการจัดเก็บแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว การทำงานของกลุ่ม สามารถที่จะจัดการบริการให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในชุมชนรักไทย จากผลของการดำเนินการเที่ยวทุ่งโนนสน พบว่าในบางปีการท่องเที่ยวมีระยะเวลาสั้น ๆ อันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อน

ภาพที่ 49 ดร.ปรีชา เรืองจันทร์ ผู้ว่าราชการพิษณุโลก พร้อมสื่อมวลชนร่วมศึกษาชีวิตหึ่งห้อย

ภาพที่ 50 นายอำเภอ ปลัด เนินมะปราง พร้อมสื่อมวลชนรายการ อนุวัฒน์จัดให้ “ชีวิตหิ้งห้อย”

ภาพที่ 51 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลชมพูเปิดงาน

ภาพที่ 52 ต้นลำไยของเกษตรกร

ภาพที่ 53 ผู้ให้ข้อมูล (อดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรก)

ภาพที่ 54 ผู้ให้ข้อมูล (ราษฎรอาสา)

ภาพที่ 55 จุดอยู่เวรยามของทหารและราษฎรอาสา

ภาพที่ 56 ปรับปรุงจุดอยู่เวรยาม

ภาพที่ 57 ปลูกป่า

ภาพที่ 58 ปูส้ม

ภาพที่ 59 น้ำตกถ้ำหมี

ภาพที่ 60 วัดช้างค้อง (ภาพฝาผนังที่สวทยาน)

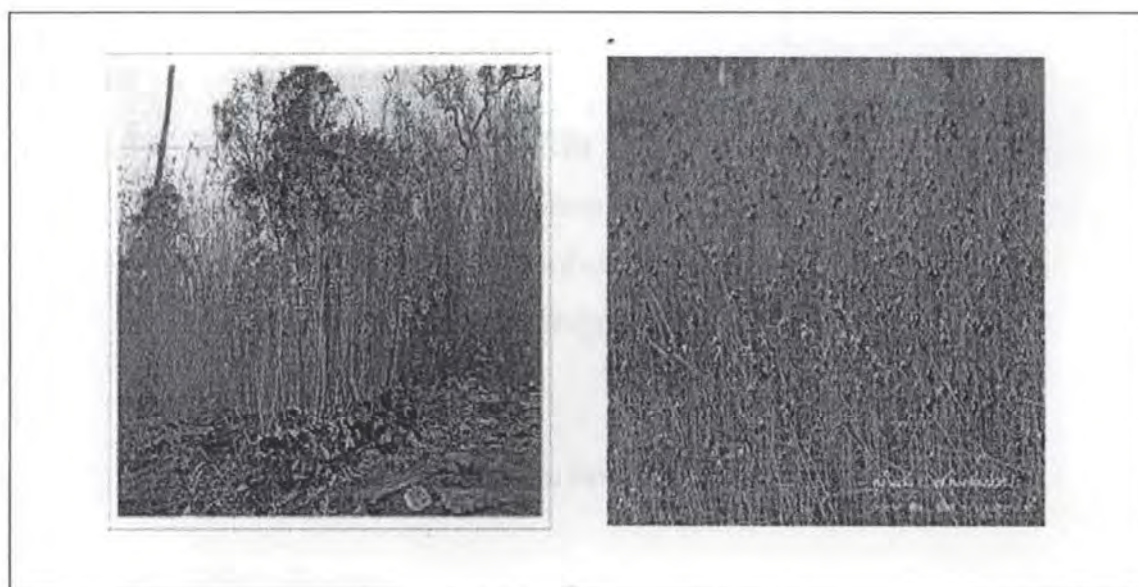
ภาพที่ 61 บริเวณวัดที่มีที่วิปัสสนา บริเวณหน้าผา

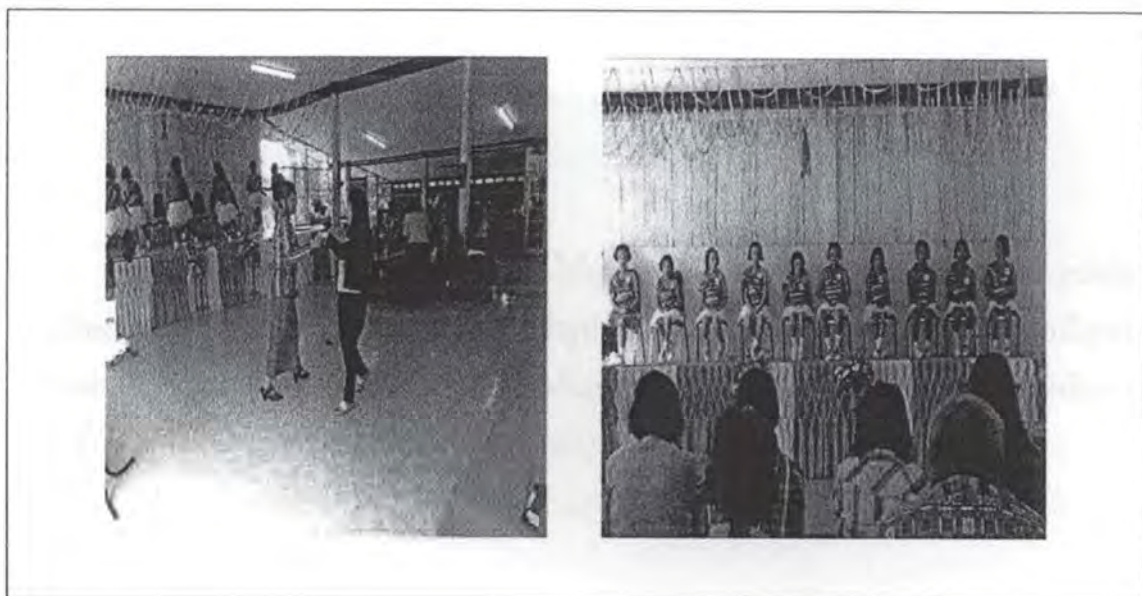
ภาพที่ 62 พระอาทิตย์ขึ้นบนทุ่งโนนสน

ภาพที่ 63 ขามเช้าที่ชุมชนรักไทย

ภาพที่ 64 ดอกไม้บนทุ่งโนนสน

ภาพที่ 65 พื้นวิถีชุมชน รำวงย้อนยุค

กิจกรรมที่ 11 จัดทำรายงานความก้าวหน้างานวิจัย

11.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้าส่ง สกว.
- 2) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเป็นรูปเล่ม

11.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก

11.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย และผู้ประสานงาน

11.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) รวบรวมข้อมูลทั้งหมดตั้งแต่เริ่มทำการวิจัย
- 2) เติมเต็มข้อมูลทั้งหมดร่วมกับทีมผู้ประสานงาน
- 3) แบ่งบทบาทหน้าที่ในการเขียนรายงาน ให้ทีมวิจัยรับผิดชอบแต่ละกิจกรรม
- 4) นำเสนอการเขียนรายงาน ต่อทีมผู้ประสานงานเพื่อตรวจแก้ไข
- 5) แก้ไข เติมเต็ม นำเสนอทีมผู้ประสานงานอีกครั้งหนึ่ง
- 6) จัดทำรูปเล่ม และส่งรายงานต่อ สกว.

11.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ได้รายงานความก้าวหน้าส่ง สกว. 1 เล่ม

11.6 บทเรียนจากกิจกรรม

การเขียนรายงานของทีมวิจัยนั้น ได้ผู้ทำงานในการจัดเก็บข้อมูลและการทำรูปเล่มจากทีมงานวิจัยที่มีความรู้ในการจัดพิมพ์และเข้ารูปเล่มพอสมควรจึงไม่ค่อยมีปัญหาหากนักปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นปัญหาจากทีมงานวิจัยที่จัดเก็บข้อมูลที่ล่าช้า การนัดประชุมแต่ละครั้งมีปัญหาเนื่องจากมีเวลาว่างของทีมงานวิจัยไม่ตรงกัน

11.7 ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยบางทุกคนมีความพยายามที่จะให้งานวิจัยสำเร็จ มีการปรับเปลี่ยนเวลาในการให้ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล มีการให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือ ทางกลุ่มๆ เกิดความคิดว่าต่อจากนี้ไป ต้องมีการประเมินเพื่อปรับปรุงการทำงานเป็นระยะๆ เพราะเป็นประโยชน์และเป็นผลดีต่อตนเองและต่อชุมชนที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและมีความประทับใจ

11.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ได้รายงานความก้าวหน้าส่ง สกว. 1 เล่ม

11.6 บทเรียนจากกิจกรรม

การเขียนรายงานของทีมวิจัยนั้น ได้ผู้ทำงานในการจัดเก็บข้อมูลและการทำรูปเล่มจากทีมงานวิจัยที่มีความรู้ในการจัดพิมพ์และเข้ารูปเล่มพอสมควรจึงไม่ค่อยมีปัญหาหากนักปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นปัญหาจากทีมงานวิจัยที่จัดเก็บข้อมูลที่ล่าช้า การนัดประชุมแต่ละครั้งมีปัญหาเนื่องจากมีเวลาร่างของทีมงานวิจัยไม่ตรงกัน

11.7 ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยบางทุกคนมีความพยายามที่จะให้งานวิจัยสำเร็จ มีการปรับเปลี่ยนเวลาในการให้ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล มีการให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือ ทางกลุ่มๆ เกิดความคิดว่าต่อจากนี้ไป ต้องมีการประเมินเพื่อปรับปรุงการทำงานเป็นระยะๆ เพราะเป็นประโยชน์และเป็นผลดีต่อตนเองและต่อชุมชนที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและมีความประทับใจ

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศในโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อศึกษาศักยภาพของเครือข่ายชุมชนบ้านรักไทยในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และแนวทางที่จะดำเนินธุรกิจชุมชนโดย สสำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีชุมชนและพื้นที่ติดต่อใกล้เคียงเป็นฐาน รวมทั้งหาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นฐาน การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและกำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศและ 2) กำหนดรูปแบบของกิจกรรมในการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศบนเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนบ้านรักไทย ตำบล ชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ได้กำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศไว้ 16 เส้นทาง

สรุปผล

ผลการศึกษาและกำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

ในการศึกษาและกำหนดเส้นทาง ผู้วิจัยได้ทำ การกำหนดเส้นทางโดยการไปสำรวจพื้นที่เส้นทางด้วยตนเอง ได้กำหนดเส้นทางไว้ 16 เส้นทาง จากนั้น นำมาเสนอต่อที่ชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้คือ

เส้นทางที่ 1 ไหว้พระสำนักสงฆ์บ้านชาดอง

เป็นเส้นทางที่อยู่ในหมู่ 9 ของตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกเป็นเส้นทางผ่านเส้นแรกของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการปฏิบัติธรรมกลางธรรมชาติที่มีวิวสวยกลางหุบเขา ความร่มรื่นของไม้ป่า สงบร่มเย็น

เส้นทางที่ 2 เป็นเส้นทางที่อยู่ในหมู่ 9 บ้านชาดอง

บ้านชาดอง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ชมสวนทุเรียนหลงรักไทและผลไม้ตามฤดูกาลเช่นมะยงชิด ลำไย และทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ทุเรียนพันธุ์พวงมณี ที่นำสายพันธุ์

มาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อนำมาปลูกบนพื้นที่ของชุมชนรักไทยรสชาติอร่อยมากเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ชอบผลไม้ที่สดจากสวนและปราศจากสารพิษเจือปน

เส้นทางที่ 3 ชมสวนผลไม้ที่หลากหลาย ของคุณอนุกุล

เป็นเส้นทางในหมู่ 9 บ้านชำต้อง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นสวนผลไม้ที่มีระยะทางที่แยกออกจากถนนสายหลัก มีระยะทาง 5 กิโลเมตรเป็นถนนลูกรัง เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบผลไม้ที่สดจากสวนและปราศจากสารพิษเจือปนผลไม้ในสวนคุณอนุกุลจะมีมะเฟืองพันธุ์ผลใหญ่ มีรสหวานและยังมีส้มโอพันธุ์ทับทิม ที่มีเนื้อของส้มโอเป็นสีแดงทับทิม มีรสชาติไม่หวานมากนักเป็นที่ต้องการของพ่อค้าที่นำไปจำหน่ายให้ชาวต่างชาติ และยังมีมะม่วงมหาชนกที่มีรสชาติหอมและหวาน ส่วนใหญ่พ่อค้าจะนำไปจำหน่ายให้ชาวต่างชาติเช่นกัน คุณอนุกุล จะทำผลไม้ให้ออกตลอดปี เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการชมสวนและชิมผลไม้ได้ทุกฤดูกาล คุณอนุกุลสามารถเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนธันวาคม

เส้นทางที่ 4 เป็นเส้นทางเล่นน้ำตกกลางสวนผลไม้ น้ำตกสุเทพ 1 และน้ำตกสุเทพ 2 ในหมู่ 9 บ้านชำต้อง ตำบลชมพูอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

เป็นเส้นทางที่เดินทางต่อการเที่ยวชมสวนผลไม้ นานาชนิดของคุณอนุกุล ระยะทาง 3 กิโลเมตรโดยใช้การเดินเท้าหรือใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อเป็นน้ำตกที่มีความสวยงามมากในช่วงตั้งแต่เดือนมิถุนายน - เดือนตุลาคม น้ำตกสุเทพ เดิมไม่ได้ตั้งชื่อเพราะเป็นธารน้ำที่ไหลผ่านไร่ผ่านสวน และไหลไปตกไร่คุณอนุกุล คุณสุเทพ มักจะเข้าไปเที่ยวเป็นประจำด้วยเป็นเพื่อนกับเจ้าของสวนคุณสุเทพ ได้พยายามอนุรักษ์แหล่งของธารน้ำเพื่อไว้เป็นประโยชน์กันเกษตรกรไม่ทำลายป่าไม้บริเวณธารน้ำปลูกไม้ยืนต้น เพื่อไม่ให้น้ำแห้งในช่วงฤดูแล้ง ทางกลุ่มบ้านชำต้องจึงตั้งชื่อน้ำตกสุเทพ 1 และสุเทพ 2 เพราะในบริเวณใกล้กันมีน้ำตก 2 แห่ง เนื่องจากเส้นทางเป็นเส้นทางที่ต้องเที่ยวในฤดูฝนไม่สะดวกกับนักท่องเที่ยว ทีมงานผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เส้นทางและพิจารณากำหนดเส้นทางเป็นเส้นทางที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากเส้นทางจะถูกทำลายโดยการกัดเซาะของน้ำทำให้เส้นทางใช้สัญจรไปมาไม่ได้เส้นทางจะใช้ได้เป็นบางช่วงบางปีเท่านั้น

เส้นทางที่ 5 ประวัติศาสตร์บ้านรักไทย

บ้านรักไทย หมู่ 7 บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ทีมงานวิจัยได้สืบค้นข้อมูลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ กับราษฎรอาสาที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อการศึกษาของเยาวชนหรือนักท่องเที่ยวที่สนใจดังนี้

ชุมชนบ้านรักไทยเกิดขึ้นตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การจัดตั้งหมู่บ้าน ยุทธศาสตร์รักไทยความเป็นมาของการเกิดโครงการนี้เนื่องจาก บริเวณโดยรอบที่ตั้งค่ายสฤษดิ์เสนา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในเขตงานผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค. เขาค้อ เขต 30/2) โดยมีฐานที่มั่นและหน่วยขึ้นนำอยู่บริเวณหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทางทหารได้ส่งกำลังเข้าปราบปราม ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา แต่สถานการณ์กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเพราะผู้ก่อการร้ายได้ใช้ มวลชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ มีความชำนาญภูมิประเทศเป็นกำลังหลัก ฝ่ายทหารประสบกับการสูญเสียตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2516-2519 ทางทหารได้พบว่าบริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤษดิ์เสนา ตั้งแต่กิโลเมตรที่ 20 ถึง กิโลเมตรที่ 35 มีกำลังของ ผกค. เตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวน (โดยการเดินเท้า) หน่วยลาดตระเวนได้ลาดตระเวนมาถึงพื้นที่ดังกล่าว และได้รับราษฎรอาสาเพื่อจัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 1 จำนวน 60 ครอบครัว จัดตั้งหมู่บ้านรักไทย 2 อีก 50 ครอบครัว และบ้านรักไทย 3 อีก 50 ครอบครัว

วันศุกร์ ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตร โครงการพัฒนา ลุ่มน้ำเข็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่ทางโครงการฯ ที่ กำลังพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำกินเพียงพอตามอัตภาพ ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณสุขปโภคเท่าที่จำเป็น แหล่งข้อมูลที่ยังคงอยู่เช่น พลับพลาที่ประทับ บ้านราษฎรอาสาฐานปฏิบัติการ ศาลาจำปาสา ฐานประจำการณสถานือนามัย นักท่องเที่ยวที่สนใจทางด้านประวัติศาสตร์การสู้รบ

เส้นทางที่ 6 เป็นเส้นทาง ชมหิ่งห้อยและพญาหิ่งห้อย หมู่ 7 บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของสถานที่ท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศของชุมชนรักไทย เป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์มีสภาพบางพื้นที่เป็นป่าชุมชน บางพื้นที่เป็นสวนผลไม้ และบางพื้นที่เป็นสวนยาง ชุมชนมีการรักษาสภาพของป่าและสวน โดยลดการใช้สารเคมีและการร่วมกันทำแนวกันไฟ จึงเกิดความอุดมสมบูรณ์ในระบบนิเวศของพื้นที่ในชุมชนบ้านรักไทย ทีมงานวิจัยได้พบประชากรของ หิ่งห้อยและพญาหิ่งห้อย บางพื้นที่เรียกหิ่งห้อยช้าง หิ่งห้อยจะออกมาส่องภาษารัก หรือออกมาผสมพันธุ์ ในช่วง 1 เดือนของตัวเจริญเต็มตัวของวงจรชีวิตหิ่งห้อย เวลาหัวค่ำหรือประมาณ 19.00 – 21.00 น. เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาศึกษาหิ่งห้อยและพญาหิ่งห้อยของชุมชนบ้านรักไทย

เส้นทางที่ 7 เป็นเส้นทางชม น้ำตกรักไทย หมู่ 7 บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

เป็นเส้นทางที่มีระยะทาง 5 กิโลเมตรเป็นถนนลูกรังลัดเลาะตามไหล่เขา ทางลาดลง เมื่อถึงจุดต้นน้ำจะพบลานหินกว้างมีพันธุ์ไม้ที่ขึ้นระหว่างชอกหินสวยงาม สามารถยืนมองด้านบนที่มีความสูงของน้ำตกถึง 5 เมตร ถ้านักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจจะลงไปเล่นน้ำในอ่าง ก็สามารถเดินลงไปได้อีก การเดินทางเที่ยวชมน้ำตกรักไทยจะต้องเดินทางในช่วงเดือน มิถุนายน – เดือนตุลาคม เป็นช่วงเวลาที่เหมาะมากเส้นทางจะชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากฝนจะไหลบ่าทำให้เส้นทางโคนก้นเขาไม่สามารถเดินทางได้สะดวก

เส้นทางที่ 8 เป็นเส้นทาง ชมการปลูกยางและการกรีดยาง หมู่ 7 บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ชุมชนบ้านรักไทยหลังจากที่ทางทหารมีการแบ่งพื้นที่ให้ราษฎรทำกินจึงได้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจมากมายรวมทั้งการปลูกยางพารา โดยมีนายสมศักดิ์ ทองศิริ ได้เป็นผู้เริ่มทำการปลูกและมีการทำยางแผ่นเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรองรับการตลาด ซึ่งกลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถต่อรองราคาการซื้อขายกับพ่อค้า และทางกลุ่มยังมีการร่วมวางแผนที่จะแปรรูปยางพาราที่หลากหลายเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในเรื่องของการทำสวนยางพารา

เส้นทางที่ 9 เป็นเส้นทางศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง หมู่ 8 บ้านเฝ้าไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

หมู่บ้านเฝ้าไทยเป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมหมู่บ้านรักไทยตามโครงการพระราชดำริ ก่อนที่ทางทหารจะถ่ายโอนหมู่บ้านให้กระทรวงมหาดไทยนั้น ทางทหารได้วางหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ให้กับราษฎรอาสา นายสมอน วิระปิง เป็นผู้สร้างหลักเศรษฐกิจพอเพียงบนที่สูงได้อย่างลงตัว โดยได้ทำการแบ่งพื้นที่ด้านบนเนินเขาเป็น ไม้ผลและแหล่งน้ำ ที่ลดหลั่นลงไปเลี้ยงพืชไร่ที่ปลูกไว้เป็นอาหารให้หมูและปลา ส่วนพื้นที่ล่างสุดของหุบเขาได้ทำนาข้าว เศรษฐกิจของนายสมอน วิระปิงเป็นที่น่าสนใจมากเพราะเป็นการจัดระบบการจัดการบนที่สูง นางประพันธ์ อุ่นเมืองเป็นราษฎรอาสาผู้หนึ่งที่ได้ทำพืชไร่โดยการปลูกข้าวโพด และมันสำปะหลัง บริเวณหัวไร่ของนางประพันธ์พบว่าไม้ดิน ไม้กวาดดอกหญ้าขึ้นเป็นจำนวนมาก นางประพันธ์ อุ่นเมืองได้ชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกันก่อตั้งกลุ่มทำไม้กวาดเพื่อเป็นรายได้เสริม ปัจจุบันมีการอนุรักษ์พันธุ์ไม้กวาดและมีการขยายปลูกเพิ่มขึ้นเนื่องจากตลาดให้ความสนใจเพราะเป็นไม้กวาดที่มีความคงทนถาวร ค้ำของไม้กวาดจะทำด้วยหวายที่มีในท้องถิ่น

เส้นทางที่ 10 เป็นเส้นทางเที่ยวป่าชุมชนและจุดชมวิว หมู่ 8 บ้านเผ่าไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

หมู่บ้านเผ่าไทยเป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมหมู่บ้านรักไทย เกิดขึ้นตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การจัดตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทย โดยมีการรับราษฎรอาสาจำนวน 50 ครอบครัว เพื่อจัดเป็นหมู่บ้านตามโครงการ มีการพัฒนาบุกเบิกและพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินเข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง มีที่ทำกินเพียงพอตามอัตรา ตลอดจนให้บริการด้านสาธารณูปโภคเท่าที่จำเป็น มีการจัดแบ่งพื้นที่ปลูกบ้านและพื้นที่ทำการเกษตร นายอุดม ชุนจำนวน และราษฎรอาสาที่เข้า โครงการพัฒนาพื้นที่ได้แบ่งพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านไว้เป็นแนวกำบังลมเพราะพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ติดหน้าผา ไม่ให้เกิดภัยธรรมชาติปัจจุบันป่าแห่งนี้ยังคงสภาพเป็นป่าดิบชื้นที่ประกอบด้วยไม้ชั้นบน ไม้ชั้นกลาง ไม้ชั้นล่าง ทีมวิจัยได้เข้าไปสำรวจและสอบถามยังได้ข้อมูลอีกว่าเดิมป่าชุมชนแห่งนี้มีพืชสมุนไพรที่เมื่ออดีตได้ใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชนราษฎรอาสาที่มีความรู้เรื่องสมุนไพร ได้ใช้พืชที่มีอยู่รักษาผู้ที่เจ็บป่วยในหมู่บ้าน ในการเที่ยวป่าชุมชนนั้น ทางกรรมการของหมู่บ้านได้มีกติกาการเข้าชมเพื่อป้องกันการเข้ามาลักลอบนำสมุนไพรออกไปเพื่อการค้า

เส้นทางที่ 11 เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ สถานที่ตั้งบ้านเผ่าไทย หมู่ 8 บ้านเผ่าไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

บ้านเผ่าไทยเป็นหมู่บ้านในโครงการพระราชดำริ เมื่อปี 2523 ทางทหารได้พบว่าบริเวณพื้นที่บนป่าเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของค่ายสฤษดิ์เสนา ตั้งแต่กิโลเมตรที่ 20 ถึงกิโลเมตรที่ 35 มีกำลังของ ผกค. เตรียมที่จะยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ทางกรมรบพิเศษ (พลร่ม) ที่ 4 ส่งชุดทหารลาดตระเวนเข้าสร้างฐานที่หมู่ 7 บ้านรักไทย โดยรับราษฎรอาสาเข้ามาสร้างหมู่บ้านจำนวน 60 คน และได้แบ่งกำลังไปสร้างฐานที่มั่นบริเวณบ้านเผ่าไทยเนื่องจากเป็นจุดที่ฝ่ายตรงข้ามต้องการจะยึดครอง และได้รับครอบครัวราษฎรอาสาเพิ่มอีก 50 ครอบครัวเพื่อสร้างหมู่บ้านเผ่าไทย เส้นทางประวัติศาสตร์นี้ทางทีมงานวิจัยได้พบว่าฐานดังกล่าวจะถูกผกค. ชุมโจมตืหนักมากเนื่องจากฝ่ายตรงข้ามจะพยายามขัดขวางไม่ให้สร้างเส้นทางไม่ให้สร้างหมู่บ้านเครื่องจักรจะถูกทำลาย หน่วยทหารและราษฎรอาสาที่เป็นกำลังของฐานบ้านเผ่าไทยจะสูญเสียกำลังไปเป็นจำนวนมาก วันศุกร์ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก และเสด็จทอดพระเนตรบริเวณ บ้านรักไทย 2 (บ้านเผ่าไทย) และพื้นที่ทางโครงการฯ

ร่องรอยของฐานปฏิบัติการบ้านเผ่าไทยยังคงสภาพเดิม ทางทีมงานวิจัยเห็นว่าควรที่จะฟื้นฟูสภาพไว้ให้เยาวชนและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ ได้ศึกษา กว่าจะได้มาเป็นหมู่บ้านเผ่าไทยเรา สูญเสียกำลังคน กำลังเครื่องจักร ไปไม่น้อย

เส้นทางที่ 12 เส้นทาง ชมน้ำตกถ้ำหมี และศึกษาธรรมชาติ หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ระยะทางจากศูนย์บริการการท่องเที่ยว ถึงน้ำตกถ้ำหมี 20 กิโลเมตร เป็นทางคอนกรีต 10 กิโลเมตรเป็นทางลูกรัง 10 กิโลเมตร น้ำตกถ้ำหมีเป็นลำธารที่ไหลมาจากแนวเทือกเขา 2 แนว ไหลผ่านหมู่ 11 และไหลลงผ่านหมู่บ้านโดยชาวบ้านได้ใช้อุปโภคบริโภค จากแหล่งน้ำนี้ และไหลลงไปร่วมกับลำน้ำเข็ก ของอำเภอวังทอง ความสวยงามของน้ำตกถ้ำหมีจะอยู่ที่ความสมบูรณ์ของป่ารอบๆ ทางที่ลงจะมีความชันมาก ทางเจ้าหน้าที่ของอุทยานได้ไปทำแนวจับเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ความสูงของน้ำตกจะอยู่ที่ 15 เมตรเป็นน้ำตกสองลำธารที่ตกมาในแนวเดียวกันในช่วงเวลาบ่ายจะเห็นแสงสะท้อนของละอองน้ำจนเกิดเป็นรุ้งที่สวยงาม คำนึงเหตุที่ตั้งชื่อว่าน้ำตกถ้ำหมีเพราะหลังธารน้ำตกจะมีถ้ำที่เคยมีหมีเข้าไปอาศัยอยู่สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการเป็นการท้าทาย ให้กับนักล่าน้ำตกอีกด้วย

เส้นทางที่ 13 เป็นเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ฐานแตก หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ปีพุทธศักราช 2520 ราษฎรอาสาได้จัดกำลังเข้าประจำฐานที่ตั้งที่เผ่าไทย หลังจากนั้นไม่นานได้รับข่าวว่ามีกองกำลังของ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ได้มีการส่องดูกำลัง บริเวณห่างจากบ้านเผ่าไทย ขึ้นไปบนเนินเขาที่เป็นป่าทึบ (บ้านฐานแตกในปัจจุบัน) ทางทหารและราษฎรอาสา ได้แบ่งกำลังพล ออกไปตั้งฐานเพิ่มบริเวณบ้านร่มเกล้า โดยผลัดเปลี่ยนกำลังเสริมจากกองบัญชาการ (บ้านรักไทย) การเข้าพื้นที่บ้านฐานแตก(บ้านร่มเกล้าปัจจุบัน) ได้ใช้กำลังเสริม 1 กองร้อย กองกำลังเสริมนี้มีความเป็นอยู่ที่ตกเป็นเป้าหมายของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ผู้ก่อการร้ายพยายามที่จะผลักดันกองกำลังเสริมชุดนี้ให้ออกจากพื้นที่ตลอดเวลา มีการ โจมตี มีการข่มขู่ ทุกวิถีทาง เพื่อให้กองกำลังเสริมชุดนี้ถอยกลับและในวันที่ 21 มิถุนายน 2521 เป็นวันประวัติศาสตร์ที่เกิดการสูญเสียให้กับพวกเรา เมื่อเวลาประมาณ 21.55 น. ก็ได้ทราบว่า เราถูกโจมตีจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ทำให้ฐานของเราแตก การสู้รบในครั้งนั้นเป็นหมวดยของผู้กองกระฉ่าง และสิบเอกอำนาจ สิบเอกวัชรชัย รอส.อำนาจ จันทน์นันท์ (เสียชีวิต) รอส.เจดีย์ ไชยวิเศษ (ยังมีชีวิตอยู่) รอส.สว่าง อาจจำ (ยังมีชีวิตอยู่) และ รอส.คำหล้า นามศิริ (ยังมีชีวิตอยู่) ในขณะที่กำลังอยู่เวรยามได้ยินการส่งสัญญาณของฝ่ายตรงข้ามเป็นเสียงสัตว์ 3-4 ครั้ง ก็ถูกระเบิด R.P.G. เข้าไปยังฐาน กองกำลังเสริม ผู้ก่อการร้ายระดมยิง ทำลายวิทยุเพื่อตัด

สัญญาณการติดต่อของทางฝ่ายทหารและราษฎรอาสา แต่ก่อนที่วิทยุจะโดนยึดนั้น ทหารฝ่ายวิทยุ ก่อนจะเสียชีวิตได้ส่งสัญญาณ ขอความช่วยเหลือจากกองกำลังกำลังเสริม แต่สัญญาณก็ขาดหาย เนื่องจากในขณะที่เราถูกโจมตีนั้น ฝนตกหนักมาก และหมอกลงจัด และสิบเอกผู้ดูแลวิทยุก็ถูก ผู้ก่อการร้ายยิงเสียชีวิต แต่ด้วยความบังเอิญและโชคดีของทางฝ่ายทหาร สัญญาณที่ทหารฝ่ายวิทยุ ขอความช่วยเหลือส่งไปยังค่ายสฤณคั้นั้น ทางค่ายทหารลพบุรีจับข้อความได้ ก็เลยส่งข้อความการ ถูกโจมตีมายังค่ายสฤณคั้นั้น ทางค่ายสฤณคั้นั้นก็ได้ส่งกำลังเสริมเข้ามา และส่งสัญญาณให้กับ พื้นที่ตั้งบ้านชำปาลั้ง (บ้านรักไทยปัจจุบัน) ทราบและได้นำกำลังเข้าไปช่วยเหลือ แต่กว่ากอง กำลังเสริมจะเข้าไปช่วยนั้น เราได้ถูกกองกำลังฝ่ายตรงข้ามสกัด ตลอดเส้นทาง ทำให้การเข้าไป ช่วยเหลือล่าช้ามาก ทำให้ฐานปฏิบัติการของผู้กองกระจำง ถูกโจมตีย่อยยับ เราสูญเสียทหารและ รอส.ไปมากพอสมควร หลังจากที่ถูกกองกำลังเสริมถึงหน่วยที่ตั้ง กองกำลังของฝ่ายตรงข้ามก็ล่าถอย ออกไป ฝ่ายกองกำลังเสริมจากค่ายสฤณคั้นั้นได้เข้าเคลียร์พื้นที่และได้นำผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ลำเลียงส่งโรงพยาบาลโดยใช้เฮลิคอปเตอร์ไปยังค่ายสฤณคั้นั้น ปีพุทธศักราช 2521 หลังจากฐาน ปฏิบัติการร่มเกล้าแตก ทางกรมรบพิเศษ ค่ายสฤณคั้นั้น ได้เปิดรับ รอส. รุ่นที่ 3 เพื่อก่อตั้งหมู่บ้าน ร่มเกล้าขึ้นอีก 1 หมู่บ้าน โดยรับสมัครราษฎรอาสาเพิ่ม อีก 50 ครอบครัว ตามแผนผังพื้นที่ (ปัจจุบัน) และได้ทำการฝึกอบรมให้กับผู้นำครอบครัว ที่ค่ายสฤณคั้นั้นในวันที่ 15 - 28 มีนาคม 2521

หลังจากฝึกอบรมเสร็จแล้วทางทหารได้ส่งกำลังราษฎรอาสาเข้ามาอยู่บ้านร่มเกล้าเพื่อเป็น แนวป้องกันการเข้ามาของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และในปีพุทธศักราช 2521 จากการสูญเสียกอง กำลังเสริมที่บริเวณ ปูลูกป่าเฉลิมพระเกียรติบ้านร่มเกล้าปัจจุบัน ทำให้ทางฝ่ายทหารและราษฎร อาสาสมัครต้องใช้พื้นที่ที่เป็นจุดกำบังมิให้ผู้ก่อการร้ายเข้าโจมตีเราอีก ดังนั้นกลุ่มราษฎรอาสาจึงใช้ พื้นที่เส้นทางไหลของธารน้ำตกถ้ำหมีที่ไหลลงไปทางทิศเหนือ เป็นที่สร้างหมู่บ้านให้กับราษฎร อาสาสมัครรุ่นที่ 3 จำนวน 50 ครอบครัวเพื่อเป็นแนวหลักคั่นให้ผู้ก่อการร้ายออกจากเขตแนวพื้นที่ กองกำลังของทหารและราษฎรอาสามีกำลังเข้มแข็งขึ้นทำให้ การโจมตีของฝ่ายตรงข้ามเป็นไปได้ ยาก มีเพียงคำขู่และใช้วิธีการชักชวนราษฎรให้เข้าร่วมฝ่ายตน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจาก การวางแผนในการจัดตั้งหมู่บ้านของทางทหาร

เส้นทางที่ 14 เป็นเส้นทางสร้างโปรงเกลือและปลูกพืชอาหารช้าง หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ชุมชนบ้านรักไทยมีพื้นที่ที่ติดกับป่า อุทยาน แห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งยังมีความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า พื้นที่ทำการเกษตรของราษฎรในหมู่ 11 บ้านร่มเกล้าติดกับป่าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงช่วงฤดูแล้งอาหารและน้ำในเขตป่ามีจำนวน

ลดลงทำให้สัตว์ป่าเช่นช้างป่ามีอาหารไม่เพียงพอจึงได้เข้ามาหาอาหารในเขตของราษฎรหมู่ 11 ทำให้เกิดการเสียหายมาก ทางชมรมการท่องเที่ยวได้ปรึกษาปัญหาและได้ข้อแก้ไขโดยการสร้างอาหารช้างและสร้างโปงเกลือเทียมทุกปี โดยมีการปลูกล้อย ปลุกหญ้า ปลุกไผ่ ปลุกมะม่วงป่าไว้เป็นอาหารทางชมรมได้ปฏิบัติเช่นนี้มาตั้งแต่ปี 2552 โดยการร่วมมือระหว่างชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติส.12 (รักไทย) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลชมพู คณะครูนักเรียนโรงเรียนรักไทยร่วมเกล้าอุปถัมภ์ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะสร้างอาหารเพื่อช้างร่วมกับชุมชนบ้านรักไทย

เส้นทางที่ 15 เป็นเส้นทางชมปูแป้ง ปูชน ปูส้มและกบหงอน หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ทีมงานวิจัยได้สำรวจเส้นทางการเที่ยวบนทุ่งโนนสน ได้พบกับปูแป้ง ปูส้ม ที่มีลำตัวเป็นสีส้มและพบกบที่มีหงอน ในป่าขึ้น ระหว่างการเดินทางขึ้นทุ่งโนนสน และชาวบ้านที่หาของป่าได้พบกับปูมีขน ที่อยู่ตามซอกหินของลานหินและตามหน้าผา ปูชนิดนี้จะออกหากินในเวลากลางคืน ทำให้พบปูชนิดนี้ได้ยากต้องมีการนำไก่อสดไปวางเพื่อให้ปูได้ออกมาเพื่อกินเป็นอาหาร แต่อุปสรรคของการที่ต้องพบปูชนิดนี้ในเวลากลางคืนเพราะเป็นป่าดิบชื้น อาจมีอันตรายจากสัตว์ชนิดอื่นจึงไม่ได้พบบ่อยนัก ดังนั้นการท่องเที่ยวเส้นทางนี้จะสามารถพบเฉพาะปูแป้ง และกบหงอน เท่านั้น

เส้นทางที่ 16 เป็นเส้นทางเที่ยวบนทุ่งโนนสน หมู่ 11 บ้านร่มเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ทุ่งโนนสน อยู่ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นอุทยานลำดับที่ 3 ที่ได้รับการประกาศจัดตั้งโดยประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2506 มีพื้นที่ประมาณ 789,000 ไร่ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัดคือจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นทุ่งหญ้าสาวันนา ธรรมชาติแห่งนี้มีความสวยงามไปตามฤดูกาลคือ เมื่อถึงฤดูฝนทุ่งหญ้าจะเขียวขจีและเมื่อถึงฤดูแล้งทุ่งหญ้าจะเปลี่ยนเป็นทุ่งหญ้าเป็นสีเหลืองทองอันเป็นความงามที่มีให้เห็นบนทุ่งโนนสนนอกจากมีทุ่งหญ้าอันสวยงามแล้วยังมีสัตว์ใหญ่สัตว์เล็กที่ออกมาหากินในเวลากลางคืนเป็นประจำอันเป็นสิ่งยืนยันถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แห่งนี้ ทุ่งโนนสนฐานที่ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลชมพูอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พิกัด 0689815 , 1850235 เป็นป่าละเมาะเขาดำ(Lower Montonesorob) ในช่วงปลายฝนต้นหนาว (เดือนตุลาคม – ธันวาคม) ตามลานหินจะเต็มไปด้วยดอกไม้ป่าที่เบ่งบานเต็มทุ่งหญ้า เช่นดอกดุสิตา เอื้องม้าวิ่ง กระดุมเงิน กระดุมทอง หยาดน้ำค้าง สร้อยสุวรรณนา หม้อข้าวหม้อแกงลิง กล้วยไม้ป่านานาชนิด ฯลฯ ทุ่งโนนสนตั้งอยู่กลางอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ส.12 (

รักไทย)ประมาณ 14 กิโลเมตร โดยเป็นทางรถยนต์ 6 กิโลเมตร และเป็นทางเดินเท้าอีก 8 กิโลเมตร จะเปิดให้เที่ยวชมในเดือนตุลาคม ถึง เดือนธันวาคม โดยเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง(สล 12 บ้านรักไทย) จะร่วมกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขึ้นสำรวจเส้นทางและความสมบูรณ์ของทุ่งดอกไม้พร้อมทั้งทำเครื่องหมายเส้นทางเดินเท้า สร้างระบบความปลอดภัย จัดหาแหล่งน้ำให้นักท่องเที่ยวได้อาบ และสร้างห้องสุขาธรรมชาติ (ไม่สามารถสร้างให้ถาวรได้เนื่องจากเมื่อหมดฤดูการท่องเที่ยวแล้วข้างป่าจะเข้ามาคั่นหาของกินและจะทำลายสิ่งต่างๆ ที่เราขึ้นไปสร้างไว้) หลังจากที่ได้ดำเนินการสำรวจเส้นทาง และสำรวจความสวยงามของทุ่งดอกไม้ สร้างเส้นทางเดินสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร แล้วทางเจ้าหน้าที่อุทยานและทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านรักไทยจึงจะกำหนดวันเปิดให้เข้าชมสิ่งที่น่าสนใจท่องเที่ยวจะต้องให้ความร่วมมือกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านรักไทยคือการปฏิบัติตามข้อตกลงของเจ้าหน้าที่อุทยานและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ในปี พ.ศ 2550 อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้เปิด อนุญาตให้เปิดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จากบ้านร่มเกล้า – ทุ่งโนนสน โดยชุมชนรักไทย เผ่าไทย ร่มเกล้าและชาตอง นายไพบูลย์ พวงเพชร เจ้าหน้าที่พิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ส.ล 12 (รักไทย) พร้อมทั้งอดีตพรานป่าและชาวบ้านทั้งสี่ชุมชน ออกสำรวจเส้นทาง จาก ส.ล 12 ขึ้นไปยังบริเวณทุ่งโนนสน จึงพบน้ำตกถ้ำหมี พิกัด 0681090 , 1853135 บริเวณที่ตั้งฐานแตกเดิม แปลงไฟไร่ของชาวบ้าน ผ่านป่าดิบชื้น เนินป่าขวาง เนินลองใจ เดินเลียบสันภูผาแลงมา ขึ้นถึงบริเวณทุ่งโนนสน ทำให้พบ

- ความสมบูรณ์พื้นป่าพันธุ์ไม้นานาชนิด
- สัตว์ป่า เช่น ช้าง เก้ง หมี กระตัง กระรอก นกนานาชนิดและอีกมากมาย
- ปูแป้ง ปูส้ม ปูขน กบหางอน
- ช้างป่าเจ้าหากินในแปลงพืชไร่

เมื่อร่วมกันสำรวจแล้วทั้ง 4 ชุมชน ได้จัดตั้งชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทุ่งโนนสนขึ้น โดยมี นาย พัทธชัย สุดจันทร์ เป็นประธานในขณะนั้น และดำเนินกิจกรรมร่วมกับทางอุทยาน เปิดการท่องเที่ยวทุ่งโนนสน มีการกำหนดกติการะเบียบในการเข้าชม โดยจะต้องมี

- เจ้าหน้าที่ร่วมเดินทางด้วยทุกครั้ง
- ใช้อักรับส่งในชุมชน
- ใช้ลูกหาบของชุมชน
- ใช้ มัคคุเทศก์ ชุมชน
- ร่วมกันสร้างฝายป่าเพื่อช้าง และร่วมปลูกป่า ปลูกพืชอาหารช้างและสร้างโป่งเกลือเทียม

- มีชมรมดับไฟป่า
- มีตัวแทนเข้าร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาของอุทยาน และอื่นๆ

จากการที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ได้แก้ปัญหาการ เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ผืนป่า สัตว์ป่า และเมื่อพบปัญหาคณะกรรมการที่ปรึกษาของอุทยานก็จะนำมาหาทางแก้ไขร่วมกับทางเจ้าหน้าที่อุทยาน เส้นทางเที่ยวทุ่งโนนสน จึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ ระยะทางจาก สล 12 – ทุ่งโนนสน 14 กิโลเมตร โดยรถยนต์ 6 กิโลเมตร เดินทางเท้า 8 กิโลเมตร

ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนกับหน่วยงานควรมีการวางแผนงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนหรือทำประชามร่วมกันมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกัน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาหรือผลิตบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. ชุมชนมีทุนในการทำการท่องเที่ยวต่างกัน เช่น ทุนทางธรรมชาติ สังคม ประเพณี ทุกอย่างจะสำเร็จ เมื่อมีการทำงานด้วยความตั้งใจทำเพื่อประโยชน์ทำให้บ้านเมืองมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นทั้งระบบ เช่น แนวคิดของคนในท้องถิ่น กิริยามารยาท ความมีระเบียบวินัย รวมถึงการมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว มากกว่าที่จะคิดเอารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเกิดความยั่งยืนและสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป
3. ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวและที่เกิดจากชุมชนเอง คนในชุมชนควรร่วมมือที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างจริงจัง ไม่โยนให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงลำพัง ต้องร่วมมือกันกับหน่วยงานที่รับผิดชอบด้วย
4. การแก้ไขปัญหาผลกระทบต้องทำไปอย่างต่อเนื่องพร้อมกับปลูกจิตสำนึกของเยาวชนคนรุ่นหลังให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยั่งยืนไปด้วย

บรรณานุกรม

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่□ :
คณะมนุษยศาสตร์□มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภราเดช พยัณวิเชียร. 2542. “เรื่องนโยบายอุปสรรคของรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”.
ใน เอกสารประกอบคำบรรยายในรายงานวิชาการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ
ยั่งยืน. ป□การศึกษา 2542 ณ ห□องปริญญโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
ราไพพรรณ แก้วสุริยะ . ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ . กรุงเทพฯ :
อนุสาร อสท . หน้า 118 – 119 พ.ย. 2544 .
- รูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 . กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมการท่องเที่ยว
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย .
- วิระพล ทองมา. 2547. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบล
แม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542. รายงานขั้นสุดท้ายเรื่องการดำเนินการ
เพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการ
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. 2550. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนัก
พัฒนาการท่องเที่ยว.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ภาคผนวก

แผนที่แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านรักไทย

